

NOVOSTI HUBOČIA

#1268

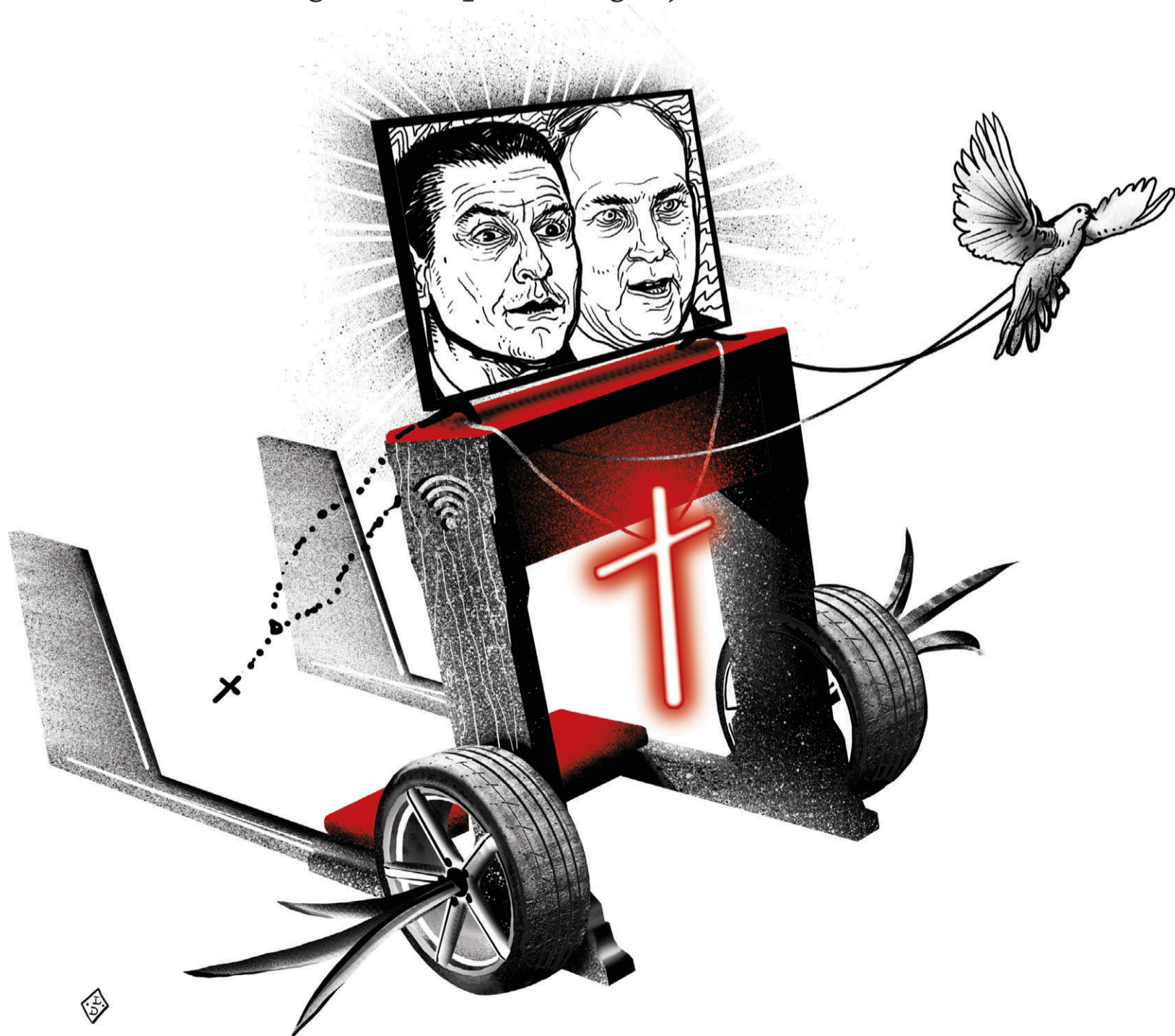
Samostalni
srpski
tjednik

Petak 5. 4. 2024.
Cijena: 1.33€

Putujuća Agenda

Domovinski pokret i Hrvatski suverenisti u Hrvatskoj demoniziraju srpsku manjinu i koketiraju s ustaštvom. U inozemstvu, njihovi članovi rade znatno rafiniraniji posao. Stoga se Ilčića, Bartulicu i druge koji su sami po sebi irelevantne političke pojave, kao dio mreže Agenda Europe ima gledati na posve drugačiji način str. 8-10.

Na zavojitu putu

Dalek je i zavojit put od predizbornog zaklinjanja do post-izborne koalicije, a pogotovo do funkcionalne vlasti sastavljene po principu 'nacionalnog spasa', no mimo uvjerenja Zorana Milanovića da zna kako doći do toga, postoji još jedan snažan moment koji ide u korist toj mogućnosti

KLJUČNO pitanje preostala nepuna dva tjedna predizborne kampanje, kao i općenito ovih izbora, jest to u kojoj će mjeri birači prijeći preko činjenice da ZORAN MILANOVIĆ, premijerski kandidat SDP-ove lijevo-liberalne koalicije Rijeke pravde, nije podnio ostavku na dužnost predsjednika Republike. To nepodnošenje ostavke, koje se tumači čuvanjem rezervnog položaja na Pantovčaku, objek-

tivno je, i gledano realpolitički, jedina slaba točka akcije koju su na sveopće iznenađenje osmislili i poduzeli Zoran Milanović i PEĐA GRBIN, po Milanovićevoj ideji i inicijativi: svi drugi prigovori su ili nebitni u odnosu na cjelinu igre, ili su stvar političkog ukusa, to jest sviđanja ili nesviđanja. Ostanak na Pantovčaku dvostruko je opterećenje za Milanovića i SDP-ovu kampanju. Prvo opterećenje već smo spomenuli: to je percepcija u dijelu javnosti da Milanović zadržava dužnosničku

odstupnicu i da nije riskirao onoliko koliko je trebao. Druga otežavajuća okolnost jest to što Milanović i SDP, prema upozorenju Ustavnog suda, ne mogu voditi konvencionalnu kampanju i što Milanovićevog imena neće biti na glasačkom listiću, a to znači da su u izbornu bitku protiv favoriziranog, i medijski favoriziranog, HDZ-a i ANDREJA PLENKOVIĆA ušli s jednom rukom na leđima.

E sad, zašto je Milanović odlučio da neće podnijeti ostavku na predsjedničku dužnost

Peda Grbin i Zoran Milanović
(Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

i sam sebi, pa i SDP-ovoj koaliciji, ograničio manevarske sposobnosti u predizbornom pridobivanju birača? Zbog toga da bi, ako ne uspije postati premijer, ostao još nekoliko mjeseci predsjednik Republike? Teško da to može biti motiv za ovako ozbiljno ograničavanje samoga sebe i koalicije čiju podršku ima. Zbog toga da bi se, ako Plenković opet formira vladu, krajem godine, ipak, kan-

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 05/04/2024

NOVOSTI
HOVOŠTA #1268

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal

Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević i Nataša Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Andrej Plenković prije predaje
izbornih lista (Foto: Neva
Žganec/PIXSELL)

didirao za drugi predsjednički mandat? Ta mogućnost, naravno, teoretski postoji, no u praksi to bi bio prilično bizaran i očajnički pokušaj političkog preživljavanja, premda Milanović u toj utrci vjerojatno ne bi bio lišen šanse za pobjedu. Ukratko, Milanović riskira da svoj najbolji politički poraz doživi na izborima na kojima uopće nije kandidat. Jedino koliko-toliko racionalno objašnjenje moglo bi biti u strahu od postupaka onog HDZ-ovca kojeg bi zapalo da privremeno obavlja dužnost predsjednika Republike, jer je Milanovićovo iskustvo s potezima KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ u kasnu jesen 2015., kad se Most na kraju priklonio HDZ-u TOMISLAVA KARAMARKA, sigurno bilo vrlo traumatično. Tada je shvatio što su HDZ i HDZ-ovci spremni učiniti i kako su sposobni tumačiti Ustav da bi se domogli vlasti te da uloga predsjednika Republike u tome može biti veoma važna.

Privremeni šef države, osim toga, mogao bi supotpisati premijerov postojeći prijedlog o dodjeli trećeg mandata na čelu Sigurnosno-obavještajne agencije DANIELU MARKIĆU, kojemu 6. svibnja završava drugi mandat. Milanović se odbio suglasiti s tim Plenkovićevim prijedlogom prije nego što se provedu izmjene internih SOA-inih protokola i podzakonskih akata koji se odnose na sigurnosne provjere i model izvještavanja državnog vrha o nalazima provjera. Otud je, uostalom, sve i započelo: sažetak triju SOA-inih sigurnosnih provjera suca IVANA TURUDIĆA, sažetak koji je dostavljen premijeru Plenkoviću, nije sadržavao službene SOA-ine bilješke o njegovim tajnim susretima s osumnjičenim ZDRAVKOM MAMIĆEM u kolovozu 2015., a kad je Milanović – u toku izbora ionako kompromitiranog Turudića za glavnog državnog odvjetnika – dobio i prosljedio te bilješke u premijerov ured, Plenković ih je proglasio irelevantnima, zakašnjelima i smišljenima da politički naštetite HDZ-ovoj vlasti. To je bio okidač Milanovićeve odluke da se, hodajući po rubu i po stazama kojima nitko dosad nije prolazio, umiješa u parlamentarne izbore. Vođen pragmatičnim razlozima, Grbin nije mogao odbiti ponudu s Pantovčaka: izborni rezultat SDP-ove koalicije nesumnjivo će biti bolji s Milanovićem nego bez njega, a to je jedino što se broji. Pitanje je hoće li rezultat biti dovoljno dobar da bi se formirala vlada. Sretna okolnost za lijevi centar jest u tome što postoji Možemo!, relevantna opcija za koju mogu glasati lijevi birači nezadovoljni Milanovićem bez bojazni da će dati glas nekome tko na kraju neće preskočiti izborni prag. Uključenje predsjednika države odjednom je pretvorilo odluku platforme Možemo! o samostalnom izlasku na izbore u pametan politički potez.

‘Ustav nas obvezuje na suradnju u normalnim okolnostima i s normalnim ljudima’, objavio je Andrej Plenković svoj ustavno-pravni manifest prije više od godinu dana, pri čemu je, naravno, Plenković sebi zadržao pravo da presuđuje što su normalne okolnosti i tko su normalni ljudi. Premijer se tog načela čvrsto držao sve vrijeme, ali Ustavni sud nije našao za shodno da reagira na takav odnos prema Ustavu, da upozori premijera da ne može svoju osobnu uvrijeđenost i svoje osobno inačenje stavljati iznad dužnosti, pa višekratno odbijati sazivanje sjednica Vijeća za nacionalnu sigurnost i Vijeća za obranu, opstruirati dogovor o imenovanjima veleposlanika, ignorirati predsjednikovo mišljenje prilikom glasanja u Vijeću sigurnosti UN-a... Ustavni sud nijemo je gledao kako Plenković, koji sad Milanovića zove kršiteljem Ustava, uvodi samovolju i stranačku autarkičnost

kao koncept upravljanja Hrvatskom i odbija imati posla sa svakim tko se ne klanja njegovoj genijalnosti i tko ne uzgaja zahvalnost spram njegovih postignuća za Hrvatsku. Ustavni sud javlja se samo u situacijama u kojima treba zaštititi interese HDZ-a. Kad se sve uzme u obzir, dakle, nije neutemeljena Milanovićeva bojazan od ponašanja nekog HDZ-ovca kao privremenog predsjednika Republike, naročito u svjetlu najnovijih događaja, a u srijedu, 17. travnja, i u danima koji će uslijediti poslije tog datuma saznat ćemo je li vrijedilo žrtvovati čistiju izbornu poziciju u korist obrane Ureda predsjednika od HDZ-ove kontrole, makar ta kontrola bila vremenski ograničena, odnosno saznat ćemo u kojoj su mjeri birači razumjeli razloge ostanka na predsjedničkom položaju.

Drugo važno pitanje ostatka kampanje: može li Milanović u ovim okolnostima zadržati pažnju javnosti do 17. travnja, kao što mu je više-manje uspjelo od 15. ožujka, kad je najavio kandidaturu, do srijede, 3. travnja, kad se zaključuje ovaj broj Novosti? Otprilike sedam dana nakon što je iznenadio Hrvatstvu objavom da će biti premijerski kandidat SDP-ove koalicije, što je izazvalo strelovit rast podrške SDP-u i Milanoviću u jednoj od anketa, očekivano se dogodio anketni antiklimaks: podrška Milanoviću kao premijer-

Zašto je Milanović odlučio da neće podnijeti ostavku na predsjedničku dužnost i sam sebi, pa i SDP-ovoj koaliciji, ograničio manevarske sposobnosti u predizbornom pridobivanju birača?

skom kandidatu u srazu s Plenkovićem pala je za osam-devet posto, ponajprije zato što nije napustio predsjedničku dužnost, dok je pad podrške SDP-ovim Rijekama pravde iznosio oko tri posto. Pritom je SDP ostao u debelom plusu u odnosu na rezultate anketa prije 15. ožujka. Milanović je zatim donekle modificirao svoje javne istupe. Reducirao je upotrebu teških riječi na račun HDZ-a i Ustavnog suda te počeo govoriti o onome što kani poduzimati kad postane premijer. Povećanje mirovina na 50 posto prosječne plaće i jače oporezivanje visokih bankarskih i trgovačkih profita dvije su zasad najzvučnije mjere iz oblasti ekonomije, dok je najvidljiviji generalni otklon od Plenkovićeve politike sadržan u zauzimanju skeptičnije ili samosvojnije pozicije prema Europskoj uniji i NATO-u, pogotovo u pogledu ruske agresije na Ukrajinu i zaštite političkih prava bosanskohercegovačkih Hrvata. ‘Samo je nama i nikome drugom stalo do naše države. Trebamo se ponašati u skladu s time’, ponavlja Milanović. Okvir cijele priče čini najava demontaže partijske države, odnosno oslobađanje institucija, koje bi trebale biti nezavisne, iz kandži HDZ-ove korupcije i klijentelizma. Još nije izišlo istraživanje koje bi reklo kojim se smjerom kreće Milanovićev i SDP-ov rejting nakon što je donekle splasnulo pozitivni efekt prvog šoka i nakon što je retorika ublažena.

S druge strane, HDZ-ov odgovor na Milanovićevu diverzantsku akciju pomalo je shizofren. Plenković i HDZ-ove glavešine nastoje ignorirati Milanovića, kvalificiraju ga nebitnim kršiteljem Ustava te kukavicom jer se nije odvažio na odlazak s Pantovčaka i upuštanje u klasično izbornu nadmetanje. HDZ kao organizacija, međutim, na društvenim mrežama nemilosrdno udara po najlučijem protivniku i pritom ne preže ni od najbezočnijih krivotvorina i montaža, što kazuje da HDZ ipak nije ravnodušan prema manevru predsjednika Republike. Ideja takvog pristupa sasvim je jasna: Plenković treba zadržati imidž pristojnog, finog i razumnog, i tako privući dio centrističko-liberalnih glasača koji preziru sve što se ne uklapa u malograđanski doživljaj svijeta i života, no problem je u tome što opisana taktika funkcionira samo dok je Milanović u fazi grubih riječi te što dijelu HDZ-ovih birača pristojnost i suzdržanost nisu visoko na listi političkih vrлина.

Ustavni sud nijemo je gledao kako Plenković, koji sad Milanovića zove kršiteljem Ustava, uvodi samovolju i stranačku autarkičnost kao koncept upravljanja Hrvatskom i odbija imati posla sa svakim tko se ne klanja njegovoj genijalnosti

‘Treat će puno razgovarati’, izjavio je Milanović u ponedjeljak, misleći na stvaranje buduće parlamentarne većine i vlade. U toj rečenici sadržana je bit njegove zamisli o slanju HDZ-a u opoziciju: stvoriti ‘sanitarni koridor oko HDZ-a’, zatumljujući međusobne ideološke konfrontacije i osobne animozitete. Taj plan ne zasniva se na pukoj maštariji nego na višekratno ponovljenim izjavama svih relevantnih stranaka i koalicija koje su sada u opoziciji: tako su se izjasnili i Možemo!, i koalicija Mosta i Suverenista, i Domovinski pokret, i liberalni savez oko IDS-a i Fokusa, i nezavisni MATIJA POSAVEC u Medimurju, i DAMIR VANDELIC, i MARKO JELIĆ... Dalek je i zavojit put od predizbornog zaklinjanja do postizborne koalicije, a pogotovo do funkcionalne vlasti sastavljene po principu ‘nacionalnog spasa’, no postoji snažan moment – mimo Milanovićevog uvjerenja da zna kako doći do toga – koji ide u korist toj mogućnosti: na drugoj je strani, naime, opasnost od još četiri godine HDZ-ovog korupcijskog pustošenja, moralnog devastiranja i demokratskog unazađivanja ove zemlje. ■

Паушални образ

Кад најављује корекцију мировинско-фискалног модела, Милановић други ступ апсолутно прешућује, али не можемо знати је ли то због тога што му та капиталска надградња сустава пада на слијепу пјегу или га не спомиње из тактичких разлога

ДВАМА узастопним телевизијским интервјуима емитираним прошли тједан, на Н1 и РТЛ-у, аспирант на премијерску функцију Зоран Милановић први је пут у новије доба проговорио о економској политици. Пред новинаре је истресао пригодан нарамак размјерно штурих натукница, а на томе је углавном и остао. Суговорнике му наочиглед баш и није занимало много више. Изгледало је у тим моментима као да се помало досађују, па нестрљиво ишчекују повратак на тему Уставног суда и саме уставности Милановићева превратничког маневра. Економија одавно није истински предмет медијског интереса, бар не за сврху пласмана у јавност. Читав се тај баук даде покрити неколицином формулација у вези с корупцијом и припадајућим редовитим аферама, док све остало препуштамо брижним нашим аналитичарима на бранику струке и тржишта.

Избори нас затим сваке четири године подсјете на чињеницу да је економија политички задатак, као и социјала. Оно што је Милановић засад испоручио у том погледу, неки ће једноставно назвати популизмом – заводљивим те генерализираним обећањима без покрића. Ако је мјерило његов премијерски мандат на челу СДП-а и лијево-либералне коалиције у првој половини прошлог десетљећа, у праву су, иако претходно није тад ни био најавио потезе сличне овим. Сад би пак увео екстрапорез банкама и трговачким ланцима, односно највећим послодавцима који биљеже пораст разлике између своје добити и расхода за плаће радника. Опорезовао би и вишак некретнина, сузбијајући паразитирање спекуланата на потенцијалу хрватског туризма. Обустабио би све државнофинанцијске дознаке бираним комерцијалним медијима. Заузврат би ослободио фискални капацитет за дизање мировина, јавнобуџетско плаћање факултета и докторских студија, али и отварање приватних здравствених установа свим осигураницима. Коначно, погурао би државним интервенцијама и бродоградњу, што је био једини индустријско-политички детаљ у томе његову излагању.

Самога хрватског председника та обећања не коштају ништа, јасно, па и не обавезују претјерано. Но занимљивије од икакве прогнозе његова дјела, ако би успио доћи на чело извршне власти, у овом часу јесу реакције медијских коментатора. Треба одмах рећи да је одјек тих и толиких најав Зорана Милановића непропорционално слаб, рубно игнорантски. Држимо ли се већих медија, налази-

мо свега један страствено ангажиран око тога, с чак неколико прилога – Јутарњи лист. Остали су тек успутно окрзнули тему председника који има велике изгледе да преузме владу, па уочи тога напокон говори мало и о својим економско-политичким ставовима. Притом се Вечерњи лист понио управо калкулантски, Нови лист и Телеграм остали су начелно коректни, премда и оскудни у понуди, а Индекс је овај пут био нетипично суздран.

Вечерњак је простор дао пару аналитичара од којих је један желио остати анониман, што у датим околностима дјелује лагано гротескно. Тај дискретни сват констатирао је само да Милановић 'има савјетнике склоне љевичарским економским доктринама'. Потом је додао: 'Мене занима само како ће се ријешити вишак запослених у државној управи и државним тврткама'. Нејасно је зашто ли су га уопће доводили ако га занима само то, поред свих оних пикантерија, али је чита макар његова десничарска оријентација. Парњак му није битно друкчији – ДАМИР НОВОТНИ, дежурни гост. Он је забринуто напоменуо да ћемо се 'потпуно сукобити с институцијама ЕУ-а и еуропске монетарне уније' ако се устрaje на додатном опорезивању профита, јер унутар еурозоне 'постоје правила у фискалним политикама'. Није растумачио како та правила не функционирају у обрнутом смјеру, и зашто је баш Хрватска шампион по регресивности порезног сустава у тој истој еурозони.

Јутарњи је лист барем изоставио такве подвале, одлучивши се кроз наступе својих економских новинара за тактику одвлачења пажње с меритума. Нагласак је у највећој мјери стављен на изјаве Зорана Милановића о плану дизања мировина на околних 50 постотака хрватске просјечне плаће, с данашњих мање од 40. Једним

је уводним чланком најприје закључено да то свака влада може учинити кад зажели, једноставном редистрибуцијом фискалног оптерећења и давања, а онда је упомоћ зазвана интервентна аналитика. ДАНИЈЕЛ НЕСТИЋ с Економског института и ПРЕДРАГ БЕЈАКОВИЋ с Института за јавне финансије устврдили су да то не иде само тако, јер Хрватска тренутно нема економске могућности за ту врсту луксуза. Симултано је Милановића у два наврата под лупу ставио ГОЈКО ДРЉАЧА, економски коментатор тог дневника.

Дрљача је у своје осврте уложио евидентно највише труда и емоције, здушно доказујући како нам се председник завадио с математиком. Израчунао је да не само да не постоји тих 750 милијуна еура с којима рачуна Милановић, него да у стварности његова замисао изискује чак 900 милијуна годишње. Кад га је тако школски притиснуо, у наредном си је коментару могао још допустити и генерализирану осуду, с неувијено слободотржишне позиције, сваког државног уплитања у економију. Штовише, он се ту дотакнуо и новодобног тренда раста интервенционизма и протекционизма, иначе ефекта низа глобалних економских шокова и крахова у посљедњих десетљеће и пол. Но тај аутор сматра да су изнимно ову земљу од 2009 до 2012. 'политике' увукле у заиста 'мучну трогодишњу рецесију с катастрофалном пословном атмосфером'. Нипошто то да нас је у катастрофу гурнула управо претходећа разударена пословна атмосфера, а на планетарној равни.

Ако ништа друго, могли смо схватити да су и у позадини тога биле некакве 'политике'. Ипак, оно што су уједињени експерти загребачких дневних листова увиђавно заобишли, није заједничко само

њима. Један пресудан аспект наше мировинске и фискалне политике заправо је прешућуио и Милановић, иако би његовим увођењем у ову дискусију разријешити и наречени математички проблем. За све овдје именоване аналитичаре, па несумњиво и оног анонимног Вечерњака, карактеристична је дугогодишња експлицитна или неизравна обрана постојећег сустава хрватског мировинског осигурања с два обавезна тзв. ступа. Први је онај класични, базиран на међугенерациској солидарности, па се из њега, преко државног буџета, исплаћују мировине за актуалне пензионере.

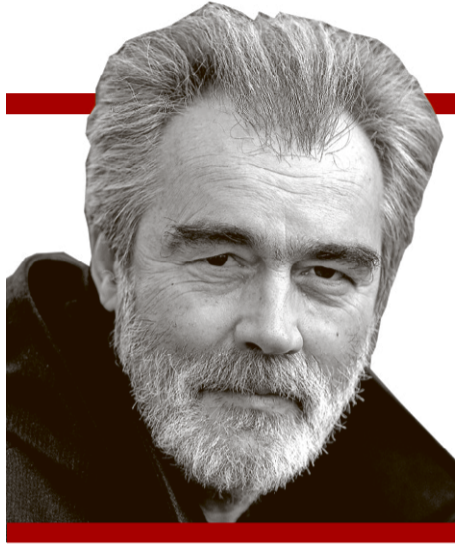
Други је активан прије 23 године тако што је једна четвртина радничких давања за мировинско осигурање трајно изузета ван буџета и повјерена банковним фондовима да ју 'оплођују' на тржишту. Нису успјели, наштетили су и држави и осигураницима, али свеједно и даље располажу тим износом од, вриједи посебно уочити тај податак – нешто више од 900 милијуна еура годишње. Но данас, кад бране мировинско-фискални модел од Милановића, не спомињу други ступ. А и он, кад најављује корекцију тог модела, други ступ апсолутно прешућује, али не можемо знати је ли то због тога што му та капиталска надградња сустава пада на слијепу пјегу, или га не спомиње из тактичких разлога. Притом добро памтимо да је усред свог премијерског мандата изјавио да му 'не пада на памет укидати други ступ', премда овај Милановић оном себи ипак не дугује безрезервну вјерност. Нама осталима дугује свашта, па нека си слободно мало и тако скочи у уста.

Ако би тај могући премијер банкама наплатио тек екстрапрофит, а не и одузео новац из мировинског осигурања, био би то само алиби-потез. Ако регулацију здравства сведе на ваучеризацију, као што Милановићу најаву у томе с надањем ишчитава ДАВОР НАЂИ, такођер је учинио више за приватнике, него за народ. Ако његова помоћ бродоградњи и опћенито индустрији остане на споменутих наручбама бродова за државну Јадролинију, а из шкверова које је дао приватизирати кад је био премијер, опет не ваља. И да више не бисмо претпостављали – ваљда је ред да и сам понешто додатно разјасни још уочи избора. Наиме, оних неколико реченица у интервјуима и на Фацебооку још увијек не значи баш ништа. С тиме он теоретски јест погурао СДП донекле улијево, разоткривајући успут и медије у њиховој завјери шутње о позицијама економске политике. А у случају да дође на чело владе па остане на томе, зажалит ћемо што је уопће мрднуо с Пантовчака. ■

Добро памтимо да је усред премијерског мандата изјавио да му 'не пада на памет укидати други ступ' – Зоран Милановић (Фото: Саша Миљевић/PIXSELL)

Silovanje Voltairea

PIŠE Viktor Ivančić

Usred patriotskog meteža ukazuje se Aleksandar Vučić da na otvorenoj sceni, na radost zapjenjene svjetine, silom naguzi Voltairea. Poruka unilateralnog snošaja otprilike glasi: Protivim se tome da Dinka Gruhonjića pogodi metak što sam ga upravo ispalio u smjeru njegovih grudi!

SVE najgore mislim o njegovim izjavama, ali ću svim silama da štitim njegov fizički integritet.

Tim iskazom, isporučenim prije nekoliko dana, predsjednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ još jednom se sladostrano prepustio omiljenoj bludnoj radnji – silovanju VOLTAIREA.

Istini za volju, slavna rečenica – ‘Ne slažem se niti s jednom riječi koju si izgovorio, ali ću do smrti braniti tvoje pravo da ih izgovoriš’ – Voltaireu se pripisuje neopravdano, no u kolektivnome kulturnom pamćenju ona je već nepovratno zavedena kao njegov doprinos intelektualnoj historiji čovječanstva. Osim toga, u ovome tekstu uglavnom će i biti riječi o krivotvorenju javnih istupa, o silnoj žudnji da se nekome stavi u usta nešto što dotični nije izgovorio, kako bi ga se učinilo pogodnijim za smaknuće. Odnosno – vratimo li se na teren bludničenja – o navadi da se istini prilazi s ledne strane i da, slijedom toga, misao dopire iz glave u dupe, jer, rekosmo, srpski predsjednik radosno siluje francuskog filozofa.

Vučić se oglasio u jeku fašističke hajke na novosadskog novinara i sveučilišnog nastavnika DINKA GRUHONJIĆA, linča koji su organizirali i proveli aktivisti njegove stranke. Montažom snimke s prošlogodišnjeg nastupa na dubrovačkom festivalu Rebedu Gruhonjiću je najprije pripisano nešto što nije rekao – ‘da je ponosan što nosi ime po DINKU ŠAKIĆU, ustaškom zločincu i zapovedniku logora Jasenovac’, precizira Vučić. U stvarnosti, Gruhonjić je na tribini ismijavao srpske nacionaliste koji vjeruju da ga vrijeđaju nadijevajući mu muslimansko ime Sabahudin, što je uzaludan trud ako se već zove Dinko, kao i Dinko Šakić, pa ga na osnovu toga mogu proglasiti ustašom.

A zatim je uslijedio pogrom: novinar je primio stotine prijatnji smrću, na zidu zgrade u kojoj stanuje usred dana je ispisan grafit s pozivom na ubojstvo, režimski tabloidi isukali su usklikno intonirane naslove, politički skrbnici nad Srbijom i srpstvom uputili su salve friških prokletstava, ALEKSANDAR VULIN nazvao je Gruhonjića ‘ološem’ koji ‘predaje našoj deci’ i ‘truje ih mržnjom koju oseća prema Srbima i Srbiji’, prizivajući njegovo hapšenje (‘Nadam se da će u Srbiji biti dovoljno države da se Dinku omogući da upozna i zakon i sistem bezbednosti’), da bi naposljetku nabrijana mladež, na poziv nečeg što se zove ‘Studentski parlament Univerziteta u Novom Sadu’, opremljena transparentima, bogatim asortimanom psovki i majicama s portretom MILORADA ULEMEKA LEGIJE, krenula u blokadu Filozofskog fakulteta, sa zahtjevom da se Dinku Gruhonjiću pod hitno uruči otkaz zbog – ‘govora mržnje’.

I usred tog patriotskog meteža ukazuje se Vučić da na otvorenoj sceni, na radost zapjenjene svjetine, silom naguzi Voltairea. Poruka unilateralnog snošaja otprilike glasi: Protivim se tome da Gruhonjića pogodi metak što sam ga upravo ispalio u smjeru njegovih grudi! Evo te izjave u cijelosti: ‘Molim da ne prete Dinku Gruhonjiću. Sve najgore mislim o njegovim izjavama, ali ću svim silama da štitim njegov fizički integritet. Sram ga bilo

Jezik s dvostrukim diskursom – Aleksandar Vučić (Foto: M. M./ATAimages/PIXSELL)

za Dinka Šakića. Ustaški zlikovac koji je poklao desetine hiljada Srba. Sram te bilo za to. To ne znači da neko sme da ugrožava njegov fizički integritet.’

Vrhovni komandant Srbije, dakle, osuđuje batinu kojom energično vitla. Riješen je (‘svim silama’) štititi fizički integritet onoga čije fizičko uklanjanje (svim silama) opravdava. Traži od bijesnih rodoljuba da ‘ne prete’ onome koji se treba sramiti i o čijim izjavama treba misliti sve najgore.

Aleksandar Vučić zasigurno nije izumio jezik s dvostrukim diskursom, ali se njime služi češće i gluplje od ostalih pripadnika svoga političkog soja. Njegov je cinizam, može se reći, dovoljno proziran da ostane u gabaritima karikature. A jezik s dvostrukim diskursom ugođen je tako da se poziv na nasilje upućuje pod retoričkom fasadom suprotstavljanja nasilju. Na taj je način u samo poticanje obračuna s izrodom ugrađeno poricanje toga čina. Moleći svoje sljedbenike da ‘ne prete Dinku Gruhonjiću’, Vučić im preporučuje da ga zgroze.

Karikatura, utoliko, nije nimalo smiješna, a bogme ni neefikasna, jer u širem kadru uključuje cinično ustrojenu kolektiv, čiji je šifrirani leksik svakome članu savršeno dobro poznat i čiji se moralni kodeks, po uzoru na vođu, trasira prikladno izabranim oksimoronima. Vučić, naime, zna da Gruhonjić nije izjavio ono što mu se pripisuje, kao što to znaju i pripadnici njegovih jurišnih trupa, ali zna i to da novosadski novinar jest uvjereni antifašist, da jest dosljedni kritičar nacionalističkog režima i da njeguje nezgodnu naviku pružanja otpora njegovoj strahovladi.

Tako konstituirana zajednica gladuje za povodom koji će opravdati nastup streljačkoga stroja, a pošto je realnost najčešće škrta i nevidavna, izmišljotine postaju roba široke potrošnje. Gruhonjić je morao biti oglašen deklariranim ustašom upravo zbog toga što je deklarirani protivnik srpsko-pravoslavne verzije ustaštva. Razvojna putanja terora stalno je ista: krivotvorina u startu, krvotvorina u svečanom finalu.

Sličan je učinak u Hrvatskoj relativno nedavno na svojoj koži osjetio BORIS DEŽULOVIC, kada je bio optužen da ‘vrijeđa žrtve Vukovara’ zbog teksta u kojemu – suprotno tome – ustaje protiv političkih zloupotreba vukovarskih ratnih žrtava. Službenu potjernicu, nakon koje je uslijedila impresivna haranga, sastavilo je Ministarstvo branitelja

TOME MEDVEDA, a u avanturu nasilnoga općenja s Voltaireom tada se upustio predsjednik hrvatskoga PEN-a, TOMICA BAJSIĆ: osudio je napade na pisca, istodobno ustvrdivši da se njegov tekst može ‘doživjeti kao produbljivanje rana žrtava Vukovara’. Srećom, literat zadužen za obranu slobode izražavanja, za razliku od Medveda iz vladajuće šume, nije imao pri ruci ni utjecaj ni političku moć.

Za nijansu drugačije bilo je u devedesetima. Tada je upravo ondašnji predsjednik hrvatskog PEN-a, SLOBODAN PROSPEROV NOVAK, prurušen u dopisnika Hine, lansirao lažnu vijest da pet književnica i novinarki na međunarodnome kongresu ‘kleveću Hrvatsku’, pokrenuvši nevidenu hajku na ‘vještice iz Rija’. Ista vrsta progonskog goriva korištena je protiv RADE ŠERBEDŽIJE, MIRE FURLAN, feralovaca, arkinovaca, soroševaca i ostale nepoželjne čeljadi: klevetama proizvoditi ‘klevetnike’, krivotvorinom otvoriti put do krvotvorine.

Marljivo gradeći ambijent *poslijeratnog ratnog stanja*, Aleksandar je Vučić taj model doveo do karikaturnog savršenstva. Dotle da može poručiti: Branim pravo Dinka Gruhonjića da govori stvari zbog kojih treba biti likvidiran! Štitim fizički integritet onoga čije fizičko uklanjanje zagovaram!

Stvar prestaje biti komična otkad je postala kronična. Otkad je militariziranje mase uzelo tolikoga maha da se središnji tok političkog života zamišlja kao permanentno postrojanje. U predodžbi vrhovnoga komandanta Srbije, naime, država je najslabija kasarni, unutar koje se društvo samoregutira u vojsku i uspostavlja bratstvo po oružju i domoljubnom idealu. Za sabotere i kršitelje discipline poput Gruhonjića – poput ANE LALIĆ HEGEDIŠ, poput AIDE ČOROVIC... – tu ne može biti mjesta. A ni milosti.

Kroničnost donosi i rutinizaciju terora, stalno podizanje praga navikavanja na režimsku okrutnost, kada postaje svejedno tko je ušutio od straha, a tko zbog melankoličnog mirenja sa sudbinom. Zato vlast pali sirene za uzbunu na pojavu neušutkanih individua. Zato uz nacionalnu zdušnost tolerira jedino nacionalnu ravnodušnost. Računa: što ostaje Voltaireu našeg doba nego da, nakon nove runde silovanja, kaže da ga boli dupe? ■

DRAGANA JECKOV

Gotovo smo oguglali na napade desnice

Međutim, kada takvo nešto dolazi iz redova levice, to naročito boli. A ako dolazi od onih koji predstavljaju institucije, onda to doživljavamo kao napad na celokupnu srpsku zajednicu. U tom smislu tek predstoji za videti u kom će tačno smeru ići moguća postizborna saradnja

ČLANOVI SDSS-a prošlog su tjedna predstavili svoj predizborni program i kampanju pod sloganom 'Hrvatska treba Srbe'. Tim povodom razgovarali smo s DRAGANOM JECKOV, njihovom zastupnikom u prethodnom sazivu Sabora i kandidatkinjom u 12. jedinici na predstojećim parlamentarnim izborima.

Bilo je govora da će SDSS na izbore izaći i u 7. jedinici. Naposljedku ste odustali od te ideje. Zašto?

Istina je da smo razmišljali o toj mogućnosti, u tom procesu razgovarali smo i sa potencijalnim partnerima, ali na neke od njihovih predloga nismo mogli pristati zato što smo ozbiljna opcija koja drži do svojih politika. Pritom je jedna od osnovnih da na izbore prvenstveno izlazimo u 12. jedinici, pa od samog postanka SDSS-a ljude upućujemo da slobodno, bez straha na biračkim mestima izaberu roze, tzv. manjinski listić. Uostalom, SDSS je stranka koja deluje na području cele Republike Hrvatske, a koja je upravo obuhvaćena 12. izbornom jedinicom.

Izbor Turudića

Razmišljate li o mogućim postizbornim koalicijama, pogotovo u kontekstu participacije u prethodne dvije Vlade? Koje su vam stranke, odnosno koalicije prihvatljive?

U ovoj kampanji već smo se naslušali toliko priča o tome tko sa kime hoće, a tko neće. Naravno, i mi u SDSS-u razmišljamo o različitim opcijama, ali prvo moramo sačekati rezultate izbora. Kao i do sada, bićemo voljni za saradnju isključivo sa onima koji prihvataju i razumeju različitosti. U tom smislu podržat ćemo one koji će stvarati pozitivnu, tolerantnu društvenu atmosferu, kojima nije problem naša nacionalnost ili nacionalnost bilo koga drugoga, jer ona nikoga ne ugrožava, koliko god neki plašili ljude, prvenstveno sa nama Srbima. Podržat ćemo one koji su spremni sprečiti nasilnike da mlata decu po ulicama samo zato što im se učinilo da govore ekavicom, one koji žele zaštititi žene i porodice od različitih oblika nasilja, kao i one koji manjinsko obrazovanje žele unapređivati, poticati i ne smatraju ga faktorom razdora među mladima, jer ono to ni nije. Dakle, one koji su spremni prihvatiti i poštovati slobodnu volju roditelja više od 1900 dece upisane u neki od oblika obrazovanja na srpskom jeziku i ćirilicom pismu.

To, dakako, znači da u obzir ne dolazi saradnja s radikalno desnim opcijama kao što je Domovinski pokret. A što je s koalicijom koju predvodi SDP? Peđa Grbin je ostavio otvorenom mogućnost za koaliranje s nacionalnim manjinama, ali se Zoran Milanović s predsjedničke funkcije u više navrata obrušio na njihove predstavnike, prvenstveno vodstvo SDSS-a.

Tokom 27 godina postojanja SDSS-a delovali smo u najrazličitijim okolnostima i vrlo često smo bili meta napada. Naprosto postoje političke opcije čija je jedina politika blaćenje SDSS-a. U ovo predizborno vreme pre svega me zanima stabilnost i očuvanje ustavnosti predstojećih izbora. Pritom ne mogu zaboraviti ni napade i uvrede upućene našoj stranci, kao ni njenom predsedniku MILORADU PUPOVCU. Ne mogu zaboraviti ni činjenicu da je predsednik RH prozvao jednog od naših najvrednijih načelnika, ZORANA BAČANOVIĆA koji je na čelu Opštine Borovo. Prilikom dolaska na komemoraciju u to mesto, pred novinarima je pitao viri li

načelnik Bačanović iza neke roletne. Prozivati mladog čovjeka, koji je u vreme rata bio dete i povezivati ga sa onim što se dešavalo 1990-ih nije ništa drugo nego svaljivanje kolektivne krivice na pleća mladih Srba i Srkinja. To me pogodilo i na osobnom nivou. Uostalom, stavljanje načelnika Bačanovića iza roletni pokazuje gde nas se zapravo vidi. Nažalost, mi smo na neki način već navikli na takve situacije, gotovo da smo oguglali na napade i izljeve mržnje od strane desnice. Međutim, kada takvo nešto dolazi iz redova levice, to naročito boli. A ako dolazi od onih koji predstavljaju institucije, onda to doživljavamo kao napad na celokupnu srpsku zajednicu. U tom smislu tek predstoji za videti u kom će tačno smeru ići moguća postizborna saradnja, a pored spremnosti na izgradnju tolerantnog društva, važno nam je da naši mogući budući partneri iskažu nedvosmisleno volju za provođenje operativnih programa nacionalnih manjina koji podrazumevaju jasne ciljeve i rokove za ispunjenje konkretnih infrastrukturnih, socijalnih i demografskih mera.

Milanovićeova odluka da se uključi u predstojeće izbore prvenstveno je uvjetovana izborom Ivana Turudića na čelo DORH-a, i to nakon što je otkriveno da je novozabrani državni odvjetnik bio povezan s nekolicinom USKOK-ovih optuženika. Izbor Turudića podržao je i dio zastupnika SDSS-a. Mislite li da je on uistinu odgovarajuća osoba za tu funkciju i što očekujete da će s nje napraviti?

Nesporno je da je izbor IVANA TURUDIĆA bio proceduralan. I na Odboru za pravosuđe je donesen zaključak da je celokupan proces proveden na zakonit i transparentan način. Uostalom, ne zaboravimo da je Turudić prilikom glasanja u Saboru dobio podršku i od dela opozicije i parlamentarne većine. Od novoizabranog državnog odvjetnika očekujem visok stepen neovisnosti i profesionalnosti, a pre svega poduzimanje konkretnih mera u smeru povećanja kapaciteta nadležnih županijskih državnih odvjetništava. Neophodno je da se vodi računa o reviziji i istrazi nerešenih predmeta ratnih zločina koji opterećuju naše društvo, a sada je već jasno da su potrebne i mere kako bi se skratila nerazumna duljina trajanja kaznenih postupaka, da bi se ujednačila sudska praksa u situacijama kada najviši sudovi zauzimaju suprotna stajališta o istom pravnom pitanju.

Kada su u pitanju predmeti ratnih zločina, očekujem intenziviranje rada na spisu za zločine počinjene nad Srbima u Vukovaru u kasno proleće i leto 1991. Potreban je i dodatni rad na dovršetku i podizanju optužnice za zločine počinjene u Medarima i logoru Lora

Potrebno je i da se omogući bolja pravosudna saradnja u regiji. Istina je da postoje određeni pozitivni pomaci u saradnji između Hrvatske i BiH, a takve saradnje sa Srbijom gotovo da nema. Kada su u pitanju predmeti ratnih zločina, svakako očekujem intenziviranje rada na spisu za zločine počinjene nad Srbima u Vukovaru u kasno proleće i leto 1991. Osim toga, potreban je dodatni rad na dovršetku i podizanju optužnice za zločine počinjene u Medarima i logoru Lora.

Plenkovićeova vlada krajem 2023. donijela je odluku o otpisu sudskih troškova članovima porodica ubijenih i nestalih civila, kao i vlasnicima miniranih objekata u ratu 1990-ih koji još uvijek gube parnice, tražeći obeštećenje od države. Međutim, odluka obuhvaća i otpis potraživanja od osuđenih za ratne zločine. Zašto?

Pre svega je važno da civilne stradalnike prestanemo gledati kroz prizmu nacionalnosti. Jedino tako će se ostvariti osnovna svrha donošenja Zakona o civilnim stradalnicima i odluke koju spominjete. Uostalom, jedino tako ćemo postati makar donekle pravednije društvo, a ne dužni će dobiti kakvu-takvu satisfakciju. U tom smislu smatram da je odluka Vlade dobra i korisna. Istina je da bi njeni određeni segmenti mogli biti bolji, ali to je pitanje za nekog drugog, a ne za nas iz SDSS-a. Zahvaljujući toj odluci ljudi koji su vodili postupke protiv RH, zahtevajući obeštećenje zbog stradanja svojih najmilijih, a koji su bili civili i koji su zbog raznih razloga izgubili postupke, konačno će dobiti povrat izgubljenih parničnih troškova. Postavlja se pitanje da li je na taj način pravda uopšte zadovoljena. Određeni broj ljudi, naime, nije htio ni pokretati postupke jer su se bojali nemalih sudskih troškova i izglednih ovraha. Verujem da će oni svoje pravo pokušati ostvariti drugim putem, upravnim postupcima kroz dobivanje statusa civilnih žrtava rata. I tu bi imali šta za reći jer postupci priznavanja tog prava u pravilu ne završavaju na pozitivan način. Verujem da ste primetili kako krajnje desno orijentisani mediji i političari prigovaraju donošenju odluke u postojećem obliku jer navode kako će neke osobe sada dobiti nešto na šta nemaju pravo. Jasno je da to nije istina. Kada su u pitanju pravomoćno osuđeni kojima je oprošteno dugovanje, mislim da celo područje naše regije i dalje ima neodgovarajući odnos prema ratnim zločincima. Zbog zlodela zbog kojih su osuđeni od njih se treba ograditi i ne pridavati im nikakav značaj.

Infrastrukturni pomaci

SDSS u novu izbornu utrku ulazi nakon nekoliko godina sudjelovanja u vlasti. U predizbornom programu stranke navodi se kako su u tom periodu 'napravljeni značajni iskoraci u rješavanju višedesetljetnih problema naše zajednica', ali i da statusom i položajem Srba u Hrvatskoj još niste zadovoljni, pogotovo u kontekstu razvoja ruralnih sredina u kojima živi najveći broj Srba povratnika. I prema najnovijem indeksu razvijenosti RH upravo se te sredine nazale na začelju liste. Kako to promijeniti i zašto ranije nije bilo moguće napraviti veće pomake?

U prethodnim mandatima napravljeni su značajni pomaci, naročito infrastrukturne prirode, tako da neke sredine u kojima žive pripadnici srpske zajednice danas ipak ne izgledaju kao da je vreme u njima stalo. Štaviše, proces reelektrifikacije sela napokon se privodi kraju, od 2018. naovamo obnovljeno je, u fazi je izgradnje ili pripreme potrebne

Podržat ćemo one koji su spremni sprečiti nasilnike da mlata decu po ulicama samo zato što im se učinilo da govore ekavicom, one koji žele zaštititi žene i porodice od različitih oblika nasilja, kao i one koji žele unapređivati manjinsko obrazovanje

dokumentacije za 22 vodovoda kojima će se osigurati voda za oko 1400 domaćinstava. Posebno smo ponosni na izgradnju vodovoda u Dvoru i Islamu Grčkom, koji su bili simboli naselja bez te nasušno potrebne infrastrukture. Također, u brojnim mestima uredene su, rekonstruisane ili asfaltirane nerazvrstane ceste, u Krnjaku, Markušici i Dvoru izgrađeni su novi vrtići, onaj u Borovu je obnovljen, a otvoren je i veći broj srpskih kulturnih centara. Unatoč svim tim uspesima, pred nama je još puno posla. Ne mogu sakriti zabrinutost zbog činjenice da među 33 najmanje razvijene opštine u Hrvatskoj njih čak 17 čine one s većinskim ili vrlo visokim udelom srpskog stanovništva. To se može promeniti donošenjem niza mera koje će podrazumevati nastavak ulaganja u razvoj infrastrukture, ali i onih demografskih koje bi se naročito odnosile na opštine svrstane u prvu i drugu skupinu prema indeksu razvijenosti. Naravno da nitko ne želi sliku urednih, betonom okovanih naselja bez stanovnika, praznih škola, igrališta bez dečje graje. Zato ćemo sa budućom vladom razgovarati o nastavku razvoja tih sredina. Važno je i da na tim područjima poboljšamo pristup socijalnim i zdravstvenim uslugama te smanjimo izolovanost starijih osoba i osoba s invaliditetom. Veliki potencijal kontinentalnog dela zemlje, naročito Baranje, Slavonije i Srema, predstavlja poljoprivredno zemljište koje kao značajan resurs, ponajviše u kontekstu izraženih klimatskih promena i povećane potražnje za hranom, mora zauzeti značajnije mesto u razvojnoj strategiji. Iako u Hrvatskoj postoje veliki riječni slivovi, nedostaje nam kvalitetan sistem navodnjavanja bez kojeg se u današnjim uslovima gotovo nemoguće ozbiljnije baviti poljoprivredom, a važnosti proizvodnje hrane itekako smo svedočili u periodu pandemije koronavirusa.

I jedan od vaših predizbornih plakata tiče se te teme: 'Hrvatska treba Srbe da Kordun, Banija i Lika nisu prazni.' U slučaju Banije, to podrazumijeva završetak postpotresne obnove. Kako ocenjujete njen dosadašnji tok?

Taj plakat je odraz surove istine – da je država sistemski zapostavljala te krajeve. Upravo je potres do kraja ogolio tu činjenicu. Svi mi u SDSS-u bili smo frustrirani zbog obnove koja je u početku tekla presporo. Ona je tek izmenama zakona i dolaskom ministra BRANKA BAČIĆA dobila prihvatljivu dinamiku. Sve pre

toga Klub zastupnika naše stranke u više je navrata označio kao loše, neprihvatljivo i sporo. Iako su mnogi osporavali naše prisustvo na Baniji, nesporno je da je SNV u sklopu velike humanitarne akcije 'Banija je naša kuća' i u saradnji sa SPC-om nabavio i podelio preko 160 kontejnera fizičkim i pravnim osobama koje su pretrpele štetu u potresu. Nesporno je i da su u sklopu te akcije prikupljene finansijske i materijalne donacije u iznosu od gotovo milion eura i da je njome obuhvaćeno oko 3500 neposrednih korisnika na području cele Sisačko-moslavačke županije. S pružanjem pomoći nastavili smo i po završetku te akcije, pa smo u saradnji sa SPC-om i Republikom Srpskom osigurali izgradnju montažnih kuća, podelu građevinskog materijala i drugih oblika pomoći. Uostalom, i Vlada Republike Srbije je pružila značajnu finansijsku podršku, uplativši samo dan ili dva nakon potresa sredstva na donatorski račun Vlade RH. O angažmanu veća srpske nacionalne manjine, pojedinaca, udruženja i firmi iz naših sredina da i ne govorim. Sve su to konkretni potezi kojima nismo mahali jer smo smatrali da su preko potrebni našim ljudima. Otišli smo i korak dalje i kroz terenski rad utvrdili da je jedan od glavnih problema starijih osoba na Baniji, ali i u drugim, mahom ruralnim delovima naseljenim srpskim stanovništvom, nedostupnost socijalnih usluga. Nastojeći poboljšati kvalitetu njihovih života, smanjiti izolovanost i sprečiti institucionalizaciju, organizovali smo besplatnu uslugu prevoza i pratnje na području 13 opština i gradova, koja je poznatija pod nazivom 'Od vrata do vrata'.

Jedan od dugogodišnjih neriješenih problema, a koji se također spominje u programu, primjena je prava nacionalnih manjina na ravnopravno korištenje vlastitog jezika i pisma. U tom smislu značajnu ulogu imaju škole koje nastavu provode po nekom od modela manjinskog obrazovanja. Međutim, one u slučaju srpske zajednice na istoku zemlje još nisu registrirane. Zašto i postoje li naznake da bi se to moglo promijeniti?

Manjinsko obrazovanje je garant očuvanja identiteta pripadnika manjinskih zajednica. Upravo je to jedan od glavnih razloga zašto smo mi kao predstavnici srpske zajednice u Hrvatskoj insistirati na očuvanju nastave na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu, ali i bezrezervno podržavali manjinsko obrazovanje pripadnika hrvatske zajednice u Srbiji. Kada je u pitanju RH, važno je uneti, a potom i ojačati multikulturalni element u većinskom obrazovanju kako bismo postigli zbližavanje dece u krajevima s narušenim međunacionalnim odnosima. Pritom škole koje pohađaju pripadnici srpske zajednice moraju imati identičan status kakav imaju škole drugih nacionalnih manjina. Ni više ni manje od toga. Zato ćemo i dalje insistirati na dovršetku postupka prenosa osnivačkih prava nad osnovnim školama na istoku Hrvatske koji je započeo još 2015. godine, ali je do danas opstruiran s više strana. Prenos osnivačkih prava i registracija škola kao manjinskih uzročno-posledično je povezano, a oba postupka su bitna jer je lokalno sudelovanje u upravljanju školama ključni element jačanja demokratičnosti manjinskog obrazovanja te poticaj njegovom osnaživanju. Zato ćemo sva tri modela obrazovanja nastojati destigmatizirati, a to će biti moguće jedino kroz otklanjanje osećaja straha od obrazovanja na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu putem približavanja javnosti činjenice da se ne radi o odvojenim školama, srpskoj smeni i srpskom programu, već samo i isključivo o obrazovanju po službenom programu RH kakvo imaju i sve druge nacionalne manjine, a koje itekako ima svojih prednosti i naročite kvalitete. ■

Otkrivena Agenda

Hrvatski suverenisti i Domovinski pokret u Hrvatskoj pretežito demoniziraju srpsku manjinu i koketiraju s ustaštvom. U inozemstvu, njihovi članovi rade znatno rafiniraniji posao. Stoga se Ilčića, Bartulicu i neke druge, koji su sami po sebi irelevantne političke pojave, kao dio kolektiva, tj. mreže Agenda Europe ima gledati na posve drugačiji način

Ilčić na konferenciji u organizaciji New Directiona, ožujak 2023. (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

URUJNU 2023. godine u Dubrovniku je održan jedan od najvećih skupova ekstremne desnice u Evropi. Na trodnevnom događaju govore su držali članovi talijanske vlade iz redova Braço Italije, eurozastupnici španjolske stranke Vox, Poljaci iz Prava i pravde te brojni drugi reprezentanti civilnog i političkog krila ultradesnih pokreta. Hrvatsku su predstavljali aktualni premijerski kandidat Mosta NIKOLA GRMOJA i njihov saborski zastupnik NINO RASPUDIĆ. Domaćin cijelog skupa bio je eurozastupnik LADISLAV ILČIĆ iz Hrvatskih suverenista, Mostovih koalicijskih partnera. Konferenciju pod nazivom 'Evropski kongres obitelji' organizirao je politički klub Evropski konzervativci i reformisti (ECR), koji u Briselu okuplja sve navedene stranke. Njihov partner u ostvarenju dubrovačkog događaja bila je Međunarodna organizacija za obitelj, jedna od najutjecajnijih globalnih mreža u polju ultrakonzervativnog aktivizma, koja je sve do ruske agresije na Ukrajinu bila važan propagandni alat PUTINOVOG režima na zapadu.

Organizatori samita u Dubrovniku – stranke pod kišobranom ECR-a i Međunarodna organizacija za obitelj – bili su izravno ili posrednim putem članovi lobističke mreže Agenda Europe, nastale prije desetak godina. Naša analiza njihove procurene e-mail komunikacije, koja se odvijala od 2013. do 2019. godine, u zadnjih je nekoliko brojeva Novosti pokazala kako je trust lobista sastavljen od nekoliko stotina organizacija, povezanih s američkim kršćanskim evanđelistima i ruskim obavještajcima, u nerazvijenim svjetskim državama, UN-u i Evropi koordinirao omasovljene udare na ženska i LGBT prava. Jedan od njihovih stratega i koordinatora – valja i ovdje ponoviti – bila je ŽELJKA MARKIĆ iz udruge U ime obitelji.

Uz hrvatskog domaćina Ilčića, ujedno i člana mreže Agenda Europe, organizatore iz Međunarodne organizacije za obitelj predstavljali su ALLAN CARLSON i BRIAN BROWN. Sredinom devedesetih Carlson je s ruskim pravoslavcima u Moskvi osnovao Svjetski kongres obitelji. U suradnji s nizom svjetskih istomišljenika, pa tako i s oligarsima i Putinovim špijunima KONSTANTINOM MALOFEEVIM i VLADIMIROM YAKUNINOM, Brown je razvijao navedenu organizaciju. Mreža više stotina nevladinih udruženja koja se nalaze pod kišobranom ovih dubrovačkih suorganizatora, zadnje su desetljeće šutnjom ili aktivnim odobravanjem podržavali 'tradicionalizam' iz Kremlja, žudeći za njegovim rasprostranjivanjem na zapadu. Prije deset godina spomenuti Brown našao se na popisu nekolicine pojedinaca na prvim sastancima Agende, uz ALEXEYA KOMOVA, suradnika Malofeeva i još jednog kremaljskog propagandista. Na listi uzvanika bile su i najveće američke lobističke organizacije i Željka Markić. Njihov konspirator u kreiranju Agende Europa, jedne od najvećih mreža ultrakonzervativaca na svijetu, od prvoga je dana bio LEO VAN DOESBURG, nedavni direktor za evropske poslove Evropskog kršćanskog političkog pokreta (ECPM). Doesburg i njegova grupacija utjelovljuju početnu Agendinu simbiozu ultravjerskog civilnog sektora i političke egzekutive, u kojoj jedni osmišljavaju strategije, a drugi ih nastoje materijalizirati.

U zadnjih deset godina ECPM je svoje članstvo proširio na više od 20 stranaka iz 15 evropskih država. Stranka Hrast, politički projekt koji su, između ostalih, pokrenuli Markić i Ilčić, bila je jedna od njih. Ilčić je 2017. ušao u predsjedništvo ECPM-a. Jedan od njihovih najvažnijih operativaca, Doesburg je godinama neumorno putovao po evropskim zemljama pripremajući mlade

Organizirao je niz događaja s prominentnim vjerskim i tržišnim fanaticima – Stjepo Bartulica (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

kršćane za politiku. I vabio istomišljenike u ovaj politički kolektiv. Radeći na širenju grupacije ECPM, javio se i Rusima za pomoć. Godine 2013. Malofeev je okarakterizirao ECPM najvažnijim političkim partnerom za vezu između Moskve i Brisela. U gomili Doesburgovih mailova koje je objavljivao u mreži Agenda ističe se blok poruka kojima je nastojao podučiti sve članove o strateškoj komunikaciji njihovih ciljeva prema javnosti. Čita li se sadržaj nefiltriranih misli brojnih članova Agende, jasno je i zašto.

Američki profesor STEPHEN BASKERVILLE, koji se u raspravama nametao kao jedan od ideologa grupe, napisao je da su feministkinje 'tijekom seksualne revolucije' uspjele izlobirati jednostrane raskide brakova, namećući usput 'lažne optužbe o nasilju u obitelji i zlostavljanju djece'. U prijevodu, Baskerville priželjkuje vrijeme kad će raskid bračne zajednice morati odobriti i nasilnik, koji je ionako lažno optužen. Zahvaljujući njegovim napisima znamo i da je takvo promišljanje dio borbe protiv 'rodne ideologije', ideologema koji je prije otprilike osam godina začet i javno rasprostranjen upravo iz ove mreže. Po njegovom mišljenju, 'rodna ideologija' je najnovija inkarnacija jedne te iste politike, koja se u drugim formama pojavljuje kroz 'istospolne brakove, spolni odgoj, transrodnost, izmišljene optužbe za 'homofobiju', 'nasilje u obitelji', 'silovanje', 'zločine mržnje' i 'govor mržnje''. Što se tiče abortusa, jedan sudionik mreže uspoređio ga je s terorističkim napadom, sugerirajući da su žene masovne ubojice. Ili 'zlo', kako ih je nazvao drugi. Ne manjka ovdje ni rasističke paranoje o muslimanskom pokoravanju kršćanske Evrope: LUCA VOLONTE iz Italije upozorio je da će 'angloarapski duh zaraziti cijelu Evropu'. Prevedeno u strategije i krajnje ciljeve, veći dio ove mreže priželjkuje potpunu zabranu pobačaja uz kažnjavanje žena, zabranu ili otežavanje kontracepcijskih sredstava te značajno obespravljivanje gej zajednice. Za to je, međutim, potrebno povezivanje s donositeljima političkih odluka.

Zanimljivo je promatrati kako vide sebe u toj borbi. Razmjere fanatizma, garniranog patetikom bez premca, iskazala je u jednom mailu GABRIELE KUBY. Najprominentnija ideologinja cijelog neokonzervativnog pokreta i majka koordinatorice grupe SOPHIE KUBY, usporedila je seksualnu revoluciju i teoriju roda s nacizmom. U tom imaginariju, oslikala je članove Agende kao pokret otpora. 'Jesmo li spremni ostati bez posla,

biti izopćeni od obitelji i prijatelja i na koncu dati svoje živote?' pitala je Kuby, dodajući da će cijena za govorenje istine biti sve veća i veća, 'čak i ako bude eufemistična'. Ovu fatalističku opasku iznijela je u raspravi o javnom korištenju riječi 'sodomiti', pejorativnom izrazu za gejeve. JAKOB CORNIDES, zaposlenik u odjelu za trgovinu Evropske komisije (!) i još jedan od ideologa mreže, inzistirao je na potvrdnom odgovoru, u svakoj javnoj prilici. 'Negativni izričaj ima upravo suprotan efekt', usprotivio se delegat ECPM-a Doesburg, podučavajući grupu u nizu mailova kako se strategija korištenja eufemizma, lišena agresije i negativnosti, pokazala znatno uspješnijom, što je naučio predajući 'na projektu pomirenja u Hrvatskoj'.

Nismo uspjeli saznati gdje je točno kod nas predavao Doesburg, ali je iz mailova jasno da je bio potpora Ilčićevim operacijama u Hrvatskoj. 'Uz podršku ECPM-a, napravili smo snažnu kampanju protiv ratifikacije Istanbulske konvencije', pohvalio se Ilčić 2018. godine, referirajući se na jedan od najvećih koordiniranih otpora u Evropi protiv konačnog usvajanja dokumenta za zaštitu žena od nasilja. U drugom mailu Doesburg je otkrio da je koristio novčana sredstva iz Evropske unije za događaje u organizaciji Agende. U trećoj raspravi je uložio nemale napore da zaustavi vjerodostojne kritike rumunjskih sudionica mreže, koje su svojem kolegu BOGDANA STANCIUA, također člana mreže Agenda, razotkrile kao širitelja putinovske propagande u Evropi. Posredno, ideje iz ove mreže obilato su korištene u političkim programima stranaka pod kišobranom ECPM-a, poput mađarskog Jobbika.

Došavši u Evropski parlament, Ilčić je preko Hrvatskih suverenista avansirao u ECR, veću grupaciju koja je suorganizirala dubrovačku konferenciju. I oni su od samih početaka imali niz istaknutih pojedinaca u ovoj mreži. Jedan od prominentnijih, TOBIAS TEUSCHER, od 2014. godine obnašao je dužnost sekretara njemačke ekstremističke stranke AfD u Evropskom parlamentu. Bio je njihov koordinator unutar grupacije ECR, sastavljene od tvrdokornih partija u zakonodavnom tijelu EU-a, čiji su predstavnici povezivali multietničko društvo sa silovanjem i pedofilijom. Krajem 2016. godine, po objavi da je DONALD TRUMP dobio američke izbore, Teuscher je u jednom mailu predložio da se sljedeći sastanak Agende održi u Washingtonu i da s Trumpom uspostave 'stratešku suradnju'. Njegov prijedlog nije bio puka projekcija želja bez pokrića.

Do 2019., kad je koordinatorica Željka Markić svima najavili da će grupu Agenda Europe preimenovati u Vision Network, njihovi najprominentniji članovi uspostavili su političku povezanost s tri političke grupacije – Evropskim kršćanskim političkim pokretom, Evropskim konzervativcima i reformistima te Identitetom i demokracijom

Mreža je vrvjela Trumpovim ljudima. Osim lobističkih organizacija koje su mu pisale program, tu je bio i Trumpov odvjetnik JOHN EASTMAN, kojem se suđi zbog sudjelovanja u pokušaju podrivanja izbornih rezultata 2020. godine. Trumpov predizborni savjetnik i šef lobističke organizacije C-Fam AUSTIN RUSE složio se s Teuscherovim prijedlogom o američkom gostovanju. I poručio da će Trumpovom pobjedom 'radikali u UN-u i EU-u ostati bez jednog saveznika (SAD-a, op.a.) u svojoj podloj agendi'. Predložio je članovima mreže da od afričkih i južnoameričkih država prikupe apele protiv daljnje uplitanja SAD-a u 'pitanja abortusa i ljudske seksualnosti', koje će on potom prosljediti u izvršnu vlast. 'Imamo više ulaza među Trumpove više savjetnike, poput STEVEA BANNONA, mog šefa u Breitbartu', napisao je Ruse, dodajući da će Bijela kuća i drugi dijelovi administracije 'biti popunjeni ne

samo ljudima koje znamo, nego i prijateljima i saveznicima'. GUDRUN KUGLER, jedna od koordinatorica Agende i aktualna članica austrijskog parlamenta, zatražila je od Trumpovih savjetnika u mreži da nova američka administracija 'povuče LGBT ambasadore iz istočne Evrope', uz zamolbu da novi predsjednik uvede 'ograničenja na pobačaj'. 'Evropa to mora vidjeti kako bi se probudila! Bit ćete vrlo zaposleni. Mi ćemo vam pomoći koliko god možemo', obećala je Kugler. Zahvaljujući organizacijama poput Alliance Defending Freedom, koja je preko evropske ispostave zapravo ponajviše administrirala ovu mrežu, prije dvije godine poništen je presedanski predmet Roe vs. Wade koji je jamčio pravo na pobačaj u SAD-u. Iste američke organizacije iz Agende kreirale su sveobuhvatni plan za Trumpov drugi mandat. Tom planu, lišenom suptilnosti, ponajviše odgovara naziv 'kršćanski fašizam'.

AfD je 2016. godine izbačen iz ECR-a. U nizu razloga jedan od njih je bila izjava Teuscherove političke pokroviteljice i zastupnice BEATRIX VON STORCH, koja se javno zalagala za legalizaciju pucanja po ženama i djeci, migrantima što ulaze u Njemačkoj bez adekvatnih dozvola. U suradnji s drugim ekstremnim strankama, AfD je 2019. osnovao novu političku grupaciju Identitet i demokracija (ID), u partnerstvu s talijanskom Ligom MATEA SALVINIJA, francuskim Nacionalnim okupljanjem MARINE LE PEN, Slobodarskom strankom Austrije i drugim ksenofobnim, rasističkim i po mnogočemu mizoginim političkim opcijama. Tobias Teuscher je do danas njihov politički tajnik.

Do 2019. godine, kad je koordinatorica Željka Markić svima najavili da će grupu Agenda Europe preimenovati u Vision Network, njihovi najprominentniji članovi uspostavili su političku povezanost sa sve tri opisane političke grupacije – ECPM-om, ECR-om i ID-om. Samit Svjetskog kongresa obitelji, koji je u Veroni održan iste godine, bio je javna manifestacija njihove suradnje i međusobnog dopunjavanja.

Uz tadašnjeg talijanskog vicepremijera Salvinijsa, zastupnike AfD-a, lepenovce, ruske političare i najbliže suradnike Konstantina Malofeeva, jedna od zapaženijih govornica bila je GIORGIA MELONI. 'Branit ćemo Boga, domovinu i obitelj! To je naša misija, zato sam danas ovdje', poručila je Meloni, potvrđivši ideološku usuglašenost stranke Braće Italije s međunarodnim fundamenta-

Iz mailova je jasno da je Doesburg, koji je godinama putovao Evropom pripremajući mlade kršćane za politiku, bio potpora Ilčićevim operacijama u Hrvatskoj. Uz podršku ECPM-a, napravili smo snažnu kampanju protiv ratifikacije Istanbulske konvencije', pohvalio se 2018. Ilčić

lističkim pokretom. Govor je održala i Željka Markić. Pedesetak dana prije tadašnjih izbora za Evropski parlament Markić je pozvala Talijane da glasaju za 'predstavnike koji će štititi brak, obitelj, žene i djecu'. Jedan od govornika bio je i spomenuti Komov, veza Putinovog režima prema zapadnim konzervativcima koji je bio na listi uzvanika prvih sastanaka Agende. Drugi je bio protojerej DMITRIJ SMIRNOV, koji je uz asistenciju Svjetskog kongresa obitelji kao predstavnik Ruske pravoslavne crkve doprinio izradi Putinovih zakona protiv ženskih i LGBT prava. Njihovo gostovanje u Veroni odvijalo se pet godina nakon ruske aneksije Krima. U toj petoljetki Rusi su financijski i politički podržavali niz političkih opcija krajnje desnice u Evropi. Na razini UN-a s lobistima iz Agende izglasavali su ultrakonzervativne rezolucije, unazadivši međunarodne politike u vezi ženskih reproduktivnih prava za najmanje jedno desetljeće.

Primjer harmonije putinovsko-agendine simbioze razvidan je u jednom mailu iz 2015. godine. Amerikanka MARIE SMITH spojila

je PAVELA PARFENTIEVA, Putinovog medijskog propagatora i člana mreže Agenda, s predsjednikom poljske organizacije Ordo Iuris, koja je u Hrvatskoj osnovala Vigilare. Uparila ih je kako bi zajedno promišljali strategije podrivanja UN-ovih Ciljeva održivog razvoja, u dijelu koji se odnosi na dostupnost spolnog odgoja i reproduktivnih prava žena. Otkrila im je i ime nadležnog ruskog dužnosnika za navedenu problematiku, SERGEYA EGORENKA.

Svega tjedan dana uoči ruske invazije na Ukrajinu, 18. veljače 2022. godine, član Domovinskog pokreta i mreže Agenda STJEPO BARTULICA poručio je u emisiji 'Bujica' da je Rusija izložena međunarodnim kritikama zato što 'Putin zastupa javno tradicionalne kršćanske vrijednosti'. Izjava je plasirana u trenutku kad je poduzetnik PAVAO VUJNOVAC, koji je medijski opetovano povezivan s vođama Domovinskog pokreta, početkom 2022. još bio partner ruske državne kompanije u dobavi plina za ovo područje. U jeku najžešće kampanje protiv Istanbulske konvencije, voditelj iste emisije pohvalio je 2017. godine Ilčića zato što 'ima sjajne odnose s ljudima oko Putina'.

POPUT Ilčića, Bartulica je sam po sebi posve irelevantna politička pojava. Kao dio kolektiva, u ovom slučaju mreže Agenda Europe, njega se ima gledati na posve drugačiji način. Zadnjih desetak godina Bartulica je kao čelnik organizacije Centar za obnovu kulture organizirao niz događaja s prominentnim vjerskim i tržišnim fanaticima. Mnogi od njih, poput ključne osobe u Agendi Sophie Kuby i njenih poslodavaca iz Alliance Defending Freedom, bili su govornici na njegovom 'ljetnim školama' o kapitalizmu u vjerskom fundamentalizmu. U listopadu 2022. Bartulica je napustio mjesto šefa saborskih zastupnika Domovinskog pokreta kako bi se kao međunarodni tajnik fokusirao na njihovu političku akademiju i povezivanje stranke s bjelosvjetskim istomišljenicima. Osim što je boravio u analiziranoj grupi, do danas je u odličnim odnosima s fondacijom Heritage, koja je uz pomoć prijatelja iz Agende oblikovala manifest za spomenuti kršćanski fašizam u SAD-u.

Zadnjih godina avansirao je u savjetodavni odbor Političke mreže vrijednosti, jednog od institucionalnih krakova naj-

isturenijih članova Agende. Među njima je LOLA VELARDE, direktorica navedene organizacije koja okuplja više od 30 *think-tankova* i lobističkih udruženja. U upravi su sveprisutni Brian Brown, kao i SHARON SLATER, predsjednica organizacije Family Watch International. Organizaciju su prije deset godina osnovali meksički i španjolski ultrakonzervativci, kao transatlantsko tijelo za lobiranje u Americi i Evropi protiv pobačaja i 'rodne ideologije'. Njihov rad su, između ostalih, u prošlosti financirali ADF, CitizenGO i mađarska vlada. Prošle godine održali su sastanak u UN-u. Sponzori susreta bili su jezgra Agende: Međunarodna organizacija za obitelj, ADF, Family Watch International i drugi.

Evropsku političku grupaciju ECR u međuvremenu je preuzela Meloni, sada u funkciji talijanske premijerke. Njen zamjenik JORGE BUXADÉ dolazi iz španjolske stranke Vox, u čije je ime šef udruge CitizenGO IGNACIO ARSUAGA u grupi Agenda tražio nacrt zakona o zabrani pobačaja. ECR je direktno povezan s političkom fondacijom New Direction, koja je postala jedan od ključnih promotora događaja i ciljeva dojučerašnjih članova Agende. U upravnom tijelu New Directiona sjedi i MARKO MILANOVIĆ LITRE, donedavni saborski zastupnik Hrvatskih suverenista.

Samo prošle godine ECR i New Direction organizirali su najmanje četiri konferencije u Hrvatskoj. Pod egidom 'ubrzanje konzervativne agende za prosperitet i slobodu' i uz domaćinstvo Hrvatskih suverenista, ECR je u ožujku 2023. sponzorirao događaj u Splitu. Druga konferencija, koja je istog mjeseca održana u Zagrebu, prigodno je ilustrirala moralno-političku narav njihovih kolektivnih aktivnosti. Pod ravnanjem Ilčića, New Direction je zapravo sponzorirao događaj o međudržavnim posvojenjima, davši tako nemali doprinos hajki na hrvatske građane koji su u tom trenutku bili pritvoreni u Zambiji zbog sumnje u trgovinu djecom. Uz VESNU VUČEMLIOVIĆ, jedan od govornika bio je nezaobilazni Brian Brown, koji će nekoliko mjeseci poslije s ECR-om dijeliti dubrovačko domaćinstvo. Ponešto neočekivano, precizni rezime ove konferencije i njenih organizatora pripao je IVANU ZVONIMIRU ČIČKU, koji je s bine povodom događaja u Zambiji poručio: 'Neki eksploatiraju banane, neki djecu.' New Direction se prošle godine udružio i s Centrom za obnovu kulture Stjepe Bartulice. U Zagrebu su organizirali ljetnu školu kako bi dogovorili strategije borbe protiv socijalizma, koji je 'prijetnja zapadnim vrijednostima'. Na jednom od njihovih samita bio je i šef Domovinskog pokreta IVAN PENAVA, koji je prije svega nekoliko tjedana najavio da će tražiti reviziju Istanbulske konvencije.

Domovinski pokret i Hrvatski suverenisti u Hrvatskoj pretežito demoniziraju srpsku manjinu i koketiraju s ustaštvom. U inozemstvu, njihovi članovi cijelo desetljeće rade na znatno rafiniranijem poslu. Naoružani neiscrpnim izvorima novca, njihovi suborci – fašisti, neonacisti i vjerski zeloti – metastazirali su u ozbiljan politički blok, koji u narednom izbornom ciklusu od SAD-a do Evrope i Hrvatske ima historijsku šansu za provođenje svojih mračnih agenda i vizija.

Kako smo već pisali, tijekom pripreme ovog serijala tražili smo očitovanje Bartulice, Ilčića i drugih hrvatskih sudionika mreže Agenda. Osim Željke Markić, nitko nije odgovorio na upit. Ona je poručila da 'mediji i političari financirani milijunima javnog i SOROSEVOG novca žele odvratiti pažnju javnosti sa sebe i usmjeriti je na svoje izmišljotine o udrugama koje se zalažu za zaštitu temeljnog ljudskog prava, prava na život od začeca do prirodne smrti'. ■

Evropski kongres obitelji u Dubrovniku, rujan 2023. (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Apartmanska zgrada na makarskoj Zelenki najhrvatskija je od sviju kuća koje je hrvatska država ikad sagradila i otvorila: poluprazna i mračna, u vlasništvu stranaca, vođena od korumpirane klike, s budžetom na zetovom računu u inozemstvu

Hrvatska kuća

PRIJE desetak godina, zgodno je danas prisjetiti se te davno zaboravljene bezvezne budalaštine, u Saboru se vodila davno zaboravljena bezvezna rasprava o davno zaboravljenoj bezveznoj nekakvoj Zakladi Hrvatska kuća – Croatian House. Zakon o osnivanju Zaklade, ‘namijenjene promicanju hrvatske kulture, baštine i jezika, te radu s hrvatskim manjinama u inozemstvu’, promislila je vlada ZORANA MILANOVIĆA, a usvojila tadašnja SDP-ova saborska većina.

‘Da je ovaj zakon došao prije šezdeset godina, onda bih rekao da je u skladu s trendovima’, komentirao je u Saboru tada opozicijski, davno zaboravljeni bezvezni HDZ-ov JASEN MESIĆ, dok je davno zaboravljeni bezvezni DUJOMIR MARASOVIĆ podsjetio kako ‘za te stvari već imamo i Maticu hrvatsku i Državni ured za Hrvate izvan Hrvatske’.

Desetak godina kasnije, prije koji mjesec – zgodno se danas prisjetiti te već zaboravljene bezvezne budalaštine – predsjednik HDZ-a i hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ posjetio je Srbiju i svečano otvorio Hrvatsku kuću u Subotici. ‘Vladi Republike Hrvatske, njezinim resorima te Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Hrvatske jedna je od temeljnih ustavnih zadaća podržavati Hrvate koji žive izvan domovine’, nadahnuto je rekao Plenković, dodavši kako je ‘naša briga za hrvatske manjine stalna i kontinuirana, jer je njihov položaj od posebnog interesa za hrvatsku Vladu i državu’.

Kuća u Subotici nije, međutim, bila i prva Hrvatska kuća koju je – iznenada otkrivši kako Matica hrvatska i Državni ured za Hrvate izvan Hrvatske ipak nisu dovoljni – sagradila i svečano otvorila HDZ-ova Vlada. Ovih dana jedan je malomišćanski skandal podsjetio na drugu jednu, vjerojatno i najhrvatskiju od svih Hrvatskih kuća, svečano otvorenu još prije četiri godine u – Makarskoj.

U Madarskoj?

Ne, ne, Hrvatska kuća u Madarskoj otvorena je u Pečuhu još prije šest godina. Ova Hrvatska kuća je u Makarskoj. Makarskoj.

U hrvatskoj Makarskoj, kraj Splita?!

Da, u hrvatskoj Makarskoj kraj Splita.

Hrvatska kuća u Makarskoj?

Čekajte da čujete priču.

Nakon što je Makarska betonirana i zaugušena s deset tisuća više ili manje ilegalno sagrađenih apartmana, tamošnje su gradske vlasti – otkrivši kako postoji čak hiljadu stanova i apartmana u koje ljudska noga nikad nije kročila – zaključile kako Makarskoj nedostaje još samo jedna suvremena, moderna apartmanska zgrada. Tako je prije četiri godine u Zadarskoj ulici na predjelu Zelenka sagrađen stambeni objekt s trideset apartmana, stani pa gledaj: prizemlje i pet katova, vrata s elektronskom bravom, podzemna garaža, balkoni sa staklenom ogradom i prekrasnim pogledom na susjednu apartmansku zgradu. Nije ni čudo da je svih trideset apartmana vrlo brzo dobilo vlasnike.

Po čemu je to, međutim, Hrvatska kuća?

Eh, po čemu.

Ovih dana nekoliko stanara zgrade u Zadarskoj ulici izjadalo se novinarki Slobodne Dalmacije DIJANI TURIĆ na tipa koji je zajedno s članovima obitelji, kumovima i prijateljima kupio više od polovice apartmana. Njegov klan apartmane je, jasno, kupio samo da bi ih ljeti iznajmljivao, nitko od njih tu ne živi niti je ikad živjeti namjeravao, ali

Makarska – nedostaje još koji prazan apartman (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

majstor je ipak – s lakom natpolovičnom većinom – izabran za predstavnika stanara. Pa zaveo tradicionalnu hrvatsku svest, pretvorivši generički apartmanski silos na Zelenki u upravo klasičnu Hrvatsku kuću.

Kako izgleda tradicionalna hrvatska svest u jednoj stambenoj zgradi? Tradicionalna hrvatska svest u nekoj stambenoj zgradi izgleda tako da rečeni predstavnik stanara za upravitelja zgrade postavi svog zeta, a ovaj najprije ukine svaku komunikaciju sa svim stanarima izvan kruga obitelji, kumova i prijatelja ‘većinskog’ vlasnika, pa sredstvima iz obavezne pričuve raspoložene na autentični hrvatski način.

Kako izgleda raspolaganje javnim novcem na autentični hrvatski način? Raspolaganje javnim novcem na autentični hrvatski način izgleda tako da se obavezna pričuva uplaćuje na inozemni račun predstavnikova zeta upravitelja, a ovaj onda zajedno s predstavnikom, članovima obitelji, kumovima i prijateljima – s obzirom na to da im apartmani ne trebaju za život, već samo za sezonsko iznajmljivanje – jednostavno odbiju potpisati međuvlasnički ugovor i napraviti plan održavanja zgrade, savršeno potom ignorirajući potrebe stalnih stanara, poput vanjske rasvjete i videonadzora.

A ako pak iz zajedničke pričuve na zetovu računu i pristanu nešto platiti, to funkcionira onako kako već u Hrvatskoj inače funkcionira javna nabava.

Kako inače funkcionira javna nabava u Hrvatskoj? Javna nabava u Hrvatskoj funkcionira tako da se, na primjer, žičani kavez za odlaganje otpada, kakav se u Makarskoj može kupiti za manje od četiristo eura, kupi preko tvrtke jednog od predstavnikovih prijatelja i kumova iz zgrade, koji će ga onda u inozemstvu platiti gotovo sedam puta više – dvije i pol hiljade eura! Ili da se, štajaznam, ulična svjetiljka, koja u Hrvatskoj stoji manje od sto eura, preko istog prijatelja i ‘ustanara’ u inozemstvu kupi za više od šest stotina eura.

Klasična, rekoh, hrvatska priča.

Imaju li onda u klasičnoj hrvatskoj priči stalni stanari pravo glasa? Načelno, stalni stanari u klasičnoj hrvatskoj priči nemaju nikakva prava, pa tako ni pravo glasa. Nemaju, recimo, pravo čak ni na podzemnu garažu u vlasništvu predstavnikove obitelji i prijatelja, iako je izvan sezone potpuno prazna. Svaku takvu njihovu potrebu predstavnik stanara i njegov zet upravitelj glatko ignoriraju, a svaki prijedlog, molbu ili zahtjev svojom obiteljsko-kumovskom većinom glatko odbijaju, prijeteći čak i sudskim tužbama.

Ukratko, ja ne znam za hrvatskiju Hrvatsku kuću od apartmanske Hrvatske kuće u Zadarskoj ulici u Makarskoj. Kad bismo današnju HDZ-ovu Hrvatsku ilustrativno sveli na jednu stambenu zgradu, ona bi izgledala upravo kao nova petokatnica na makarskoj Zelenki. Dušu je stoga ta Hrvatska kuća dala da je u sklopu predizborne kampanje posjete Andrej Plenković i njegova obitelj, prijatelji i kumovi, pa da iz Zaklade Hrvatska kuća – Croatian House na zetov račun uplate par milijuna eura, ‘namijenjenih’, kako ono, ‘promicanju hrvatske kulture, baštine i jezika, te radu s hrvatskim manjinama u inozemstvu’.

Da, reci ćete, ali ‘u inozemstvu’.

Da, reci ću ja, ali ‘hrvatskim manjinama’.

Odlično, reci ćete vi, ali ‘hrvatska manjina’ ne biva kad je netko preglasana manjina u Hrvatskoj, već samo kad su u manjini, kako sama riječ kaže, Hrvati kao takvi.

Odlično, reci ću ja: u divnoj, autentičnoj hrvatskoj priči o Hrvatskoj kući u Makarskoj obespravljena stanarska manjina i jesu domaći, dakle Hrvati, dok stanarsku većinu, uključujući i predstavnika stanara i njegovu obitelj, prijatelje, kumove i samog zeta upravitelja, sačinjavaju – Poljaci iz Njemačke!

Poduzetna klika njemačkih Poljaka kupila je, naime, većinu apartmana u zgradi, pa jednog njemačkog Poljaka izglasala za predstavnika stanara, a drugog njemačkog Poljaka postavila za upravitelja zgrade, da preko trećeg njemačkog Poljaka peru novac iz proračuna i troše ga u Njemačkoj i Poljskoj.

‘Hrvatska kultura, baština i jezik’? Da, i jezik: hrvatska stanarska manjina s poljskim predstavnikom stanara komunicira mailom preko njemačke elektronske adrese, na njemačkom jeziku, uz pomoć njemačkog Google-prevoditelja.

Hrvatska je tu, da skratim, samo kuća. Ne, jasno, zato što je hrvatska, nego zato što se tako zove.

‘Naša briga za hrvatske manjine stalna i kontinuirana, jer je njihov položaj od posebnog interesa za hrvatsku Vladu i državu’, rekao bi tako Plenković u društvu *herr* predstavnika stanara i njegova gospodina zeta, svečano otvarajući suvremeni novi kavez za odlaganje smeća pred apartmanskom petokatnicom u Makarskoj.

Najhrvatskija je to, rekoh, od sviju kuća koje je hrvatska država ikad sagradila i otvorila: poluprazna i mračna, u vlasništvu stranaca, vođena od korumpirane klike, s budžetom na zetovom računu u inozemstvu.

Hrvatska kuća. ■

ANJA ŠIMPRAGA Izgradnja boljeg društva već je počela

Život ima brojne mehanizme da na negativnosti odgovori pozitivnim praksama. O tome svjedoče popunjene dvorane za nastupe Aleksandre Prijović, hiljade mladih iz Srbije koji dolaze u Hrvatsku i Hrvata koji rado posjećuju Srbiju te brojna prijateljstva, poslovni, kulturni i sportski uspjesi koji povezuju hrvatsku većinu sa srpskom nacionalnom manjinom

SKC je smješten u
središtu grada (Foto:
Sandro Lendler)

Otvoren Brankov dom

Srpsko narodno vijeće bilo je dužno da u više od 40 različitih mjesta u Hrvatskoj u proteklih sedam godina sagradi i obnovi kulturne centre za Srbe u Hrvatskoj, rekao je u Slavonskom Brodu Milorad Pupovac

NA dvjestotu godišnjicu rođenja BRANKA RADIČEVIĆA, 28. marta u centru Slavonskog Broda svečano je otvoren Srpski kulturni centar koji nosi ime ovog slavnog pjesnika. Nakon osveštenja koje je obavio episkop pakračko-slavonski Jovan sa sveštenstvom eparhije, govorima i nastupima kulturno-umjetničkih društava, Dom je svečano otvoren.

— Hvala svima koji su omogućili da ovakvo čudesno i prelepo mesto nikne u ovom gradu. Nadamo se da će doneti radost svakome ko živi u Brodu. Neka ovaj centar ostane ono najbolje i najznačajnije što smo prineli Branku Radičeviću na njegov rođendan – rekao je vladika Jovan. Predsjednik SNV-a i saborski zastupnik MILORAD PUPOVAC naglasio je da je Slavonski Brod 'otvorio svoja vrata za mjesto okupljanja građana srpske nacionalnosti i pravoslavne vjeroispovijesti'.

— Zahvalni smo svima koji su svojom tolerancijom, razumijevanjem i podrškom pomogli da centar postane mjesto okupljanja za kulturne, obrazovne i ostale potrebe građana svih uzrasta te da istovremeno postane mjesto dijeljenja sa sugrađanima s kojima Srbi ovdje žive, dijele dobro i zlo u ovom gradu – kazao je

Pupovac. Izrazio je nadu da će objekt pomoći u zacjeljivanju rana sa što manje ožiljaka u znak sjećanja na stradanja Slavonskog Broda i njegovih stanovnika, njegovih sugrađana srpske nacionalnosti i susjeda na drugoj obali zajedničke rijeke. Istaknuo je zadovoljstvo zbog dvije godišnjice – jedne vezane uz Radičevića, a druge uz poznatu porodicu Brlić koja je iznjedrila mnoge poznate ličnosti, uključivši i književnicu IVANU BRLIĆ MAŽURANIĆ čija se 150. godišnjica rođenja slavi ove godine. Pokazao je stranicu Brodskog lista iz marta 1974. na kojoj je u podnaslovu istaknuto 150 godina od

rođenja Branka Radičevića uz naslov 'Veliki pjesnik koji se rodio u našem gradu'.

— Nama iz SNV-a bila je dužnost da u više od 40 različitih mjesta u Hrvatskoj u proteklih sedam godina sagradimo i obnovimo kulturne centre za Srbe u Hrvatskoj koji će otvoriti svoja vrata za sve sugrađane s kojima živimo u tim sredinama. Bit ćemo sretni i kad završimo obnovu hrama Svetog Georgija kako bi pravoslavni vjernici koji žive u Slavonskom Brodu i okolici imali hram kakav zaslužuju i kakav su im preci davno podigli i kakav vjerujemo da će biti kad ga završimo – zaključio je Pupovac.

Program u
novootvorenom centru

Gradonačelnik MIRKO DUSPARA istaknuo je da svaka obnovljena kuća u gradu predstavlja veliki plus za Brod, kao i da je centar važan za sve građane.

— Živjeli smo prije zajedno, živimo sada, a živjet ćemo i u budućnosti – naglasio je gradonačelnik i ponudio srpskoj zajednici pomoć u logistici. Predsjednik VSNM-a Brodsko-posavske županije ZORAN RATKOVIĆ kazao je da je srpska zajednica dobila prekrasan objekt.

— Taj je prostor dostojan značaja koji je srpska zajednica dala razvoju grada i cijele županije. Kao Vijeće se veselimo radu u ovom prostoru, a nadamo da će SKC, ljudi oko njega kao i institucije naše zajednice biti kamen temeljac za razvoj nekih novih Branka Radičevića, GRIGORA VITEZA, MILOŠA ĐURIĆA, MIHAJLA DRAGOVICA... Županijsko i gradsko vijeće, Prosvjeta i KUD Branko Radičević ovu su godinu posvetili Branku kao našem sugrađaninu. Pripremili smo brojna događanja koja će se izvoditi barem jednom mjesečno i to, siguran sam, u punoj dvorani – kazao je Ratković.

Svoj doprinos svečanom skupu dali su i nastupima pjevačka grupa pododbora Prosvjete, učenice MARIOLA TENDŽERIĆ, KRISTINA VASILJEVIĆ i ALEKSANDRA MARTINOVIĆ, polaznice Programa plus iz Belog Manastira koje su ganule publiku izvođenjem pjesama 'Pevam danju, pevam noću' i 'Igra kolo naokolo', te vokalna grupa Pjev koja je uz veliki aplauz izvela više autentičnih pjesama s područja Balkana. Zapise o pjesnikovu životu čitao je novinar iz Vukovara SRĐAN SEKULIĆ. Skupu su prisustvovali potpredsjednica vlade ANJA Šimpraga, zastupnica DRAGANA JECKOV, konzul Srbije iz Vukovara VLADIMIR MARJANOVIĆ, predstavnici grada i županije, zamjenik Požeško-slavonske županice NIKOLA IVANOVIĆ, načelnik Općine Erdut JUGOSLAV VESIĆ te članovi srpskih organizacija. Razgovarali s bivšim predsjednikom županijskog Vijeća DUŠANOM NOGIĆEM.

— Do Drugog svjetskog rata srpska zajednica je bila vodeća u gospodarskim i kulturnim aktivnostima u Slavonskom Brodu. Kuće u glavnoj ulici, na Korzu, bile su u dobroj mjeri u vlasništvu Srba. Ni sada se nismo htjeli udaljavati od centra. Pronašli smo odgovarajući objekt, kupili ga i preuredili za naše potrebe. Dugi niz godina Vijeće je koristilo prostor Županije, a Grad nam je dodijelio krajnje neprimjeren prostor u podrumu, vlažan, bez prozora, s jednim vratima. Taj problem sada je riješen. Problem su bila i sredstva. U vrijeme dva mandata, kad sam bio predsjednik, dobivali smo iz proračuna 80.000 kuna, što je za pokrivanje svih aktivnosti daleko od dovoljnog, a gradsko Vijeće je imalo i manje. Istina, kronični nedostatak sredstava i problem prostora nije vezan samo za našu županiju, nego i svuda gdje postoje manjinska vijeća – rekao je Nogić.

SKC ima dvije etaže, u prizemlju su kancelarija i dvorana za sastanke i skupove, dok je u potkrovlju prostor za događanja koji može primiti i do 200 ljudi. SKC ima i vrt koji bi, kako kaže predsjednik gradskog VSNM-a DARKO SPASOJEVIĆ, bio u upotrebi preko ljeta, za druženje napolju.

Ranije su položeni vijenci pred spomen ploču Radičeviću, napravljenu u porti crkve Sv. Georgija u izgradnji. Predsjednik KUD-a Đorđe Rakić govorio je o pjesniku, dok je učenica ALEKSANDRA MARTINOVIĆ iz Okučana izrecitirala Brankovu pjesmu 'Perivoj'.

Svečani i dostojanstveni ugođaj, održan uz policijsko osiguranje, pokušali su pokvariti samo članovi lokalnog Domovinskog pokreta koji su nedaleko upriličili konferenciju za štampu tvrdeći da 'SNV omalovažava hrvatske branitelje, Oluju naziva agresorskom akcijom i ne podržava Domovinski rat', kako je rekla županijska vijećnica DP-a DUBRAVKA LIPOVAC PEHAR. Pupovac je to komentirao riječima da 'neki ljudi koriste svaki trenutak kako bi omeli ono što je dobro'. ■

Izborna playlista

Slušamo soundtrack predizborne kampanje, a na njemu ima svega – od boksa do džuboksa, od novog vala do starih trendova, od repa do Johna Lennona. Ima originalnih pjesama i zaboravljenih hitova, tu i tamo nedostaju smisao i logika

KAMPANJA uoči parlamentarnih izbora se zahuktala, a svaka kampanja ima i muzičku podlogu. Šta svira sa zvučnika pet glavnih koalicija i stranaka koje bi, prema trenutnim anketama, trebale ući u sabor? *Disclaimer:* tekst koji slijedi može vam oštetiti sluh.

Eye of the Tiger

U Novostima smo već pisali o čudnovatog navici ANDREJA PLENKOVIĆA da na stranačke skupove istrčava praćen taktovima 'Eye of the Tiger', fajterskog hita iz 'Rockyja 3'. Posljednji Hrvat koji je činio nešto slično bio je, ako dobro pamtimo, pokojni BRANKO CIKATIĆ, još tamo devedesetih, ali tada je to imalo nekog smisla: em je Cikatić bio šampion u *kickboxingu*, em su ga zvali 'Hrvatski tigar', em se išao tući u ringu poput Rockyja Balboa... Otkud 'Eye of the Tiger' anemičnom briselskom činovniku na čelu nevažne države s evropske periferije, čiji se borilački duh ispoljava tako što mlati migrante na granicama Unije? Evo otkuda, nije nezanimljivo. Plenković je, dakle, uzeo 'Eye of the Tiger' od benda Survivor, a Survivor je pjesmu napisao po narudžbi za 'Rocky 3'. Naslov pjesme su pritom prepisali direktno iz scenarija SYLVESTERA STALLONEA u kojem Rockyjev trener svome boksaču tumači da mora vratiti stari *killer instinct*, predatorski impuls, fajterski fokus: *oko tigra*. Scenarist Stallone, opet, više puta je pričao o tome kako mu se fraza 'eye of the tiger' usjekla u pamćenje još na početku karijere, krajem šezdesetih, dok je gledao melodramu 'San kraljeva' s ANTHONYJEM QUINNOM u glavnoj ulozi. A melodrama 'San kraljeva' je nastala po istoimenom bestselleru HARRYJA MARKA PETRAKISA, američkog pisca grčkog porijekla. I eto nas napokon pri kraju potrage. Glavni lik Petrakisovog romana, naime, siromašni je grčki imigrant koji svojim sunarodnjacima u Americi dijeli ljubavne savjete, a kada mu na vrata pokuca neki nesretni sredovječni muž i požali se da je postao impotentan, naš ga junak podsjeti na zajedničko herojsko antičko porijeklo. 'Sjeti se tko si! Tvoji su preci bili moćni muškarci!', bodri ga. 'Gledaj život okom tigra!', uzvikuje. 'Neka tvoj duh bude baklja, plamen, vatrena strijela! Neka tvoje slabine budu zlatni pehar pjenušavog vina!', deklamira. I nakon što mušteriji napokon zaiskre oči, završava: 'To će biti pet dolara.'

Sitni trgovac koji svojim sunarodnjacima prodaje priču da im se ipak diže šta već treba: standard, ugled, međunarodni rejting? Da ustvari nisu impotentni? Jer su potomci herojske nacije? OK, sada je jasnije.

Rijeke pravde

ZORAN MILANOVIĆ, hodajući pokušaj karizme, prvi put je priprijetio Plenkoviću da će ga odnijeti rijeke pravde još tamo u februaru, tek što je ovaj postavio IVANA TURUDIĆA na čelo DORH-a, da ondje čuva vladajuću stranku od novih korupcijskih skandala. Nitko tada nije obraćao pozornost na još jednu u nizu Milanovićevih uvrnutih metafora, niti je tko registrirao referencu na poluzaboravljeni hit JURE STUBLIĆA i grupe Film iz sredine osamdesetih. Danas se po referenci zove glavna opozicijska lista predvođena SDP-om, koji se tako iz političke stranke transformirao u nešto nalik na Milanovićev privatni džuboks. A Milanović, moramo priznati, muziku iz džuboksa bira sjajno. Jer Jura Stublić je u muzici sve što bi on želio biti u politici. Tipični zagrebački novovalni dečko s asfalta: zeznut, a pameantan. Netko tko je početkom devedesetih pravilno tempirao domoljubne 'Bili cvitak' i 'E moj druže beogradski', pa se već za koju godinu u 'Chicago' među prvima – makar između redaka – usudio spomenuti organiziranu HDZ-ovsku vladavinu kriminala pod šifrom pretvorbe i privatizacije. Netko tko je istovremeno *dijete ulice* i zabavljač na dočeku nogometne reprezentacije: zvijezda urbane srednje klase, prihvatljiva i za šire narodne mase. Zato, umjesto komentara političkih pozicija Zorana Milanovića, mali podsjet-

nik na to kako se sa Stublićem koji 'obožava bedževe, kožne hlače i tambure' zajebeo drugi jedan nositelj novovalne spomenice, JOHNNY B. ŠTULIĆ mu je ime, u pjesmi 'Roll over Jura' s 'Filigranskih pločnika': 'Sve bi dao da se proslavi / i u tome nema tajni, / da ga žene lijepo gledaju / i da postane glavni...'

Karizma u pokušaju, rekosmo. Ili već tako nekako.

Zamisli samo

Dok Milanović i Plenković biraju provjerene hitove iz vlastite minule mladosti, sljedeća dva izazivača se originalnim pjesmama obraćaju današnjim mladima. 'Čekat ćemo tako svi / da počnemo živjeti / jer mi smo se već navikli, / al' klinci neće čekati', poručuje MILE KEKIN u novoj predizbornoj pjesmi stranke Možemo! koja zvuči kao... pa, otprilike kao bilo koja druga predizborna pjesma stranke Možemo! Uvijek tu netko nešto sanja, zamišlja i fantazira. U 'Sretnim ljudima' iz kampanje za prošle parlamentarne izbore pjevalo se: 'Sanjala sam sve se budi, / a oko mene sretni ljudi'. U 'Znam da možemo' s posljednjih lokalnih izbora slušali smo: 'Sanjam grad po mjeri čovjeka, / pa ne možemo ovako dovijeka'. Ova nova već u naslovu nastavlja *imagine-all-the-people* poetičku liniju: 'Zamisli samo'. U skladu s lenonovskom poetikom, baratamo krajnje uopćenom porukom. Mladi nam odlaze iz

države; ako i ostanu, onda žive sa starcima u istom stanu; na sve strane korupcija... Žanr songa: generička rebelija. Možemo! je stranka koja se svjesno fokusirala na mlade generacije kao one koje bi mogle shvatiti značaj tema klimatskih promjena, javnog prostora, zajedničkih dobara, a pritom je vladajući Zagrebom dokazala da – za razliku od većine drugih – zaista ima nultu stopu tolerancije na nepotizam, veze, korupciju. I sve je to za iskrenu pohvalu. Zato nam je žao što moramo ukazati na ironiju: pjesmu o tome kako mladi ne mogu dobiti priliku tamo gdje vladaju poznanstva i veze napisao je pedeset-i-nešto-godišnji partner istaknute stranačke zvijezde. Preporuka za neke buduće predizborne hitove: manje sanjarenja, više muzičkih prilika mladima.

Na tvojoj strani

I u Mostu su primijetili ono što je očito: u Hrvatskoj ima korupcije, iz Hrvatske ljudi odlaze. Samo, 'Na tvojoj strani' autora GORANA KOMAZINA MEKE i MILANA KAPOVIĆA u neočekivanoj izvedbi riječkog rokera SANDRA BASTIANČIĆA usput je nafilana i nešto konkretnijim porukama: obraća se antimaskerima i antivakserima, katolicima i domoljubima, svima koji strepe pred migrantima. Konkretnijim su porukama, doduše, tu i tamo žrtvovane elementarna logika i gramatika – ukoliko netko razumije stih 'Opet vijest afera čest' molimo da dojaviti redakciji – ali ovdje barem imamo posla s jasnom političkom platformom, izgrađenom na čvrstim temeljima raznoraznih teorija zavjere. Nepoznat netko šalje te migrante, izmišlja kojekakve epidemije: ukratko, želi ti zlo. A Most je na tvojoj strani. Most bi, doduše, po definiciji trebao spajati dvije različite strane, ali već smo ustanovili: logika, gramatika, građevinska tehnika, pustimo sada to. *Highlight* songa je *spoken word* dionica NIKOLE GRMOJE ('Vatre ne gasi, heroje pamti, / dižemo barjak, slavimo Badnjak...') i evo nam iznova primjera kako hrvatska politika zamišlja obraćanje mladima: sredovječni kandidat za premijera oživljava svoje reperske snove s par decenija kašnjenja za aktualnim muzičkim trendovima i vlastitom adolescencijom. Nešto mladi rekli bi *krindž*, ali stariji ne čuju dok pjevaju i repaju.

Mute

Osnivač i prvi predsjednik Domovinskog pokreta bio je pjevački superstar, a to je izvršilo tako što Domovinski pokret u novu kampanju ide bez pjesme. ■

Čeka li nas Plenković 3?
(Foto: Igor Šoban/PIXSELL)

INTRIGATOR

Zaboli ih briga

Zastupnice HDZ-a u
Saboru 2017. (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

Političke stranke ne smatraju da će izgubiti glasove zbog podzastupljenosti žena, ne doživljavaju podzastupljenost kao ozbiljan politički problem, kaže Matija Miloš s Pravnog fakulteta u Rijeci

DAVNO je u političkim kuloarima kružila priča da je članica jedne liberalne stranke u Srbiji podnijela ostavku na sve funkcije nakon što su joj iz vrha partije naložili da im 'umesi pogaču i vanilice' na nekom predizbornom mitingu. Stranačke kolege, govorilo se, nisu ukopčali revolt njihove kolegice. I ovih dana u Hrvatskoj vlada slično sljepilo. Čini se da se u HDZ-u nisu mnogo zabrinuli zbog toga što im prijete visoka novčana kazna za nepoštivanje rodni kvota u izbornim listama na nadolazećim parlamentarnim izborima. Samo nekoliko dana prije objave kandidata i tek ponešto kandidatkinja, na usiljenoj proslavi Osmog marta istaknuti članovi HDZ-a razmetali su se velikim riječima o pravima žena.

Zakon o ravnopravnosti spolova je jasan: prilikom utvrđivanja i predlaganja lista stranke su dužne uvažiti načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti muškaraca i žena na listama. Na listi mora biti najmanje 40 posto pripadnika svakog spola. Ako nije tako, isti zakon propisuje novčanu kaznu u iznosu od 6.636,14 eura za one koji ignoriraju ove odredbe. HDZ, primjerice, niti na jednoj od deset lista nema šest žena.

MATIJA MILOŠ, docent na Katedri za ustavno pravo Pravnog fakulteta u Rijeci, komentira da je riječ o zabrinjavajućem, nazadnom stavu stranačkih struktura prema političkom angažmanu žena. I ne samo da političke stranke nisu same prepoznale da

bi pravedniju rodnu zastupljenost mogle samoinicijativno sebi nametnuti, već im to ne uspijeva nametnuti ni zakonodavac, primjećuje Miloš. Pitali smo je li novčana kazna niska te da li bi je možda trebalo povećati. — Formalni pravni okviri postoje, a nadležni akteri, posebno Državno izborno povjerenstvo i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, sasvim ispravno rade što mogu unutar tih okvira. Naravno, novčanu je kaznu moguće povisiti sve dok se poštuje načelo razmjernosti, ali puno je veći problem da nisu ozbiljno doživljene političke dimenzije kršenja rodne ravnopravnosti u izbornim listama. Razvidno je da vrhuške političkih stranaka ne očekuju nikakve političke posljedice za svoje postupke. Ne brine ih ni što plaćanje kazne ne može s njih sprati dojam promicatelja rodne ravnopravnosti, jer očito smatraju da taj dojam i ne postoji ili nije politički bitan. Ne smatraju da će izgubiti glasove zbog podzastupljenosti žena, ne doživljavaju tu podzastupljenost kao ozbiljan politički problem – tumači Miloš.

Kako je navela Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, VIŠNJA LJUBIČIĆ, žene su u području političke participacije 'kontinuirano, osjetno podzastupljen spol'. Žene su u Hrvatskoj podzastupljene na svim razinama političkog odlučivanja, uključujući nacionalni parlament. Na prethodnim izborima, za zastupnike i zastupnice u Hrvatski sabor 2020., izabrano je 22,5 posto žena, na 34 od 151 mjesta.

Matija Miloš smatra da bi na osnovnoj razini prvi korak trebao biti da korištenjem preferencijalnih glasova, malobrojne žene na listama budu izabrane u Hrvatski sabor

te da se time izrazi protivljenje stranačkoj praksi sastavljanja lista.

— Nadalje, bitno je problematizirati politički angažman žena i izvan izbora, tako da to ne čine samo nadležne institucije i žene koje su politički angažirane, već širi krug aktera iz civilnog društva i građanstva uopće. Konačno, izuzetno je bitno u javnosti izložiti sve oblike rodne diskriminacije, koji pojačavaju loš politički status žena. Moramo vlastitim djelovanjem što više oduzeti temelje politikama koje taj status čine imunim na promjene – zaključio je Miloš.

■ Anja Kožul

Polako,
ima vremena

KAO i svake godine, krajem marta, pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER podnijela je Hrvatskom saboru izvještaj o stanju ljudskih prava i jednakosti za prošlu godinu u kojem upozorava na sve izraženije ugrožavanje elementarnih ljudskih prava.

Iz analize je vidljivo da su se Uredu pučke pravobraniteljice najviše obraćali građani zbog problema ostvarivanja prava na zdravlje što ukazuje na sve veću nedostupnost liječničkih usluga, posebno u dislociranim mjestima i otocima. Istaknuti su problemi najtežih, onkoloških pacijenata s dugim čekanjem zbog listi i pokvarenih dijagnostičkih aparata. Upozorava se na sve težu situaciju palijativnih pacijenata kod kojih je prečesto upitan dostojanstveni kraj života. Među pritužbama na zdravstveni sektor nalaze se iskustva građana koji su izgubili obvezna zdravstveno osiguranje nakon uvođenja obveze redovnog osobnog dolaska u HZZO.

Diskriminacija je najviše uočena na području rada i zapošljavanja, posebno na rasnoj i nacionalnoj osnovi, čemu su najviše izloženi Romi. Među brojnim pritužbama su nezakoniti otkazi, neprijavljeni rad, neisplata plaća ili isplata dijela na ruke i mobing. Pučka pravobraniteljica upozorava da građanima nije dovoljno dostupno cjenovno prihvatljivo stanovanje, bez razvijene socijalne stambene politike. I sustav socijalne skrbi po ocjeni pučke pravobraniteljice zakazuje, dok bi naknade trebale osigurati značajnije smanjenje siromaštva jer 'život u siromaštvu ili blizu njegove granice dovodi i do problema s ostvarivanjem prava na zdravlje, adekvatno stanovanje, obrazovanje'. Ističe se podatak Državnog zavoda za statistiku prema kojem je stopa rizika od siromaštva u 2023. godini iznosila 19,3 posto. Još više zabrinjava podatak da su među najugroženijima starije osobe (34,8 posto), a iznimno ugrožene starije osobe koje žive same (59,9 posto).

Dok Hrvatska sve dublje tone u siromaštvo, Hrvatski sabor ne žuri s usvajanjem izvještaja pravobraniteljice o stanju ljudskih prava. Ako sve bude kao u dosadašnjoj saborskoj praksi, o izvještaju za 2023. Hrvatski sabor raspravljat će tek 2025. godine.

■ Paulina Arbutina

KRATKO I JASNO

Čuvamo
prirodu

Vaš projekt Morske livade jedini je iz Hrvatske nominiran za nagradu New European Bauhaus. Što očekujete na dodjeli nagrade u Bruxellesu?

New European Bauhaus je most između svijeta znanosti i tehnologije, umjetnosti i kulture. Riječ je o iskorištavanju zelenih i digitalnih izazova. To je poziv na rješavanje društvenih problema kroz zajedničko stvaranje, priznanje za inovacije u kulturi EU komisije. Naš projekt je finalist u kategoriji 'Ponovno povezivanje s prirodom'. Izabrani smo među 49 finalista u konkurenciji 530 projekata iz Europe. U Bruxelles idemo da se družimo s istomišljenicima i da pronademo partnere i potporu.

Ekološke akcije u Karinu okupljaju lokalnu zajednicu i mnoštvo volontera, umjetnika i aktivista. Usmjerali ste pažnju na područje koje je i infrastrukturno zanevano?

Pokretač za sudjelovanje u našim aktivnostima upravo su kompleksni društveni problemi te zanemarivanje ljudi i prostora. Mi problemima pristupamo kreativno i uključivo, baveći se posljedicama sistematskog zanemarivanja, na primjer, uklanjanjem otpada. Istovremeno se kvalitetno družimo, promišljamo o boljem društvu stvarajući 'novo normalno'. Kod svih sudionika osjeća se konsenzus: ponašati se odgovorno prema okolišu, čuvati prirodu, ali i stvarati društvo u kojem su urbanizacija, razvoj komunalne usluge, zdravstvo, javni prijevoz, odnosno mobilnost i infrastruktura osmišljeni kako bi bili dostupni svima.

Kakvi su planovi za budućnost Morskih livada?

U blizini puta za selo Lončari, na stazi koja vodi do kanjona rijeke Bijele, nalazi se instalacija američkog umjetnika DODDA HOLSAPPLEA 'See glass again'. Ovaj rad, promjera devet metara, predstavlja jedinstvenu umjetničku intervenciju u javnom prostoru u Hrvatskoj, a u izradi su sudjelovale stotine ljudi. Instalacija bi trebala trajno upoznavati ljude s vrijednostima morskih livada. Poželjno je uključivanje posjeta ovoj lokaciji u izvannastavne aktivnosti. Naš OPG je neformalni domaćin. Želimo razvijati program multidisciplinarnu rezidencije za umjetnost i okoliš u tri smjera: razvoj međunarodnih edukacijskih programa, rezidencijalni program za umjetnike i razvoj programskog kolektora koji bi omogućio drugima da koriste prostor i platformu.

■ Anja Kožul

Ratna pornografija

Na portalu Jutarnjeg lista servirana je snimka pogibije četvorice ruskih vojnika, sa scenom u kojoj eksplozivni dron jednome od njih otkida obje noge

RAT u Ukrajini traje predugo čak i za potrebe komercijalne medijske iskoristivosti, ne samo za direktno unesrećene ljude na licu mjesta. Ništa više nije dovoljno atraktivno da bi zadržalo pažnju čitatelja i gledatelja, pa stanoviti mediji pribjegavaju objavama što krvavijeg sadržaja, već duboko u području notornog *snuff* žanra. (*Snuff* filmovi koji prikazuju stvarna ubojstva, nekad ilegalni). Vidali smo takve na više domaćih portala, a najsvježiji materijal zatekli smo prošli utorak na onome Jutarnjeg lista.

Članak praćen nizom video-snimki za bilježenih uglavnom pomoću dronova s kamerama naslovljen je: 'Najveći ruski napad tenkovima od početka rata završio katastrofom, snimke su nestvarne!'. Primjereno bombastičnom nadnaslov 'Ovo je čisto ludilo' vezan je uz jednu od njih, ali se dobro uklapa u kompletnu cjelinu. Ipak, publici je bez jasne najave i upozorenja serviran specifičan prilog o ruskoj upotrebi izvjesnih laganih terenskih vozila. Dalje pratimo grupu ruskih vojnika pod napadom ukrajinskih dronova kako se pokušavaju sakriti iza olupine nekakvog bornog vozila, zatim u obližnjoj ruševini jednog zdanja.

Taj objekt više nema krov, jedva i nešto zidova, pa služi kao idealna kulisa za promatranje i snimanje glavnim dronom iz zraka, dok ostale male bespilotne letjelice s eksplozivom neumoljivo pronalaze neprijatelja. Pet minuta i dvadeset sekundi tako svjedočimo efikasnom čišćenju terena, ali jedna scena posebno je naglašena. Jednom vojniku, stisnutom u kutu navedene ruševine, dron slijeće praktično u krilo, i potom čekamo par sekundi da se razide dim.

Snimatelj pomno zumira krvave batrljke objiju nogu, otkinutih negdje između koljena i kukova, a kojima dotični nesretnik agonično trza, sve dok se ne umiri i ostane ležati nepomično. Snimka uopće nije nestvarna, zavodljivom naslovu Jutarnjeg lista usprkos, nego je krajnje realistična, gotovo opipljiva, a ludila svakako ima, premda najviše u takvome medijskom posredovanju. Nije jako iznenađujuće, znamo li da je ozloglašenog ruskog negativca poželjno dehumanizirati, pa dobro dođe i nasladiti se njegovim samrtnim mukama.

No takav urednički izbor nema blage veze s pravedničkim stavom onih koji navijaju za Ukrajinu, nego s trženjem najpikantnije robe u javnom prostoru – smrti, boli, patnje, užasa. Možemo pritom biti sretni što je u vrijeme rata ili ratova prije tri desetljeća 'na ovim prostorima', snimateljska tehnika bila znatno manje razvijena. No s neometanim raspačavanjem takvog sadržaja ni društvo u ovoj zemlji ne ostaje neokrznuo, dok netko poslovan ubire zaradu.

Nadležni urednici, menadžeri i vlasnici obično takve ispade objašnjavaju informativnim ciljevima, potpunijom obradom vojno-taktičkih ili tehničkih aspekata, moralnom obavezom pristajanja uz napadnutu zemlju. No posrijedi je tek cinični alibi kreatora javnog mnijenja, jer bi sve to bilo moguće i bez ratne pornografije te vrste. Uostalom, sve je o tome već odavno rečeno, pa i klasificirano, bez mogućnosti da se oko nečega u tome slučajno pogriješi, a zato smo se ovaj put za mišljenje obratili i HRVOJU ZOVKU, predsjedniku Hrvatskoga novinarskog društva.

— Svaki medij bi morao, pogotovo s najosjetljivijim temama kao što je rat, poštivati univerzalna etička načela naše struke. Ko-deks časti HND-a jasno navodi kako se to ima činiti. U najmanju ruku, objava bilo kakvih uznemirujućih snimki mora biti tako i ozna-

čena. Ne smije se prikupljati klikovi tom vrstom senzacionalizma i gaženjem nečijeg elementarnog dostojanstva, uz dodatnu cijenu traumatiziranja javnosti, naročito maloljetnika – rekao je Zovko.

■ Igor Lasić

Pendrecima po trudnicama

DOK domaći mediji prenose antimigrantske predizborne slogane, strani donose nova svjedočanstva o brutalnosti hrvatske granične policije, koje nisu pošteđene trudnice ni maloljetnici. Čim smo vidjeli policiju, zapucali su prema nama. Potom su nas uhvatili i počeli tući palicama. Sve, uključujući nas dvije trudnice. Rekle smo im to, čak pokazale testove za trudnoću, ali nisu marili', ispričala je za britanski iNews mlada žena porijeklom iz Maroka. Šest mjeseci putuje balkanskom rutom u nadi da će doći do Španjolske, a u momentu razgovora s novinarima nalazila se u kampu Borici na teritoriju BiH, gdje ju je, kako kaže, hrvatska policija protjerala krajem prošlog februara. 'Rekli su da će nas ubiti ako im ne predamo mobitele. Oduzeli su nam i torbe, odjeću, putovnice, sve. Nastavili su nas udarati po leđima, rekla sam da me boli, ali su nas i dalje tukli kao da smo životinje', dodala je.

U istoj grupi bio je 17-godišnji mladić, koji je posvjedočio da su ga prije batinanja izgrizli policijski psi, a s novinarima je svoju priču podijelio i 38-godišnji gep muškarac, trenutno smješten u kampu Lipa. Iz Kame-runa je izbjegao jer je bio zlostavljan zbog svoje seksualne orijentacije, a rutom je putovao s još dvoje afričkih izbjeglica, koji su nakon prelaska s islama na kršćanstvo izbjegli u strahu od progona. Sva trojica uspjela su iz BiH prijeći na teritorij RH, gdje ih je, kako tvrde, policija uočila na cesti, odvušla u šumu, opljačkala i pretukla pendrecima. Nakon svega su ih, govori muškarac, bacili u rijeku.

Iz hrvatskog MUP-a nisu komentirali te navode, a ranije su sustavno demantirali saznanja o policijskim premlaćivanjima uz granicu. Za to vrijeme iz međunarodne mreže Border Violence Monitoring poručuju da se radi o uobičajenoj praksi. 'Iako je broj ljudi koji ostaju u regiji manji nego u prethodnom razdoblju, razina nasilja na granicama je u porastu. Sve više ljudi, uključujući maloljetne tražitelje azila bez pratnje, prijavljuje da su bili teško pretučeni i protuzakonito protjerani natrag u BiH od strane hrvatske policije. Mnogi pokazuju višestruke znakove fizičkog nasilja kao što su slomljene kosti, modrice i ugrizi pasa', stoji u njihovom posljednjem mjesečnom izvještaju.

■ T. Opačić

Eksplisitna klaonica – snimka koja sadrži brutalne scene

FRAGMENTI GRADA

Kokice i Holokaust

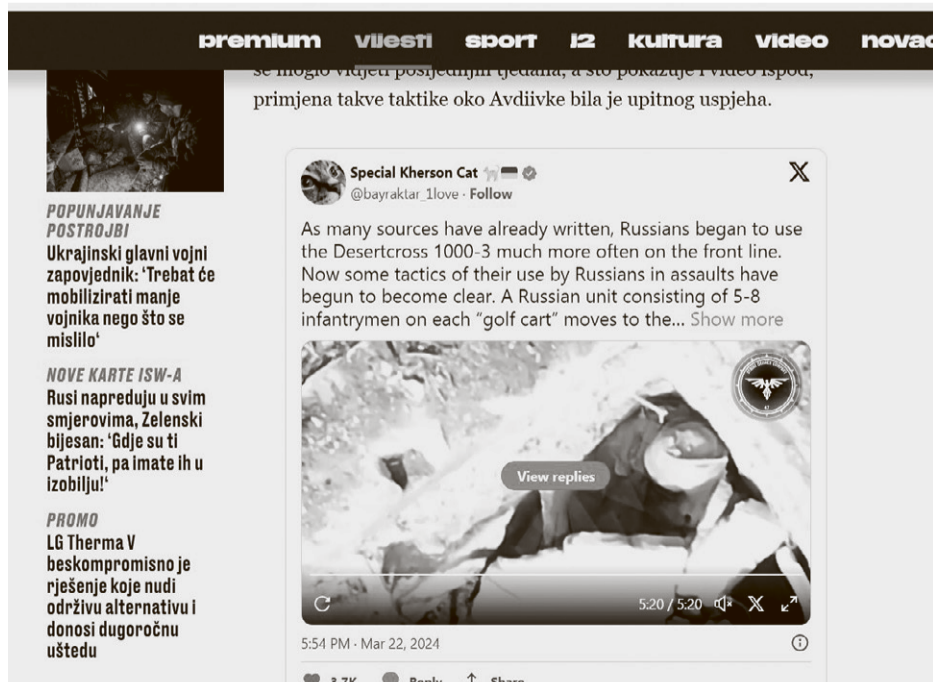
POVIJESNI odnos kina i grickalica, prvo kokica, a potom i brojnih drugih, nije jednoznačan, a i poprilično je sugestivan. Na počecima, dok je film bio isključivo nijem i rituali odlaska u kino nalikovali su posjetama teatru, o kokicama u kino dvoranama nije bilo ni govora. Stvar se polako počinje mijenjati potkraj 1920-ih, s izumom zvučnog filma, a definitivno sredinom 1930-ih, u razdoblju američke recesije, kada se zarada od prodaje kokica pokazala vrlo važnim faktorom za opstanak kino industrije. Dakle, opet i još jednom profit. Sve spomenuto započelo je u SAD, a potom se širilo dalje. Znači, iako se kino i grickalice danas vide kao nerazdvojni, prodor kokica u kino dvorane nije bio instantan, već postupan i uvjetovan socio-ekonomskim okolnostima, te promjenama u kulturalnim stavovima i percepciji umjetnosti.

Da se malo uputim u povijest navedenog fenomena ponukalo me nedavno iskustvo odlaska u jedno od rijetkih preostalih gradskih kina u Zagrebu. Na ona mjesta iz lanca kinotečne mega industrije, što su se prigodno smjestila u pripadajuće okruženje šoping centara, jako rijetko odlazim. Ne mislim da je riječ o elitizmu. Većina filmskih *blockbustera* koji se tamo vrte, jednostavno me ne zanimaju previše, a udobnost mekih fotelja ne može nadvladati poznato nasilje preglasnog zvuka i reklama u tim dvoranama. Uglavnom, tretman i status grickalica i gaziranih pića jedno je od važnih distinktivnih obilježja u usporedbi gradskih kina i kino dvorana u šoping centrima. Meni osobno to je vrlo važna razlika. Stoga me iritantna situacija koju sam doživio prilikom spomenutog nedavnog odlaska u klasično gradsko kino, ponukala da joj posvetim ovih nekoliko rečenica.

Film jedva da je počeo, a sa svih je strana krenulo prepoznatljivo šuškanje vrećicama, otčeppljivanje bočica i zvuk mljackanja, žvakanje tog prigriška što strukturom podsjeća na stiropor, čipseva, nachosa, štapića i sličnog. Dio nas koji nismo participirali u takvom ritualu, počeli smo se pogledavati i poluglasno negodovati. Da stvar bude specifičnija i osjetljivija, radilo se o projekciji filma 'Zona interesa', novog oskarovca koji iz zanimljivo jezovitog rakursa priča priču o Holokaustu. E sad, lamentiranje nad očitim, kako to da značajan dio ljudi spontano provodi spomenute potrošačke prakse, nevezano za razlike u sadržajima onog što gledaju, moglo bi nas pogurati u smjeru psihologiziranja fenomena, a tamo s interpretacijom ne želim ići. Još manje želim moralizirati.

Zanimljiviji su mi izostanak bazične semiotike i kultura neobazrivosti. Nije li činjenica da dotično kino na ulazu ne nudi grickalice i pića, dovoljan znak po sebi? Je li teško shvatiti da se navedena institucija odriče dijela profita jer daje primat filmu u odnosu na prodaju kokica? Neizgovorene su to, ali jasne poruke kakvo se ponašanje od nas posjetitelja očekuje.

■ Hajrudin Hromadžić

KRISTINA IKIĆ BANIČEK Građani pokazuju energiju za promjenom

Naša izborna jedinica je široko područje sa zajedničkim problemima visoke depopulacije, niskih mirovina, nedovoljne pokrivenosti obrazovnim i zdravstvenim uslugama... Tamo gdje nema djece, nema budućnosti, a po ruralnim krajevima sedme izborne jedinice nema djece. Ipak, kad prođem tim mjestima vidim ljudsku volju i optimizam

NAJVEĆA izborna jedinica skrojena po posljednjem HDZ-ovom modelu je sedma, koja obuhvaća dijelove čak pet županija ili regija: dio Moslavine, dio Turropolja, Baniju, Kordun, Liku, Gorski kotar, dio Primorja, Ravnih kotara i Bukovice, Pag i Vir. Prva na listi koalicije Rijeke pravde SDP-a i partnera je KRISTINA IKIĆ BANIČEK, gradonačelnica Siska od 2013.

Sedmu izbornu jedinicu najvećim dijelom čine nerazvijeni krajevi, znatno uništeni u posljednjem ratu, koji nisu doživjeli revitalizaciju, kao da im državne politike nikad nisu bile naklonjene. Koja je snaga vaše liste da biste ovo zaboravljeno područje mogli oživjeti?

Naša izborna jedinica je široko područje sa zajedničkim problemima visoke depopulacije, niskih mirovina, nedovoljne pokrivenosti obrazovnim i zdravstvenim uslugama, nedostupnosti javnog prijevoza... Bez naroda nema rada, nema napretka. Tamo gdje nema djece, nema budućnosti, a po ruralnim krajevima sedme izborne jedinice nema djece. Ipak, pred svega, kad prođem tim mjestima vidim ljudsku volju i optimizam. Nakon toliko godina HDZ-ove tiranije naši građani pokazuju energiju za promjenom. Na svakom koraku vidimo da je situacija zrela da naše društvo konačno prodiše i da se riješimo koruptivne hobotnice i krpelja u obliku HDZ-a. Naša kampanja i politika SDP-a i partnera zasnivaju se na poboljšanju standarda svih naših sugrađana. Ključno je našim građanima dokazati da smo imena s integritetom, moralom, osobnom odgovornošću i jasnom vizijom, da smo

u svojim sredinama dokazali da možemo i znamo uhvatiti se ukoštac s problemima i rješavati ih.

Život nije samo kuća

Konačno je krenula obnova nakon potresa. Kako vi ocjenjujete proces obnove?

Ozbiljnija obnova u Sisku još nije krenula. Meni kao gradonačelnici grada Siska nije poznat slučaj da je država obnovila jednu jedinu zaista oštećenu kuću ili zgradu s crvenom naljepnicom. Za sada je samo nekoliko kuća i zgrada sa žutom ili zelenom naljepnicom popravljeno i napravljeno je par zamjenskih kuća. Najčešće kao primjer nepostojanja procesa obnove u Sisku navodim najveću uništenu stambenu zgradu na cijelom potresom pogođenom području, a to je zgrada u ulici Hrvatskog narodnog preporoda u Capragu, gdje je 146 obitelji ostalo bez svog doma. Da su samo tu zgradu obnovili, nitko im za obnovu na prostoru Siska ne bi mogao ništa prigovoriti. Nisu je još ni počeli rušiti, projekt rušenja se izrađuje. Više od države obnovile su udruge i pojedinci, posebno na području Petrinje i Gline. Poražavajuće je što je vladajućima trebalo tri godine da počnu graditi zamjenske višestambene zgrade za smještaj ljudi koji su ostali bez svojih domova. Sad zbog izbora užurbano polažu kamene temelje i kreću u izgradnju tih višestambenih zgrada, što sam ja predlagala kao jedino rješenje odmah nakon potresa. Loše je što smo izgubili više od tri godine, dok su se oni nadmudrivali oko zakonskih okvira. Problematična je birokracija,

ali i nerealni kriteriji i standardi konzervatora koji nam u Sisku otežavaju čak i rušenje crvenih objekata, a kamoli obnovu. Imali smo u gradu tri slučaja urušavanja isključivo zbog greške konzervatora, u čijim se krugovima izgleda više cijene stare cigle nego ljudski životi. Posljednji slučaj je rezultirao i ozljedom dvojice radnika. Postavlja se pitanje zašto se inzistira na metodama obnove koje su drugačije od onih u ostatku svijeta. Sve to Hrvatsku košta puno novca i onog najvažnijeg, jedinog resursa koji nemamo, a to je vrijeme.

Kažete da nema ozbiljnije obnove, no s dolaskom ministra Branka Bačića grade se višestambene jedinice, obnavljaju kuće, povučen je novac iz Fonda za solidarnost...

Nije još završilo ni rušenje opasnih objekata jer su cijeli postupak centralizirali i birokratizirali. Za privatnu zgradu u privatnom vlasništvu u centru grada, u pješačkoj zoni, već tri godine tražimo da je uklone jer je bila u lošem stanju i prije potresa, a sad je izrazito opasna. Država je za uklanjanje opasnih zgrada na ovom području izabrala samo dva izvođača. Državni inspektorat je izdao cijeli niz rješenja za uklanjanje zgrada, a one nisu uklonjene. Birokratski procesi predaje zahtjeva, elaborata, traženja suglasnosti, još uvijek traju. Već sedam mjeseci čekamo suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja da možemo za Nacionalni plan oporavka i otpornosti prijaviti izgradnju Osnovne škole u Galdovu koja je stradala u potresu i koju sam po ocjeni i preporuci struke srušila u potpunosti sredstvima Fonda za solidarnost. Nedavno je došao dopis iz ministarstva da nisu suglasni da s izvođačem radova sklopimo ugovor na

veću cifru za obnovu Osnovne škole Ivana Kukuljevića od one koju su nam dodijelili prije tri-četiri godine. Dobro znamo da su u međuvremenu cijene građevinskog materijala drastično skočile i da projektantska procjena od prije tri godine i situacija na terenu danas nisu iste. Vladajući se slikaju i hvale, govore da je obnova u zamahu, a bacaju nam klipove ne izdajući suglasnosti za povlačenje financijskih sredstva na koja imamo pravo. Za obnovu kuće Striegl u Sisku dobili smo odluku za financiranje u svibnju, a rok za potrošnju sredstava iz Fonda za solidarnost bio je u lipnju. I onda nas kojekakvi HDZ-ovci prozivaju zašto te objekte već nismo obnovili!? Zbog nerada HDZ-ovih ministarstava!

Uklonjena su kontejnerska naselja. Što će biti s tim ljudima čije su sudbine javnosti nevidljive?

Vladajući su nakon nekog vremena shvatili da kontejnerska naselja stvaraju lošu sliku pa su inicirali užurbanu akciju njihovog uklanjanja, pri čemu su doveli te građane u nehumanu situaciju ostavljajući im deset dana vremena za pronalazak zamjenskog smještaja, kojeg nakon potresa jednostavno nema. Sad kad su kontejneri maknuti misle da su mirni, da su problem riješili, ali on nije riješen. Zadnje što su napravili je da su u komunalnoj zoni, gdje su poslovni sadržaji, na parceli Hrvatskih cesta koja je zapravo gradilište novog mosta, postavili nove kontejnere s novom oplatom, gdje će opet useliti ljude koji nemaju adekvatan smještaj, nisu ostvarili pravo na obnovu ili su u takvoj socijalnoj situaciji da ne mogu naći zamjenski smještaj. Više od tri godine nakon potresa.

Donesen je i Program društvene i gospodarske revitalizacije potpomognutih područja Sisačko-moslavačke županije pogođenih potresom. Gdje ga možemo prepoznati na terenu?

Na terenu se ne vidi ništa. Na primjer, što se tiče Siska, tvrtka Applied Ceramics DARKA MATTA SERTIĆA, koja sadrži i poduzetnički inkubator, izradila je dokumentaciju, investirala sredstva, ušla u program revitalizacije i u sve moguće strategije na državnoj i županijskoj razini sa svojim projektom izgradnje tvornice baterija, da bi ih tri godine kasnije politika odbila pod objašnjenjem da se o tom projektu ne priča dovoljno pa neće biti pogodan za financiranje. Sve jako dobro izgleda na papiru, a sasvim drugačije na terenu. Radi se navrat-nanos, sasvim neozbiljno i s krivom namjerom. Na terenu se suočavamo s problemima iz 19. stoljeća. Kako dovesti poduzetnike i revitalizirati prostor gdje desetljećima ne postoji struja i voda? Najteže je što u tim krajevima nema naroda i postojećim gospodarstvima fali radna snaga. Ne može se samo izgraditi kuća i reći čovjeku: Eto, živi tu. Od čega, gdje su sadržaji, jer život nije samo kuća. Ključ su građani koji se ne bi doselili samo zbog sagrađene kuće nego zbog svega što bi život u takvom području nudio i što bi ga činilo održivim.

Pokretači revitalizacije i gospodarstva u tim krajevima trebale bi biti državne tvrtke, prije svega Hrvatske šume u čijem je vlasništvu najveći dio šuma, najbogatiji prirodni resurs tih krajeva. Ali dešava se samo bezobzirna eksploatacija?

Hrvatske šume, Hrvatske ceste, HEP najgori su gospodari koji se ponašaju onako kako si samo monopolisti mogu dozvoliti, čemu svjedoče i brojne afere u njihovim upravama. Iza akcija Hrvatskih šuma ostaju samo goleti gdje je nekad bila šuma. Potpuno su neplanski proveli deforestaciju, a kako smo imali nekoliko kišnih godina, događa se erozija tla. Država je pokazala apsolutnu nebrigu i prepustila sve lokalnim voditeljima ispostava. Državne tvrtke treba pretvoriti u dobre gospodare koji će služiti gospodarstvu i građanima i strateški promišljati korištenje svojih resursa. Kako očekivati od HEP-a išta dobro kad Elektru Sisak vodi politologinja čija je jedina referenca za vođenje važnog državnog sustava to što je supruga glavnog inspektora Hrvatske vojske iz zna se čije kvote? Filozofija upravljanja državom trebala bi biti dobrobit čovjeka, a ne dobrobit nekolicine stranačkih poslušnika.

Je li uopće decenijama unazad bilo političke volje za te krajeve?

Najtužnije je to što se trebao dogoditi potres da određeni krugovi u Zagrebu saznaju za Baniju, gdje se to nalaze Petrinja i Glina i kako žive naši građani u banijskim selima. Cijela obnova i smjer kojim je krenula revitalizacija dokaz su sustavnog zanemarivanja. Uvijek je država premalo ulagala u zdravstvo, u obrazovanje za ove krajeve. Ti standardi su nulta točka za razvoj i revitalizaciju nekog kraja. Da nije bilo potresa, PLENKOVIĆ ne bi išao završiti ni autocestu Sisak – Lekenik. Neće moći otvoriti ni kilometar-dva prije izbora, a mogli su je već završiti da su sposobni. Preostalih 2,8 kilometara spojne ceste od Siska do autoceste s mostom preko pruge, koji je najveći pojedinačni objekt u projektu, zaboravili su da moraju izgraditi, a most na Odri kasni s radovima već pola godine. Još uvijek ne znamo kako će autocestu privremeno preusmjeriti na staru cestu zbog nepostojeće spojne ceste. Sisak je najbliži županijski centar Zagrebu, a jedini nema pristojan ulaz u gradu. Postoje brze ceste prema Koprivnici, Bjelovaru, Vr-

bovcu. Zašto nije mogla davnih godina jedna takva biti i prema Sisku?

Nadstandard u Sisku

Kakva je suradnja s HDZ-ovom županijskom vlašću?

Antifašizam nije nešto što prakticiram samo 22. lipnja, nego nešto što prožima sva moja vjerovanja i djelovanja. HDZ i njegova vlada pokazali su da im je taj dan samo nekakva krpica kojom mašu, tek toliko da ga odrade, da im ne bi netko iz Europe nešto prigovorio

Kako su se HDZ-ovi župani izmjenjivali, prošli smo put od poziva do ignoriranja kad dolazi neki ministar ili predsjednik Vlade, što mi čak ne smeta jer nemam želju prisustvovati HDZ-ovim sletovima. Ali smeta me činjenica da sam onemogućena da kao svake godine tradicionalno posjetim prvorodenu bebicu u bolnici ili da dvaput godišnje posjetim Dom umirovljenika gdje grad Sisak financira program dnevnog boravka, jer su ravnatelji tih ustanova dobili županijsku uputu da gradonačelnica tu ne smije doći. To pokazuje strah, nemoć i nedostatak kućne kulture. Nakon potresa prvo su isključili Sisak iz stopostotne obnove, a onda su nas stopirali i blokirali gdje god su mogli. To je dakle HDZ-ova Hrvatska u kojoj nisu svi gradovi, općine i građani jednaki, u kojoj pravo prijave na natječaj imaju oni s iskaznicom HDZ-a, a ostali čekaju mjesecima za neku suglasnost. Država je nakon potresa većinu svojih nekretnina dala na upravljanje županiji koja, nažalost, nema viziju ni kapacitet osmisliti što s tim objektima. Od prvog dana znam da ovisim isključivo o tome što grad Sisak sam ima na raspolaganju i što može sam napraviti. U tri mandata dokazala sam da znam sama puno bolje nego bilo koji HDZ-ov župan uz pomoć Vlade.

Ali i Sisak je decenijski uništavan. Željezara i Rafinerija doživjeli su krah. Mislite da Sisak nije zahvaćen depopulacijom i padom životnog standarda?

Sisak je uspješno prošao tranziciju i ljudi se vraćaju i doseljavaju unatoč općem padu nataliteta u Hrvatskoj. Industrijska zona s nekadašnja dva giganta transformirala se u područje s cijelim nizom manjih tvrtki. Željezara danas

radi u tri smjene s najmodernijom tehnologijom. Očekujemo nove investicije u industrijskoj zoni, gradi se nova tvornica, investicija vrijedna 500 milijuna eura, gradimo i dograđujemo vrtiće za 400 novih mjesta u njima. Sisak je u mnogo čemu ostvario nadstandard: u svih devet naših osnovnih škola osigurana je topla kuhinja, topli obroci po *healthy meal* standardu, voće i povrće dolazi od stotinjak poljoprivrednih gospodarstava licenciranih od Gradskih tržnica, djeca imaju školu plivanja, atletike, klizanja, đlački džeparac. Subvencioniramo medicinski potpomognutu oplodnju, plaćamo asistente roditeljima njegovateljima, od ove godine omogućili smo besplatan gradski prijevoz svim umirovljenicima i svim učenicima osnovnih i srednjih škola... Zaista želimo da Sisak bude grad sretnih obitelji. Kad mi netko nakon godinu dana života u Sisku kaže da je već Siščanin, znam da dobro radim svoj posao i da ima smisla.

Svake godine održite zapažen govor u Brezovici prilikom proslave Dana antifašističke borbe. Živi li hrvatska državna politika antifašizam?

Antifašizam nije nešto što prakticiram samo 22. lipnja, nego nešto što živim i što prožima sva moja vjerovanja i djelovanja. HDZ i njegova vlada pokazali su da im je taj dan samo nekakva krpica kojom mašu, tek toliko da ga odrade, čisto da im ne bi netko iz Europe nešto prigovorio. Najbolji dokaz tome jeste činjenica da se i dalje ne obnavljaju antifašistički spomenici, već se nastavlja njihova devastacija. HDZ-ova vlada niti živi antifašizam niti dijeli ljudske i demokratske vrijednosti koje nas vežu uz antifašizam. ■

ИНФОРМАТОР

Судионице трибине

Продужена рука злостављача

Имамо обитељске одјеле на суду у којима суди изгледају као да су тамо по казни, речено је на ријечкој трибини о насиљу над женама

УОРГАНИЗАЦИЈИ Вијећа српске националне мањине Приморско-горанске жупаније, прошли тједан одржана је трибина о институционалном насиљу над женама. На трибини у Вили Ружић у Ријеци судјеловале су замјеница жупана Сисачко-мославачке жупаније МИРЈАНА ОЛУИЋ, одвјетница и вијећница платформе Можемо у Жупанијској скупштини ПГЖ МОРЕНА ЛЕКАН, а из удруге СОС Ријека судјеловале су докторандица филозофије ТАЊА ПРОКОП и водитељица едукативно-превентивних програма ИВА ДАВОРИЈА. Теоријски увод у тему направила је Тања Прокоп која се осим знанственим приступом бави и питањем институционалног насиља над женама.

— Важно је апелирати на институције јер њихова обавеза је заштита и подршка жртвама. Управо ту настаје проблем јер се догађа да баш у тим институцијама тога мањка. Догађа се да имамо некакве субјективне доживљаје случајева, склоност предрасудама и застарјеле методе којима институције покушавају заштити жртве. Постоје примјери жена које су претрпјеле обитељско насиље, а које подвргавају додатним психолошким тестирањима како би се утврдило јесу ли подобан родитељ и тада се често догађа да насилни отац добије скрбништво над дјецом јер је жена у том тренутку емоционално нестабилна – објаснила је Прокоп те изложила статистичке податке; у 2022. години у Хрватској је од полиције

било предложено 5298 мјера заштите, од којих је само 1813 изречено од судова. У 2023. убијено је девет жена, а све је више убојстава од блиских чланова обитељи или бивших партнера.

Да проблеми постоје на друштвеној и структуралној разини доказује сустав због којег у СОС Ријека на дневној бази запримају позиве жена које су проживјеле или проживљавају насиље. Због тога се у удрузи нужно и баве институционалним насиљем јер, како објашњава Даворија, једном када жене одлуче пријавити насиље, ‘суочавају се с обликом неповјерења од институција па их се континуирано излаже преиспитивању искуства насиља’.

— Некад је пријава насиља можда највећи ризик који ће жена подузети у своме животу јер тек онда када напусти насилника и када се почне суочавати с институцијама, почињу прави проблеми. Чини нам се као да жене проживљавају веће насиље када изађу из тог насилног односа јер проживљавају га поновно, али на другачији начин – казала је Даворија те додала да институције постају продужена рука злостављача јер дозвољавају насилнику да настави вршити насиље.

Одвјетница МОРЕНА ЛЕКАН на суду неријетко заступа и кориснице СОС Ријека у области обитељског и казненог права, а истиче како јој је тужно рећи да је недавно донесен нови обитељски закон који је и даље мањкав на неколико разина. Ништа на што су удруге апелирале није усвојено јер Влада рх при писању није консултирала струку, односно није уважила праксу.

— Управо удруге које су давале приједлоге нису консултиране, а управо те исте удруге су на своја леђа преузеле јако пуно дужности које би држава требала преузети, а није. У првом реду то је психолошка подршка, која би требала бити предвиђена у државним институцијама, а није – казала је Лекан те се реферирала и на правосудни сустав.

— Обитељски закон и међународно право као што је Истамбулска конвенција нешто је о чему би суди требали бити едуцирани. Имамо обитељске одјеле на суду у којима суди изгледају као да су тамо до-

шли по казни, никада се прије тиме нису бавили, немају довољно информација и нису довољно сензибилизирани. Требају нам едукације свих тих дјелатника. Није довољно завршити правни факултет јер су ово кључне позиције на којима суди морају имати осјећај за то што раде – додаје Лекан.

Да је ово једна од тема којима се у друштву морамо бавити истакнула је дожупаница СМЖ Мирјана Олуић, казавши да насиља има свугдје и у свим срединама, па тако и у Сиску који има сигурну кућу.

— Ми у жупанији немамо некакво сос мјесто гдје би се жене могле јавити затражити помоћ или савјет од стручних лица, упитати их како поступити у том тренутку и то ми је изузетно жао. Док траже подршку у друштву суочавају се с низом других проблема. Када долазе у сигурну кућу морају напустити свој дом, узети своју дјецу и отићи, док је заправо потребно тог насилника издвојити из средине у којој живи, а не жену – закључила је Олуић.

■ Катарина Бошњак

Дастер и возач за Крњачане

Ново возило користиће мјештанима Крњака, Војнића, Бариловића и Слуња

УСКЛОПУ социјалног програма ‘Од врата до врата’ који проводи Српско народно вијеће већ пету годину, у Крњаку је извршена примопредаја новог возила Дача Дастер и потписан је уговор о раду с возачем Оливером Живковићем који ће судјеловати у реализацији и проводити тај програм на подручју опћина Крњак, Војнић, Бариловић

и Града Слуња. Ради се о неразвијеном, углавном руралном, подручју Кордуна гдје скоро половицу становништва чине припадници српске заједнице. У име СНВ-а, возило је предао на употребу предсједник Милорад Пуповац.

— Данас смо потписали десети уговор о запошљавању возача и испоруци возила које ће бити у функцији пријевоза за оне који су немоћни да би могли сами возити и којима је јавни пријевоз недоступан. Ово је десето возило, а имамо их на подручју Далмације, Лике, Баније и Кордуна и Западне Славоније. Још два возила ће бити испоручена у наредна два тједна, и то за подручје Обровца и Пакраца – рекао је Пуповац.

Људи могу назвати наше возаче, додао је, замолити их да дођу по њих, да их одвезу до опћине, трговине, доктора, могу људе возити у Карловац, Загреб, као што то чине другдје и то бесплатно, истакнуо је Пуповац.

— Уз програм Зажели и програм Помоћ у кући, трећи важан програм на овом

Примопредаја новог возила испред Опћине

простору је овај Од врата до врата. Програми осигуравају људима социјалну и хуманитарну заштићеност, мобилност и способност да дођу тамо гдје иначе не би могли доћи или би их то скупо коштало – закључио је Пуповац.

Према ријечима ТАТЈАНЕ ДРАГИЧЕВИЋ, водитељице Одјела за социјална питања у СНВ-у број корисника на поједином подручју није једнак и износи између 60 и 120. Тако је људима омогућен квалитетнији живот да остану на својим огњиштима, а млађи да се запосле па се на тај начин циљеви овог пројекта у потпуности остварују.

— Наши људи по традицији не желе напуштати свој дом иако су стари и немоћни па зато ми у Опћини имамо програм Помоћ у кући гдје је запослено шест радника који помажу старијима и немоћнима. Аплицирали смо и прошли на пројекту Зажели гдје ћемо запослити 11 људи, жена и мушкараца. Међутим, ни један од та два програма нема у себи мобилност, дакле, пријевоз с једне тачке на другу, а управо то је велика ставка која је потребна људима – казао је начелник Опћине Крњак ПЕРИЦА МАТИЈЕВИЋ.

■ М. Ц.

Каотичност у назнакама

ИЗБОРНА кампања за 11. сазив Хрватског сабора у пуном је жеку и могла би бити увод у једну од најнеизвјеснијих постизборних сезона у повијести хрватске демократије. Улазак председника милановића у изборну утрку, па онда нагли формални излазак из ње узрокован пријетњама Уставног суда поништавањем избора претвориле су изборну утрку у праву политичку сапуницу неизвјесног завршетка. Објава председника Републике да се с те позиције укључи у утрку за премијера сама по себи је један од најконтроверзнијих политичких потеза не само у политичкој повијести Хрватске него и пуно шире. Милановић је, осим што је себе најавио као будућег мандатар нове владе на конференцији за медије, себе промовирао и као носитеља сдп-ове изборне листе у И. изборној јединици, што је незапамћен потез, супротан постојећим уставним одредбама које су Предсједнику намениле улогу чувара стабилности власти и политичког поретка. Умјесто тога, Милановић је на хрватски политички сустав с Пантовчака сручио праву лавину која би сасвим сигурно завршила потпуним хаосом да се није зауставио након првих упозорења Уставног суда. Но, недвојбено је да је Милановићев маневар дубоко промијенио односе на политичкој сцени и значајно увећао број могућих постизборних сценарија. Прије Милановићевог ускачког упада у изборни процес ствари су изгледале релативно једноставно. Пленковић с једне стране, пеђа грбин и његова коалиција с друге стране, те Мост и Домовински покрет као они који ће одлучивати побједника у случају да резултат хдз-а подбаца и мањине не буду довољне за састављање нове власти.

За почетак, нужно је констатирати да Милановић у овом изборном циклусу (више) није либерални љевичар. Милановић је након четири године на Пантовчаку драстично редефинирао властите позиције и преселио се на позицију десног центра с тенденцијама даље удаљавања од лијеве стране политичког спектра. Он данас оштро критикује све што дефинира модерну либералну љевичу, јер тзв. социјалдемократи у очима истинских љевичара типа Радничке фронте нису ништа друго него уљежи који се ките туђим перјем, тек социјално освојештени либерали којима радничка класа не значи готово ништа. Милановићев однос према мигрантима, странам радницима, еу и њеној политичкој врхушки, критике зелених политика, однос према бранитељима, рату у Украјини... све је само не социјалдемократски. Зато је било помало комично гледати усхићеног Пеђу Грбину како с одушевљењем говори о Милановићу као о будућем мандатару који ће помести Пленковића. Данашњи Милановић, да нема повијест какву има, могао би својим ставовима без проблема бити члан Моста, а не би био мрзак нити бирачима Домовинског покрета. Зашто је онда већина сдп-оваца данас одушевљена Милановићем? Зато што се већина чланова сдп-а заправо слаже с Милановићевим ставовима и у њему виде једину шансу за долазак на власт. Пеђа Грбин је с препуштањем политичког кормила Милановићу признао властиту немоћ да се супротстави Пленковићевој политичкој машинерији јер у случају изборног пораза Грбина очекује једнака судбина као и његовог претходника бернардића, који је с челног мјеста сдп-а након пораза отклизао у политичку небитност.

Што се све промијенило Милановићевим уласком у изборну утрку? Предсједник је у прошле четири године учинио све што је могао да се приближи десном бирачком тијелу, промовирао је бранитеље, дијелио одликовања, с нескривеним пријезиром говорио о еу и њеним челницима и данас он представља један политички мост између сдп-а као формално лијеве странке и десних политичких опција попут Мо-

ста и Домовинског покрета. Грбинов кандидат за премијера тако ових дана позитивно говори о десним политичким опцијама и суптилно даје до знања да ће управо с њима створити већину потребну за смјену Андреја Пленковића. Свима који статистички и аналитички прате политичке преференције хрватских грађана требало би бити јасно да лијеве политичке опције не могу свргнути хдз без подршке дијела десних политичких опција. Милановић је својим укључивањем створио опцију која прије његовог уласка није постојала, а то је влада у којој би партиципирала и лијеве и десне политичке опције, тзв. корд санитер с циљем свргавања хдз-а.

Догоди ли се ситуација у којој хдз не може саставити владу уз помоћ мањина, отвара се простор за каотично постизборно раздобље у којем нитко не може саставити већину. Мост не жели у владу с хдз-ом, Домовински покрет не жели с Пленковићем и Можемо, Можемо не жели с Мостом и Домовинским покретом. Једини који може са свима у таквим увјетима је Милановић који би под егидом борбе против смртног непријатеља покушао створити владу националног спаса коју би чинили сдп, Мост и Домовински покрет или би Милановић био мандатар мањинске владе која би подршку остваривала од гласања до гласања у Сабору. Не би постојала формална коалиција, Милановић би скуцао владу по својој мјери и предлагао одредбе Сабору, који би тиме по први пут постао мјесто праве политичке моћи. Не успије ли Пленковић саставити већину у првим данима након избора, могуће сценариј стварања широке политичке фронте оних који га желе свргнути под сваку цијену. Пленковић је својим потезима у хрватској политици створио прегршт непријатеља који би могли бити спремни на све само да виде његов коначни пад. Хоће ли се сви ови сценарији на крају и остварити прије свега овиси о распореду освојених мандата, а о њима ће се хрватски грађани тек изјаснити у сриједу, 17. априла.

■ Душан Цветановић

Утеривање рода

Од јуна ове године у Србији би требало у целисти да ступи на снагу Закон о родној равноправности са својим контроверзним делом који се односи на 'родно осетљив језик'. Већ три године, од како је усвојен у Народној скупштини 2021. године па до данас, изазива жустре полемике и расправе, које се за све то време нису ни мало умирале, а две оштро супротстављене стране ни мало се нису приближиле.

Закон о родној равноправности у суштини налаже једнак третман и једнаке могућности за жене и мушкарце у свим областима живота. Од обавеза послодаваца и органа јавне власти, једнаких плата за једнак рад, заступљености жена у управљачким телима, спречавања и санкционисања дискриминације... Иако ће са целокупним овим законом наступити значајне новине, једини део који је изазвао отпор и негодовање јесте онај који се тиче наметања употребе 'родно осетљивог језика'. Такав језик ће од јуна ове године бити обавезан у средствима јавног информисања, али и у области образовања и васпитања, науке и технолошког развоја, у уџбеницима и наставном материјалу, као и у сведочанствима, дипломама, звањима, занимањима и лиценцама. За непоштовање су предвиђене и новчане казне, које за органе јавних власти износе од 5.000 до 150.000 динара.

Иако су цифре новчаних казни прецизно дефинисане, сама употреба 'родно осетљивог језика' још увек до краја није. Па тако Закон не прецизира како ће гласити женски облици имена одређених професија, већ само налаже употребу родно осетљивог језика. Како упозоравају правници, ни сам појам 'рода' није уставна категорија, Устав Србије гарантује равноправност мушкараца и

жена, али не садржи и не препознаје појам 'рода'. Много је празнина и сумаглица у датом закону, али је као дан јасно да је од самог почетка успео да заобиђе све компетентне стручњаке за питања језика и да је усвојен без адекватне јавне расправе и без консултовања лингвистичких ауторитета. Зато су оштро реаговали представници Одбора за стандардизацију српског језика, Матица српска, Српска академија наука и уметности, Национални просветни савет, катедре за србистику у свим универзитетским центрима у Србији, бројни универзитетски професори, србисти... Они су упозорили да занимања и титуле у мушком роду нису дискриминишуће и да поглед на свет, систем културе или друштвени систем нису условљени пуким постојањем или непостојањем одређених граматичких категорија, па се они стога не могу ни мењати њиховим увођењем или инсистирањем на доследности њихове употребе. Из Одбора за стандардизацију српског језика поручили су да се законским одредбама намеће коришћење израза (попут 'ватрогаскиња', 'филолошкиња', 'боркиња') који, 'не да нису својствени српском стандардном језику, него представљају насиље над његовим законитостима'.

Поред бројних других институција и појединаца који се професионално баве науком о језику, реаговала је и Српска књижевна задруга, једна од најстаријих српских културних установа, и оценила Закон негативним преседаном у историји српске културе. 'Важећи Закон о родној равноправности увео је у нашу културу језички инжињеринг чији је резултат обиље лексичких творевина које нарушавају творбenu структуру српског језика, као и обиље у природној комуникацији неостваривих синтаксичких конструкција. Не поштујући темељно вуковско начело наше нормативистике да се језички стандард гради и богати искључиво на основу остварене језичке праксе, Закон је прописао ново начело нормирања нашег језика путем политичког декрета.'

Из Савета за српски језик, независног саветодавног тела при Влади Србије, најављено је да ће предложити новој Влади, након што буде формирана, да измени Закон о родној равноправности у овом делу у ком се прописује употреба родно осетљивог језика.

'Ми не говоримо и нећемо говорити родно осетљивим језиком, него српским језиком. Не пристајемо да било коме због тога што говори српским језиком буду ускраћена људска права, а поготову да због тога буде кажњаван', рекао је патријарх порфирије на једном од два научна скупа која је Српска православна црква на ову тему организовала заједно са Матицом Српском. Поред осталог, у закључцима скупа подвучено је да је родно осетљив језик 'заснован на родној идеологији' и да је у супротности са стандардним српским језиком.

За разлику од хрватског језика, који се није опирио 'трасирању', односно пуристичким интервенцијама мотивисаним 'вањезичким' мотивима, за српски језик прихватање идеолошки мотивисаних утицаја није својствено. Бар до сада није било.

Иако још увек нису најјаснији бројни битни детаљи око тога како ће 'родна осетљивост' бити 'утерана' у српски језик, неупитно и недвосмислено је то да су сви учесници јавних дебата, и заговорници и противници родно осетљивог језика, сагласни у томе да равноправност жена треба бити унапређена, само је питање – треба ли притом силовати језик, агресивно га прекрајати, кидати и крпити зарад тренутно актуелних идеологија. И на крају, ако се и прибегне тим методама, хоће ли се постићи наводни циљ? Може ли заиста употреба родно осетљивог језика утицати на суштинску равноправност жена и мушкараца у друштву? И где ће се зауставити борци и боркиње, 'неимари и неимарке' новосрпског језика. Да ли ће на ред доћи и неподобна књижевна дела, која на језичком плану не одражавају ту жељену слику света...

■ Оливера Радовић

#219
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

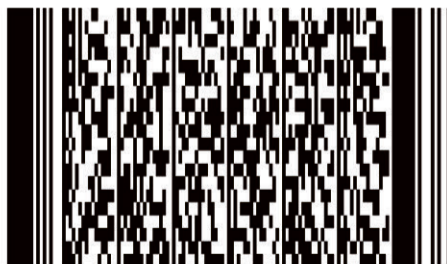
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Прв(иј)енац с пречанским идеалима

ПРЕЧА(НСКА) ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Све што је било у додиру с Бранком као да се одмах претварало у доброту и свјетлост. Дакако, с нашом капљом меланколије и жалости без које не бисмо били ми

Након неколико годишњица, што осим значаја и величине личности или догађаја као по правилу у себи носе и тежину мука историјског искуства културе и народа, трен је да се слави и једна обљетница која трајно сија великим, свјетлим и неукаљаним нечим, као мало која.

Овога 28. марта навршило се двјесто година од рођења Бранка Радичевића, једне од најдражих, истински и нереторички вољених фигура читаве наше књижевности и културе. И једне од најиздвојенијих, већ самим тим што је био у много чему први, пјесник од којег почиње нова епоха, а најсретнији радови из дјела створена за кратка живота трају без прекида ова два вијека јављајући се неочекивано, али по дубљој некој вези и у најљепшим, управо чаробним појавностима.

Бранко је не само јединствен лирик и огледни романтичарски пјесник нашег језика (раног романтизма, то јест, а не оног каснијег, мрачног и декадентног облика), 'првак и првенац наш', како је написала Исидора Секулић, него је, унаточ турбојној чињеници свога кратког трајања на земљи

и трагичног, самотничког краја, остао издвојен и као необична сунчана, свијетла фигура с којом ће се самјеравати сви каснији пјесници романтичарскога правца, и чак култура у цијелости. Извана већ, он је типска фигура времена, препознатљива до мјере да су је генерације могле замислити и оцртати – Бранко, с дугом, артистички зачешљаном косом, у европском дресу и с машном, или пак одјеვენ у бијелу кошуљу растворену, на линији бајроновској, а моди бечлијској, европејској. Млад човек пун животности, ведрине, отворености ка свијету, радости и животним љепотама, али и умјетности, високим осјећањима, с пречанским идеалима о домовини и слободи – кад је пропјевао, то је било онако каква му је била и душа, или да кажемо модерније, карактер и сензибилитет. Пјесме су то на први поглед једноставне, обиљежене народним језиком и вуковом револуцијом чији је Бранко био први (и од Вука самог нажалост несхваћен) пјеснички адепт, но пјесме обликоване европском културом и естетиком што их је у себи носио тај рафиниран и начитан љеподух (од куће већ – по чему је исто био први: не само за његова времена, него ни прије, а ни дуго послје нема пјесника у нашој националној историји којем је отац био интелектуалац). Носили су Бранкови стихови и строфе јасноћу и изузетну пјевност, као и неку дивну младалачку занесеност. Носили су супротности, химничност и меланколију, интимно и национални идеализам, као и, најинтересантније, чулност и чедност заједно, у парадоксу, нерјешиво, само нашом сензибилношћу дохватљиво.

У тој супротности је наине кључ. У њој је љепота коју су препознавале генерације наших људи и на коју су се спајале, а да често и нису знале да таква осјећајност и дар да изразе два на први поглед контрадикторна стања, носе управо Бранков печат и потпис, да је тај сентимент он први обликовао тако и оставио нам је. То је велика оставштина, којом смо ми што смо имали срећу да с њом одрастамо трајно остали оплемењени. Уопће све што је било и јесте у додиру с Бранком као да се одмах претварало у доброту, свјетлост, у ведро, блиставо и радосно. Дакако, с нашом јединственом капљом меланколије и жалости тик уз тај кроз генерације преношен свијетао сјај. Без ње не бисмо били ми, ови који јесмо.

То није реторика. Ево, читаоче, па види и подсјети се, ако још памтиш.

Писац свих писаца наших сретних дјетињстава, Бранко Ћопић, отишао је од нас прије четрдесет година, 26. марта, два дана прије годишњице онога по којем је добио име. Мало је тако потресних и њежних прича као што је она о мајци соји која је чувала сиротињску миразну чашу с нацртаним ликом Бранка Радичевића. Тако, давши своје сину ово име, Бранкељина мајка је, поред одржања преважне, суштински важне традиције у тешким околностима, као неким старовјерним народским магијским чином – пренијела и добро доброме.

Ни сам наш прворомантичар поезије није рођен под тим именом. Свјесним, личним, а такођер готово ритуалним чином конверзије, одбацио је рођено име – Алексје – и дао себи ново, пуно симболике, манифестно, идеалистичко поруком, идентифици-

цијско, идентитарно, а тако лијепо у својој народној доброту: Бранко. Неки је ономастичар не тако давно направио истраживање и, колико се сјећам, нашао једина два јужнословенска мушка имена којих нема ни у једном другом народу: једно је Радован. Друго је Бранко.

Кажу да је Бранко Радичевић био лијеп човек, неки тврде управо аполонски младић – што морамо узети на ријеч, како подцртава велики милан кашанин у тужној чињеници да иза пјесника није остао ниједан портрет рађен за живота.

Не може онда да нема неки дубљи разлог за то да ће онај који ће касније највише од свих проширити Бранкове стихове, поред толиких што су тада већ сто година у колективној свијести, такођер, бити младић *дјела лица*. Физиономија аполонска у новом времену, одабраник који ће углазбљеним стиховима у културни споменар читаве једне земље уписати Бранкову посвету мини караџић, Вуковој кћери, наравно – пјесму што се као њежан коријен ухватила да би остала тврдоглаво и израсла кроз 170 година у нови облик. Сад ијекавизирана и отпјевана у оном чаробном трену, исто таквим гласом, обасјана љепотом лица пјевача и дивном музиком, тоном који је тада, као никад, спојио најљепше и најчистије младе струје читаве генерације, треперења што су се прожимала и свијетлила у својем сретном напону и невиној, најневинијој чулности: /'Певам дању, певам ноћу, /'Певам, селе, што год хоћу: /И што хоћу, то и могу; /Само једно још не могу...'/

Све до мелодијске кулминације рефрена који је уздизао као ништа друго ни прије ни послје, до мелодије и ријечи тек мало, метра ради, прилагођених: /'Кад си звијезда, селе моја, /Да си међу звијездицама, /Међу својим, селе моја, /Међу својим сестрицама...'/

Та вјечна младост и сензуалност, чувство од најчистијег, нематеријалног звјезданог праха саздано, и након Бранковог прераног одласка с овога свијета, од 'пјесничке болести' као и толики у тој генерацији, све то успјело је учинити још нешто невјеројатно, преношено кроз нараштаје и вјекове.

Кад су, деценијама касније, и кад је већ култ око пјесника био изграђен, пјесникови земни остаци из Беча пренесени у његову земљу, на један врх благих фрушкогорских брда, то је мјесто постало одредиште једног ријетко немакабричног ходочашћа. Гроб пјесников и мјесто које је као синегдоха, чудном, готово богдановићевском мистеријом, као ритуалним изокретањем енергија, умјесто да плаши мраком напротив надахњивао величанствене животоносне умјетничке успоне и узнесења. И постао симболички локус за све оне који сањају поетски и људски о домовини: апотеозу том мјесту као метафори посебне боли и поноса створит ће још један Пречанин, милош црњански. Узевши име за наслов и мотив свога ремек-дјела, испјеват ће вјеројатно највећу поему модерне српске књижевности – 'Стражилово'.

Тако свијетле трајно, чак и кад је кроз тавну свјетлост Црњанскога, и то сунчано име Бранко и сјен чудеснога пјесника. Пјесника чија успомена не тражи дивљење, као што не траже они које већ волимо, чисто и лако, чувајући им успомену као њежно птиче на длану, заштитнички, док нас има. ■

ВИНКО ДРАЧА Балкан је про- стор на рубу ве- ликих царстава

Историчар
који односе
Срба и Хрвата
сагледава
кроз емоције
и имагологију

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Национални интереси појединих балканских народа често се манифестирају као артикулација интереса великих сила. Зато када долази до експлозије сукоба и насиља, онда то 'балканско дивљање' треба гледати у контексту локалних и глобалних међуовисности

Хисторичар винко драча већ пет година судјелује у мултидисциплинарном истраживачком пројекту 'Деведесете' у склопу Архива Срба и Српског народног вијећа у Загребу, из чега су произашли и његови текстови у часопису Трагови, под називом 'Извјештаји из 'Балваније': имаголошка артикулација побуне Срба у Хрватској у Слободној Далмацији и Гласу Славоније', затим 'Политика емоција и етничко насиље: Задар 1991. године' и 'Дипломатија Сједињених Америчких Држава и Срби у Хрватској (1989. – 1995.)'. Овај историчар нас у својим радовима поновно враћа на непресушну тему односа Срба и Хрвата, али нам скреће пажњу и на појмове уз које се понешто другачије може сагледати што нам се заправо свима заједно у прошлости догодило.

Што је то емоционална повијест и зашто је она важна?

Емоције нису само психолошке појаве, већ оне представљају и становити културни процес. Само наше исказивање емоција и значење које придајемо емоцијама – да ли су добре или лоше, да ли их скривамо или их показујемо – увјетовано је нашим културним и повијесним контекстом. Заправо, када говоримо о историјским догађајима, о ратним сукобима, на примјер, говоримо о догађајима код којих не можемо избјећи описе емоција и траума. Такви увиди у психолошки пејзаж једног догађаја важни су јер се на тај начин може сагледати цјеловита истина о томе зашто неки актери догађаја поступају баш онако како то и чине.

У вашим радовима се, такођер, спомиње и термин 'историјска имагологија'. Што је то?

Имагологија је старија дисциплина и она се бави начином како се перципира оног 'другог'. У мом

тексту на ту тему, у часопису Трагови, бавим се политичким и националним идентитетом и ми често такве идентитете градим у опреци с нечијим другим идентитетом. Отприлике, ја сам оно што онај други није. Та подјела је наравно јако идеолошка и често се користи у сврху неких дневно политичких циљева. Имагологија нам помаже да схватимо како се та слика формира и тко су актери те слике. У том контексту у свом раду пишем о самим почецима ратног сукоба у Југославији и проматрам ту слику с хрватске стране. Проматрам, дакле, тко је формирао негативне слике Срба у медијском простору, како су те слике биле прихваћане и како су се касније мијењале.

Слутња лошег

Како изгледа Балкан у координатама историјске имагологије?

Прво, оно чега морамо бити свјесни јест да Балкан представља причу о једном професионалном и етничком суживоту који траје стотинама година и у којем долази до испреплитања и свих могућих контаката који се могу замислити међу таквим различитим скупинама. Друго, Балкан је, историјски гледано, маргинални простор на рубу великих царстава. И зато, када говоримо о етничким подјелама и немирима на Балкану, не смијемо занемарити колико су ти немири продукт једне специфичне геополитичке и културне ситуације. Национални интереси појединих балканских народа често се испреплићу или манифестирају као артикулација интереса великих сила. Зато када долази до експлозије сукоба и насиља, онда то 'балканско дивљање' треба гледати у контексту локалних и глобалних међуовисности. За ту специфичну тему свакако су добри описи које налазимо код иве андрића, али врло је интересант и борислав пекић и његов роман 'Златно

руно', који јако добро говори о том испреплитању интереса на балканском комаду земље.

Колико је емотивна повијест близу срца и колико је далеко од ума?

У контексту емотивне повијести, као што рекох, не смијемо заборавити кориштење и злорабљење трауме у националистичке и дневнополитичке сврхе. Сјетимо се читаве приче код нас почетком 90-их, у којој је предњачило поновно тематизирање траума из Другог свјетског рата, прича о Јасеновцу и геноциду, на што се онда одговарало, на примјер, апсолутно беспредметним аполигијама артуковића, везаним за његово суђење и слично. Дакле, подсећање на прошле, болне и емотивне тачке било је тада почетком 90-их искориштено за политичку мобилизацију у најгорем могућем смислу.

Колико људи на власти производе ту 'културну политику емоција' о којој ви пишете у својим текстовима, а колико ју производи обичан народ? Па ја бих рекао да увијек постоје неке емоције, неке замјерке и неки проблеми који тиште обичне људе, а онда увијек долази до претварања тих накупљених фрустрација и незадовољства у нешто... То 'нешто' је код нас почетком 90-их потенцијално могла бити и демократска револуција или је могао бити захтјев за враћање комунистичким идеалима и социјалној правди... Умјесто тога, догодила се промјена националистичког типа, зато што су дошли на власт људи који су ту промјену могли погурати у том смјеру. Важно је знати да су све емоције о којима причамо у правилу психолошки неодређене.

Што би то значило?

Говоримо, на примјер, о тјескоби у народу који још не зна за што ће се ухватити. То је слутња нечег лошег, али се још не зна што ће и тко ће то лоше изазвати. То је идеалан простор за манипулацију, јер се у том тренутку јављају политичари који покажу прстом на онога 'тко је крив', за то зашто се грађани осјећају лоше... Мислим да је то, на примјер, позадина приче о милошевићевом 'догађању народа' крајем 80-их.

Зашто су се лоше ствари у Југославији догодиле 'одједном', као што пишете у тексту о догађањима у Задру у прољеће 1991. године?

У анализи друштвених процеса на одређеном простору не смијемо занемарити шири контекст. Када говоримо да се нешто овдје крајем 80-их догодило 'одједном', не смијемо заборавити да се то 'одједном' догодило и у цијелом свијету. Те 1989. године је срушен Берлински зид, нестаје стара парадигма глобалног поретка и положај Југославије 'између Истока и Запада' постаје нестабилан. У тој атмосфери глобалне несигурности, у Југославији имамо серије економских криза, прије њих и тзв. Хрватско прољеће, које спомињем у тексту и провале националиста који се догађају заједно с економским кризама. Ради се о томе да на пријелому 1989. на 1990. годину постоји слутња тјескобе, на разини цијелог свијета и на разини Југославије, а онда и осјећај нужности генералне промјене.

Смртоносне калкулације

Да ли национализам представља судбину југославенских народа?

У Југославији је та промјена крајем 80-их кренула у правцу бујања национализма, а могла се окренути и у неком другом смјеру, као што рекох рецимо у правцу демократске обнове или братства сличних народа, што је све постојало као дотадашње искуство у меморији јужнословенског простора. Насупрот томе, судбина Југославије је доминантно овисила о људима који су тада на појединим мјестима у Југославији били на власти. Жалосно је да је еманципаторско искуство Балкана, као богатства различитих народа и јединствене креативности на том простору, заживјело једино у умјетности, прије и послје наших локалних ратова.

Каква је заправо одговорност политичара у Југославији у то вријеме?

Ти људи су били вођени интересима, који су по мом мишљењу имали везе с одржањем политичке моћи и с економским профитом и зато су скретали пажњу јавности у националистичком смјеру. То је био тежак, бескрупулозан и крвав посао. Као што знате, имали сте тада људе попут Јосипа Реихла-Кира који је желио смањити националне тензије и увјерити Хрвате и Србе на подручју источне Славоније да нису међусобни непријатељи и да наставе имати повјерења једни у друге. Он је управо зато морао бити макнут, као и сватко онај – како пишем у свом тексту о Задру у то вријеме – тко доказује да је суживот могућ. Није случајно да је у мају 1991. у Задру дигнут у зрак ресторан 'Сложна браћа', јер и 'слогу' и 'браћу' је требало макнути из јавног видокруга. Ако је било тко из врхова власти у то вријеме можда и помислио на неко друго, мирољубиво рјешење, а не на насиље, он је био уцијењен управо том влашћу, јер би ју одмах изгубио ако би скренуо са зацртане линије. Ту смртоносну калкулацију су проводили и туђман и Милошевић.

Људи разних националности живјели су у Задру складно стољећима. Одакле та тако експлозивна навала бијеса хрватских грађана у Задру 1991. према својим суграђанима Србима?

Треба рећи да је тешко бити нормалан у ненормалним временима. Зато не треба примарно кривити обичне људе који су 'полудјели у једној ноћи'

Винко Драча (фото: приватна архива)

него оне људе који су ту ситуацију створили и креирали. Дакле, када анализирамо зашто нетко нешто ради или говори то што говори, треба узети у обзир да је тај нетко под дојмом онога што се догађало или чак онога што се није догађало, а јавна је телевизија, на примјер, представила да се нешто ипак догодило.

У каквом су односу мржња и идентитет?

Има једна студија макса Берхолца о Другом свјетском рату, у којој он каже да не производе етнички идентитети насиље, него насиље често производи етничке идентитете. Када се догодило да је нетко некога убио у Боровом Селу, на Плитвицама или бог зна гдје, онда су се појавили политичари и медији који, умјесто да кажу да су то учинили бандити или екстремисти, рекли су да су то учинили Срби. Кривца се може именовати као криминалца, али га се не може именовати према нацији којој припада. Само један пролазак пустим просторима некадашње Крајине из којих су Срби протјерани 1995. године најбоља је илустрација какве су погубне посљедице национализма.

Како изгледа културна комуникација међу јужнословенским народима, након свега што се у њиховим главама и између њих догодило?

Мислим да је недавно новинар анте томић рекао да је основна разлика између Сплита и Београда у томе што се у Сплиту данас доминантно слуша аца Лукас, а у Београду се на сваком углу пушта оливер Драгојевић. Финале ове вербалне ироније догадио се недавно у загребачкој Арени у којој је заиста гостовао Аца Лукас, који је том приликом добрих пола сата пјевао пјесме Оливера Драгојевића и цијела Арена заједно с њим. Што-

Није случајно да је у мају 1991. у Задру дигнут у зрак ресторан 'Сложна браћа', јер и 'слогу' и 'браћу' је требало макнути из јавног видокруга

год тко мислио, то доказује нешто јако позитивно: културална комуникација на овом простору није нестала и није престала. Та комуникација, на разини обичних људи, ослобођених дневно политичких збивања, активно се наставља.

Колико има заиста искрених националиста на Балкану?

Увјерен сам да већина људи на овим просторима нису националисти у односу на своју некадашњу јужнословенску браћу. Оно што спрјечава да се тај емотивни импулс и сентимент блискости, који још постоји, преточи у неке конкретне политике, јест недостатак демократске свијести. То између осталог доказује и чињеница да се свугдје на јужнословенским просторима константно смањује број људи који излазе на изборе и који уопће размишљају да ишта могу промијенити.

Како ви објашњавате трагедију 90-их?

Већ сам, мислим, рекао да трагедија 90-их јест у томе што смо тада имали људе на власти на свим странама који су били вођени оваквим или онаквим интересима и ти људи су нас одвели у пропаст, сузили нам перспективу и довели нас ту гдје сада јесмо. Још је већа трагедија што су, тада и сада, присутни малобројни гласови против таквих људи на власти, не зато што смо ми по својој нутрини покварени или националистички настројени, већ зато што нам се стољећима усађивало у главу да ми као маргинални људи на рубовима великих царстава немамо могућности ишта промијенити. Усвојили смо осјећај 'научене беспомоћности'. То је најопаснија емоција против које се у нашим друштвима треба борити.

Какве су могућности лијечења од разних врста друштвеног лудила?

Ако многи проблеми произлазе из социјалног незадовољства људи, онда ти људи требају своје незадовољство адресирати на праве адресе, а не на адресе људи друге нације и вјере који су увијек у правилу за све криви. Нема нам друге, нарочито данас када је читав свијет у истој каши, него да међусобно будемо солидарни и да јачамо демократску културу, умјесто да се између себе хватамо за вратове. Треба да се око својих права боримо што више уједињени, на адекватним мјестима и на прави начин, што значи да они моћни почну слушати нас умјесто да ми непрестано слушамо њих. ■

Позоришни барометер у Новом Саду

У вријеме највећег евро-оптимизма у Србији, прије петнаест-двадесет година, промијењен је читав концепт 'Стеријиног позорја', па у фокусу нису биле представе по најбољим текстовима српских аутора, него представе постављене на српским сценама генерално. Ова 'битефизација' није се предуго одржала

Селекторка такмичарског дијела програма 69. Стеријиног позорја Ана Тасић, театролошкиња и позоришна критичарка, представила је седам остварења која ће се борити за најбољу представу на овогодишњем новосадском фестивалу, који је за српску драматургију исто оно што је Пулски филмски фестивал за хрватски филм. Програм чине представе: 'Кишни дан у Гурличу', 'Режим исцељења', 'Мали ратови и кабине заре', 'Било једном у Новом Саду', 'Сирота Милева из Босне у нашој цивилизацији године 1878.' 'Брод за лутке' и 'Очеви и оци'.

Није случајна ова паралела са Филмским фестивалом у Пули. Ова два фестивала јасно спаја већ њихова старост: 'Стеријино' се ове године

дешава по, рекосмо, шездесет девети пут, док ће Филмски фестивал у Пули имати своје седамдесето издање. У вријеме Југославије, кад су оба фестивала основана, дијапазон им је обухватао цијелу заједничку државу. Са распадом Југославије, Пула је постала фестивал хрватског филма, а 'Стеријино' фестивал српског позоришта. А опет, та историја и даље оставља неки траг, па су у Пули честе српске копродукције, а на 'Стеријиним' представе казалишта из Хрватске.

Примјера ради, унутар нетакмичарске селекције 'Кругови', ове године имамо двије представе

Српско народно позориште у Новом Саду (фото: Лука Станзл/PIXSELL)

из Хрватске: 'Моји тужни монструми' МАТЕ МАТИШИЋА у продукцији загребачке 'Гавеле', односно 'Црвена вода' ЈУРИЦЕ ПАВИЧИЋА које је поставило хнк Сплит. (Ту је и сарајевска представа 'Љубичасто' као посљедња представа у овом програму.) У такмичарском пак програму, имамо једну представу у продукцији хрватског театра, односно још једну коју режира хрватски режисер. Мали куриозум је чињеница да оба та драмска текста потписују ауторке родом из Бање Луке. тања шљивар је написала 'Режим исцељења' који је постављен у хнк Вараждин, док је текст виде давидовић 'Мали ратови и кабине заре' режирао ивица буљан, а у продукцији Народног позоришта Републике Српске из Бање Луке. Још два текста српских аутора, односно једног аутора и једне ауторке, пристижу из тзв. регије: у Словенији је постављен текст милана рамшака марковића, а у Битољу 'Брод за лутке' милене марковић. На посљетку, ту су и представе из Београда ('Очеви и оци' – словодан селенић), Новог Сада ('Било једном у Новом Саду' – андраш урбан), односно Суботице ('Сирота Милева из Босне у нашој цивилизацији године 1878.' – албина подградска).

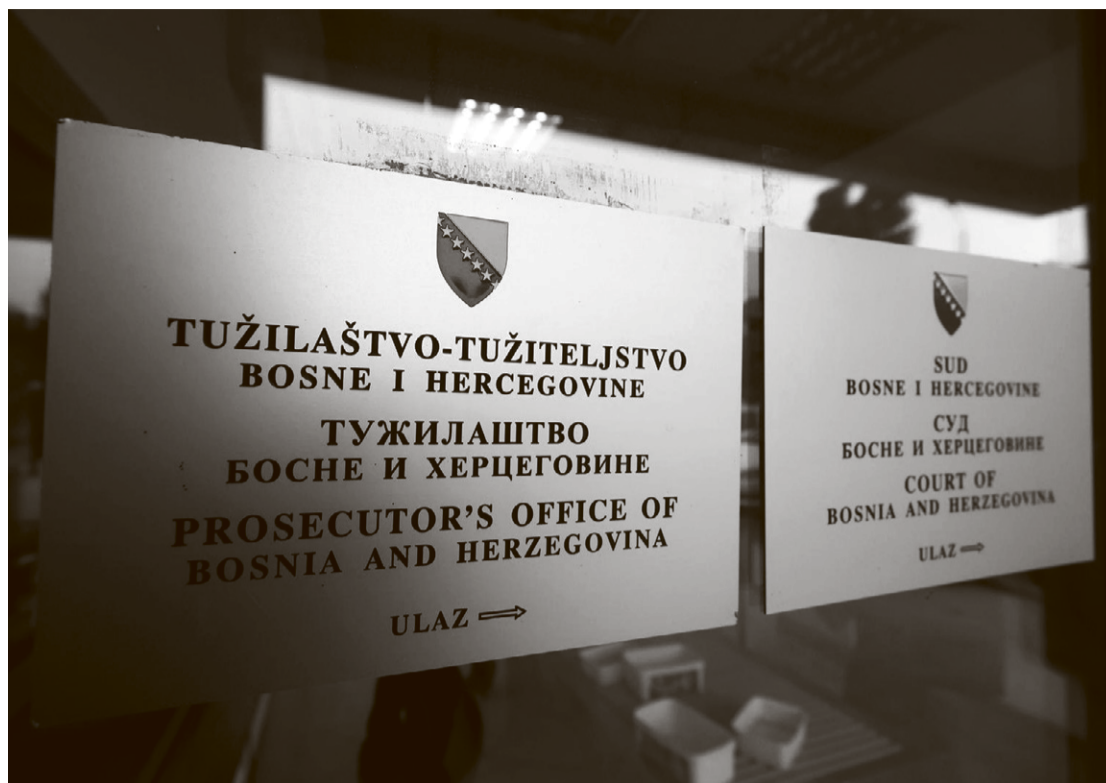
Као нин-ова награда у књижевности, као избор представника за Оскара у филму, чак и као избор пјесме националне представнице за пјесму Европске уније у домену популарне музике, 'Стеријино позорје' даје добру слику кретања културних сила у области позоришта. Ту се по правилу може наслутити и политички утицај. Примјера ради, у вријеме највећег евро-оптимизма у Србији, прије петнаест-двадесет година, промијењен је читав концепт 'Стеријиног позорја', па у фокусу нису биле представе по најбољим текстовима српских аутора, него представе постављене на српским сценама генерално, уз додатак иностраних сцена ако је игран српски текст. Ова 'битефизација' концепта није се предуго одржала, али је вјероватно ипак дугорочно имала добре посљедице у досљеднијој интернационализацији у контексту играња текстова српских аутора пошто је фестивал свакако замишљен као 'смотре домаћег текста' (отуд уосталом у наслову и име драмског писца, а не режисера или глумца). И у контексту традиције битеф-а (Београд) и новијег, али симболички јако утемељеног, регионалног Фестивала без превода (Ужице), управо овакво 'Стеријино позорје' (Нови Сад) на прави начин 'разуђује' пресјек једне позоришне сезоне, и концептуално и географски.

За српске драмске ауторе, награда 'Стеријиног' позоришта за драмски текст дође нешто као 'домаћи театарски Оскар', па се у уводима за интервју често потенцира да овај писац или ова списатељица има толико-и-толико 'Стеријиних' награда. Кад је ријеч о појединачним издањима фестивала у цјелини, она, како то бива са оваквим смотрама, осим од селекторске одлуке, зависе од квалитета сезоне. Није, наравно, занемарива ни улога жирија. У посљедњим годинама, најкомментарисанија издања 'Стеријиног позорја' била су она обиљежена 'необичним' одлукама жирија. Врхунац је био прије седам година, кад тадашњи жири није додијелио ниједну 'традиционалну' награду (ни за представу у цјелини, ни за глумце, ни за сценографију итд.), него само двије 'специјалне': 'свим учесницима' и 'публици'. Пошто се по кулоарима говорило да је фаворит на фестивалу била 'На Дрини ћуприја' кокана младеновића, док је у жирију кључно име био предраг мики маноловић, у медијским интерпретацијама је оваква одлука 'читана' у политичком кључу, јер се политички ставови ова два истакнута драмска умјетника видно разликују.

Према тадашњој изјави Маноловића 'намјера жирија била је да се отвори озбиљан дијалог о томе шта је 'Стеријино позорје' данас, какво би оно требало да буде, да ли би могло да се врати и постане релевантно за ову средину, за регион, и какав је однос државе према култури данас, шта се ту може и да ли се може поправити'. Сва су та питања, наравно, и даље отворена, а управо би позориште, барем у својим бољим тренуцима, требало да конституише такав 'друштвени дијалог'. ■

Усусрет шездесет деветом издању 'Стеријиног позорја' од 26. маја до 3. јуна

пише Мухарем Баздуљ

Зграда Суда и Тужитељства БиХ (фото: Армин Дургут/PIXSELL)

Сакиб на лијечењу

Суд БиХ осудио је команданта Армије БиХ Сакиба Махмуљина на осам година затвора јер није спријечио гнусне злочине одреда 'Ел Муџахид' на подручју Возуће, као што су и ритуална одсијецања глава. Након пресуде Махмуљин је 'отишао' у Турску

Када је 28. априла 2022. године Суд БиХ осудио некадашњег команданта Трећег корпуса бошњачке Армије БиХ сакиба Махмуљина на осам година затвора зато што није спријечио убиства и нечовјечна поступања припадника одреда 'Ел Муџахид' на подручју Возуће код Завидовића током рата у БиХ, реаговања у Републици Српској била су двојака. Доминирао је разочарење, јер је за тако гнусне злочине који су садржавали и ритуална одсијецања глава изречена срамно ниска казна, а у другом плану остала је мала доза задовољства оваквим исходом јер се први пут откако постоји правосуђе

на заједничком нивоу догодило да један високопозициониран официр бошњачке армије уопште буде осуђен.

До тада су или бивали ослобађани или су процеси против њих одуговлачени унедоглед. Неки од тих процеса и даље су у току, попут суђења за злочин над војницима јна у Добровљачкој улици у Сарајеву 1992. године или, пак, онај за злочине над Србима на подручју Босанске крајине, гдје је првооптужени генерал атиф дудаковић.

Махмуљин је, након изрицања пресуде, пуштен да иде кући и да чека позив за издржавање казне. Неколико мјесеци јавност је била ускраћена за

информације о том случају, а онда је на поменуто разочарење ниском казном у Српској стигло још једно – осуђени ратни злочинац није се јавио на позив за одлазак у затвор, него је отишао у Турску, наводно на лијечење, гдје је нестало без трага.

Суђења за ратне злочине један су од главних камена спотицања свеукупних односа међу народима у Босни и Херцеговини. Злу крв прво је посијао Хашки трибунал, оптужујући углавном Србе и изричући драконске казне оптуженицима, истовремено ослобађајући главне бошњачке, хрватске и албанске протагонисте ратних дешавања деведесетих. На хашку праксу надовезале су се правосудне институције у Сарајеву, Тужилаштво и Суд БиХ, чије постојање није ни предвиђено Дејтонским споразумом, него су основане одлукама високог представника, што је још један у низу босанских апсурда. Сарајевско правосуђе наставило је по хашком рецепту, оптужујући и осуђујући углавном Србе, па је пресуда Махмуљину практично инцидент, потпуно неуобичајена појава, раритет...

Селективна правда коју спроводи бх. правосуђе разлог је жестоког незадовољства у Републици Српској које је у једном моменту прерасло у институционалну борбу, па је републички парламент донио одлуку о расписивању референдума на којем су грађани требали да се изјасне о томе да ли прихватају постојање Тужилаштва и Суда БиХ. Одлука о том референдуму, међутим, нестала је у службеним скупштинским ладицама, нешто слично као што је и Махмуљин ишчекао у Турској.

Суд БиХ је за двије деценије постојања Србе осудио на укупно 2.450 година затвора, док су оптуженици бошњачке и хрватске националности заједно осуђени на нешто мање од 900 година. Та диспропорција није у складу са оним што се дешавало током рата, тврде у Републици Српској, нарочито имајући у виду да никада нико није осуђен за злочине над Србима у Сарајеву или Подрињу, регијама које свакако припадају у ред критичних тачака грађанског рата у Босни.

Потребно је бити максимално коректан па поменути да се зна догодити да овај суд ослободи и понеког Србина оптуженог за ратни злочин, што у Бањалуци такође почесто оцјењују као инцидент. 'Све ово нам даје за право да Суд БиХ сматрамо политичким судом чији је основни циљ и намјера процесуирање Срба', каже Виктор Нужић из Центра за истраживање ратних злочина Републике Српске.

Ова институција већ годинама прикупља, обрађује, документује и публикује различита издања која се тичу ратних злочина над Србима. Најобимнији је свакако 'Атлас злочина над Србима' у којем су побројана сва стратишта, а летимичан поглед на тај списак открива да за већину тих злочина никада нико није одговарао, почев од оног у Сијевковцу (март, 1992), преко смрти бањалучких беба (љето, 1992), па све до Добровљачке улице и Тузланске колоне и већ поменутих Сарајева и Подриња.

Злочини на Озрену спадају у посебну категорију јер се истичу по бруталности и чињеници да су их починиле особе које нису из БиХ. Злогласни одред 'Ел Муџахид' чинили су ратници из Јемена, Авганистана, Саудијске Арабије, Сирије, Алжира и других арапских земаља. Бошњачки војни врх, али и дио интелектуалаца и медија, били су у протеклом периоду склони да те људе називају 'браниоцима Босне', иако су родом са Блиског истока, истовремено називајући војнике Војске Републике Српске рођене у Бихаћу, Зеници или Сарајеву – агресорима. Ту врсту апсурда, међутим, у земљи попут БиХ, немогуће је исправити.

Ипак, до Сакиба Махмуљина који већ двије године 'љетује' у Турској није тако немогуће доћи, но, судећи по свему наведеном, кључни проблем је воља, како политичка, тако и она у полицијским и правосудним органима. Иако је Министарство правде у Сарајеву у више наврата тражило информације од турских колега о статусу Махмуљина у тој земљи, одговор нису добили. Или јесу, али информације о томе нису стигле у јавност.

У случају слања ургенција у Турску бар форма је остала задовољена. Апели породица жртава и даље ће одјекивати упрозно. ■

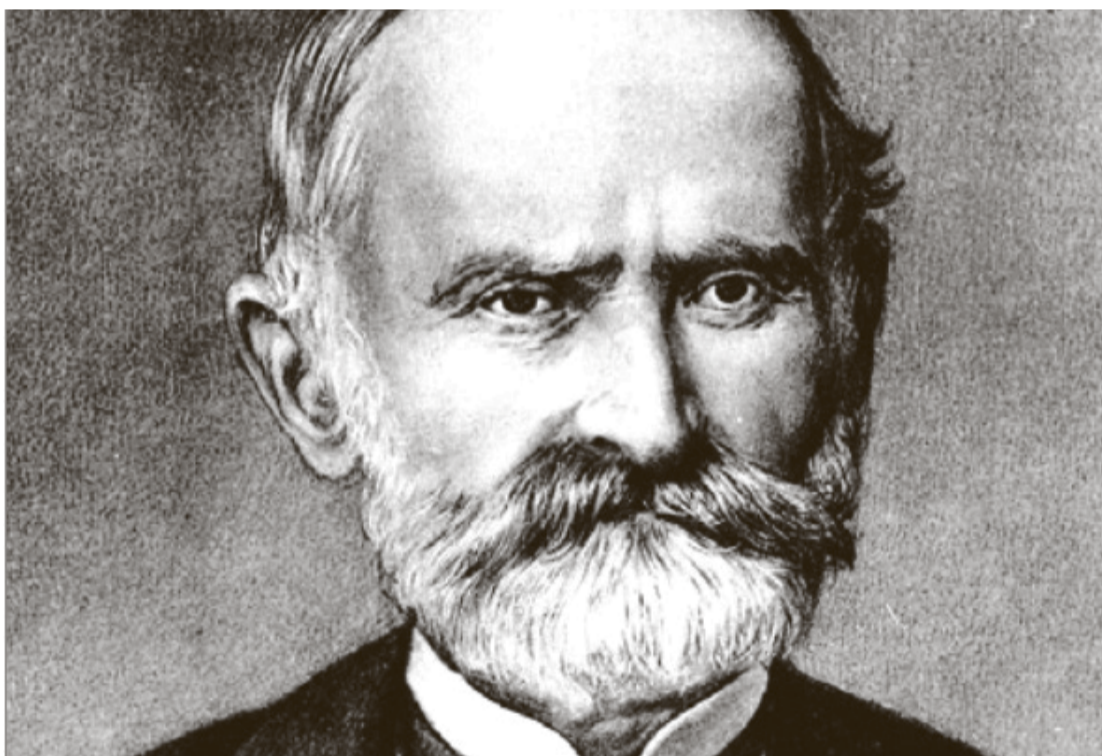
Апсурди босанског правосуђа

пише
Жарко
Марковић

Истраживач Србије

Панчићева заслуга за буђење природних наука у Србији је неупоредива. Изнад свега стоји откриће четинара на Тари, који је по њему добио назив Панчићева оморика. По њему се зове и Панчићев врх, највиши врх на планини Копаоник

Јосиф Панчић

Има научника који су остали упамћени не само због свог дела него и зато што су, истражујући, путовали по селима и градовима, упознавали сваки камен, сродили се с народом. Међу њима, посебно је име Јосифа Панчића. Он је и златна нит која спаја Друштво српске словесности, Српско учено друштво и Српску краљевску академију (претеча савне), чији је био први председник.

Ове установе охрабриле су обнову Србије 'устук свакоје злости' и усуду сеоба, оснажиле њен успон у време пролећа европских народа. Било је то време великих разлика у образовању, али и утолико већег уважавања, доба скромности, родољубља и заслужених улога. Постојао је сталешки понос – уздржан, достојан и достојанствен. Прота Матеја Ненадовић на крају 'Мемоара' писао је о варљивости среће и о својој самоуверености пред вишима, а понизности пред обичним људима. Век касније, Делфа Ивановић, која је уз надежду Петровић и савку Суботић основала Коло српских сестара, на Женском конгресу у Прагу говорила је о повољном положају српске жене, јер социјалне разлике у Краљевини Србији опште нису изражене, па ни оне између полова.

Др Панчић био је један од лекара које је влада Србије позвала у тек ослобођену Кнежевину. Његов долазак као да је наслутио архимандрит манастира Враћевшница Гаврил Поповић, када је 1846. предложио упућивање једног лица у Србију, Босну, Далмацију, Црну Гору и Херцеговину, да забележи имена трава, шумског дрвећа, животиња.

Јосиф Панчић (Угрини код Брибира Винодолског, 17. април 1814. – Београд, 8. март 1888) школовао се у Госпињу, Ријеци, Загребу и Пешти, где је завршио студије медицине. Две године проведене у Банату искористио је да упозна флору равнице, Делиблатске пешчаре и Карпата, као и стене и минерале тих крајева. У фебруару 1847. Панчић је постављен за физикуса Јагодинског округа, а слободно време је користио да истражи околину: Левач, природу око манастира моравске школе, Сокобању.

Тих дана упознао је људмилу Кордон, с којом се почетком 1849. године венчао у православној цркви у Ћуприји. У међувремену је премештен у Крагујевац, где је још страсније прионуо на проучавање биљног света Шумадије. Почетком пролећа 1853. Панчић је обишао западну Србију, а на лето се упутио на исток. Већ 1854. освојала је 'Флора Србска или саморастује'.

Панчићјево лице је говорило о његовој доброту. Био је ведар и вредан човек. Његова биографија и трајањем и трагом обележила је хих век. Када је 1850. примљен у Друштво српске словесности, захвалио је уз обећање да ће својим бављењем биљним царством доприносити циљевима Друштва. Диплому је примио с радошћу и, како је рекао, она га је ободрила да своје радове из 'јестастивне' струке сабере и настави.

Наредне године Панчићјевог рада биле су веома плодне. Наставио је поход по врлетима Србије, пронашао минералну воду код Београда, написао 'Живи песак у Србији и биљке што на њему расту', открио преко сто и описао око две и по хиљаде биљних врста. Упоредо је предавао на Лицеју и у Великој школи, пратио и подстицао стваралаштво других истраживача од Боке которске до Будимпеште, од Истре до Неготинске крајине, а својим студентима надахнуто говорио о вредности знања.

Заслуга Јосифа Панчића за буђење природних наука у Србији је неупоредива. У мају 1865. његово дело 'Шафран' доживело је велике похвале. На сличан пријем наишла су и дела: 'Птице у Србији', 'Шуме', 'Соко Бања, први метеорит у Србији', 'Првенац Балканског полуострва', предговор за 'Ботаничку башту'. Изнад свих дела, стоји откриће четинара на Тари, који је по њему добио назив Панчићева оморика (1875–77). По славном ботаничару зове се и Панчићев врх, највиши врх на планини Копаоник.

Поред домаћих друштава био је члан и почасни члан Наравословног друштва у Загребу и Друштва природних наука у Француској, дописни члан Југословенске академије наука и уметности, Угарске академије наука, Ботаничког друштва Регенсбург, Бечког геолошког инштитута, Јестастивничког друштва у Шербуру и Зоолошког ботаничког друштва у Бечу. Од одличја, добио је Орден Св. Саве II степена, Таковски крст, Крст Друштва Црвеног крста. Његов споменик налази се, поред Доситејевог, у Студентском парку у Београду. Свечану, витражну салу Палате савне, као и Ботаничку башту 'Јевремовац', на њеном улазу, на углу Таковске и Далматинске улице у Београду, с разлогом краше бисте Јосифа Панчића.

Изнад свих почести стоји избор за првог председника Српске краљевске академије, по указу краља милана обреновића. Почетком те 1886. Владимир Јовановић, економиста, професор и либерал, рекао је да је сазрело време да Српско учено друштво, чији је и сам био члан, прерасте у академију. Нашали се да ће, у противном, изгледати као да одраслог човека облаче у дечију одећу. Требало је да се бројни и изузетни српски ствараоци ставе под моћно окриље једне академије наука и уметности, па да тако уједињени почну да раде пуном снагом. Јовановић је овај предлог завршио речима: 'Српски народ заслужује да његова елита размисли о тој идеји и да гледа да је што пре оваплоти.' Када се то ускоро и обистинило, сви позвани имали су на уму истог човека кога виде на челу Академије – Јосифа Панчића. Тако је било због Панчићевих дела, али и зато што је био једини око кога су се и неистомисљеници слагали да је сав сачињен од врлина. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVII / Загреб | петак, 05/04/2024

ПРИВРЕДНИК #219

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

Графички уредник
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

Уредник Привредника
Никола Лунић
Редакција
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

Редакција
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Пут Јосифа
Панчића,
првог
председника
Српске
краљевске
академије,
од Брибира
до Београда

пише
др Ивана Б.
Спасовић

Поштујмо жртву

У Болману је свечано обиљежена 79. годишњица Болманске битке

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Општине Јагодњак и Удруге антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Бели Манастир, у Болману је обиљежена 79. годишњица Болманске битке (од 6. до 21. марта 1945), последње којом су Нијемци напали јединице ЈА и Црвене армије у покушају да поново заузму Барању као простор кључан за извлачење својих јединица с југоистока Европе.

На свечаности су били бројни учесници из Барање, Славоније, Војводине и Дистрикта Брчко. Прво су вијенци положени на Споменик палим борцима ии. Југословенске армије (ЈА) код Болмана, а потом и на споменик у Тематском парку у центру села. Након тога учесници су обишли Спомен-изложбу Болманске битке, а програм је завршен свечаном академијом и рециталом у Дому културе те закуском за све учеснике. На академији су се пригодним говорима окупљенима обратили Никола Опачић (УАБА Бели Манастир), начелница Општине Јагодњак Данијела Млинаревић, председник Покрајинског одбора СУВНОР-а Војводине Јово Барошевчић и председник САБА РХ Фрањо Хабулин. Рецитал су извели чланови 'Просвјетног' подбора из Јагодњак под водством Наде Шалајић, а бројне госте дочекале су и угостиле чланице болманске удруге 'Златна жена'.

— Данас смо овдје да с поносом евоцирамо успомену на славу Болманску битку, али и да одамо почит онима који су пали у тој борби. То је наша дужност како бисмо сачували успомену о величанственој Народноослободилачкој борби. На снази је хрватски Устав у којем пише да је Хрватска заснована и на темељима, понављам: и на темељима антифашизма. Ако Устав тако каже, онда и хрватска држава мора својим понашањем показати како поштује оно што је записано у том темељном документу. На споменику код Болмана стоји стих Оскара Давича: 'За жи-

Испред споменика
у Болману

вот сам дао'. Ја бих рекао исто, само можда нешто другачије: Они су дали своје сутра за наше данас. Будимо им захвални и поштујмо њихову жртву! – рекао је Фрањо Хабулин.

■ Јован Недић

Неће моћи!

Покушај да се партизане као борце за слободу прогласи злочинцима неће проћи, истакнуто је на годишњици Оборовске битке

У ОВОРОВУ, тридесетак километара удаљеном од Загреб, 23. марта је у организацији Савеза антифашистичких бораца и антифашиста РХ и Заједнице удруга антифашистичких бораца и антифашиста Загреб и Загребачке жупаније обиљежена 80-годишњица Оборовске битке и одана почит погинулим партизанима.

Марин Корман из САБА РХ подсетио је да су у том селу 29. марта 1944. године Друга мославачка бригада и Посавски партизански одред водили жестоку битку у окружењу с десетороструко јачим непријатељем: Нијемцима, усташама, домобранима и Черкезима, чији је број досегао готово 5.000 војника. Од укупно 570 партизана који су се у том тренутку налазили на том подручју погинуло их је 152, уз знатно већи број рањеника и заробљених бораца.

— Терор нацифашизма који је харао свијетом прије и за вријеме рата, није био дискриминаторан, јер није бирао. Хрвати,

Марин Корман из САБА
РХ и председник ЗУАБА
Перо Рајх

Срби, Роми, стари, млади, болесни, здрави... Тисуће и тисуће људи, неовисно о националној припадности, боји коже, вјери и политичком одређењу, пали су као жртве најубојитијег мрзљивог строја који је постојао у повијести човјечанства и за обрачуна са својим неистомишљеницима није бирао средства. Укључујући и 152 погинулих на овом мјесту који су изгубили своје младе животе – рекао је Корман. Нагласио је да су се антифашисти окупили не само да обиљеже догађај од прије 80 година, него да још једном изразе захвалност за све што су партизани учинили.

— Изборили су се за нашу слободу, достојанство и право на избор, какав год он био. Наше окупљање пред овим спомеником постала је традиција којом баштинимо успомену на борце чија су имена уклесана на споменику, одајемо почит палима и свим слободољубивима. Трајан је то подјетник и поука за будуће генерације – нагласио је Корман.

Сваки покушај негирања и омаловажавања антифашизма и Народноослободилачке борбе, независно с које стране и с којом намјером се пласира, никад неће избрисати повијесну истину, а то је да је НОВ ондашње Југославије и свих њезиних народа саставни дио побједничке, свјетске антифашистичке коалиције уз водство маршала Јосипа Броза Тита и свих судина који су нам у оставштину оставили свијет у којем данас живимо.

— То треба бити наша заједничка порука свима онима који данас те људе, борце за слободу и правду, проглашавају злочинцима, успркос чињеници да су се подигли на устанак неовисно о својим политичким, националним и било којим другим идеолошким мотивима. Неће моћи! Јер Хрватска 1945. није окупирана, већ ослобођена! – закључио је Корман, истичући да је према подацима Хрватског завода за мировинско осигурање у Хрватској живи још 446 бораца ноб-а.

Осим Кормана говорио је члан Општинског вијећа Рутвице Велимир Крзнар, а присутна је била и замјеница градоначелника Дугог Села Јасмина Кокот Бамбић. У културно-умјетничком програму наступили су Партизански збор и куд Препород из Дугог Села. Подсећамо да је један од заробљених партизана био и Богдан Петковић који је логорашка искуства у нДХ и Трећем Рајху описао у књизи '135 дана у Јасеновцу'.

■ Н. Ј.

За програме 25 посто више

За суфинансирање програма културне аутономије у 2024. години осигурано је 9.706.057 еура

Стручна служба Савјета за националне мањине, на Јавни позив за 2024. годину пријавила је укупно 1.340 пријава за програме културне аутономије из области информирања, издаваштва, културног аматеризма и културних манифестација. Њих је поднијело 109 удруга и установа националних мањина те савеза или заједница са 145 њихових чланица, укупно 254 удруга и установа, казали су нам у Савјету. Укупно је пријављено 92 програма информирања, сто програма издаваштва, 485 програма културног аматеризма и 663 програма културних манифестација – укупно 1.340. Удруге и установе двадесет националних мањина

Фолклорни наступ у Тењи

за остваривање програма културне аутономије за 2024. годину затражиле средства у укупном износу од 12.784.176 еура, при чему је од укупног броја пријављено и 19 удруга које нису биле суфинанциране у 2023. години. Што се тиче српске националне мањине, за информирање је стигло десет пријава, за издаваштво девет, за културни аматеризам 30 и за манифестације 60 – укупно 109 програма 'тешких' 3.453.961 еура.

Слиједи Бошњаци (1.604.115 еура), Мађари (1.352.271 еура) и Талијани 1.158.540 еура, а онда и остале мањине с мањим износима тражених средстава. На сједници савјета која се очекује у догледно вријеме бит ће саопштено колико ће бити намијењено за који програм. Подјетимо, у Државном прорачуну, у оквиру активности Стручне службе Савјета за националне мањине, осигуране су текуће донације за суфинансирање програма културне аутономије у 2024. години у износу од 9.706.057 еура, што је 25 посто више него у 2023. када је одобрено 7.764.846 еура.

■ Н. Ј.

Признања ЗВО-а

Заједничко веће општина завршава Јавни позив за подношење пријава за признања појединцима или колективима

Заједничко веће општина објавило је 15. марта Јавни позив за подношење предлога признања за 2024. годину. Позвали су грађане, групе од најмање три лица, правна лица и чланове скупштине Већа да поднесу предлоге за признања за 2024. годину. Плакета зво, као јавно признање, додељује се за изузетна остварења постигнута на подручју деловања те институције, за промоцију и јачање српске етничке заједнице. Додељује се за резултате у области науке, образовања, културе и спорта, друштвеног развоја и економског напретка. Плакета може да буде додељена за животно дело или за посебан успех у одређеној делатности и то у периоду од оснивања зво-а до данас, појединцу или правној особи, које живе или делују на подручју Хрватске, Србије и српске дијаспоре.

ИНФОРМАТОР

Повеља ЗВО је јавно признање, које се додељује за допринос у очувању и развоју националног, културног и духовног идентитета српске етничке заједнице на простору ЗВО-а. Биће додељена за посебан допринос и развој у области економије, односно привреде, образовања, културе и спорта те за свеукупан друштвени развој српске заједнице. Може бити додељена појединцу или правном лицу, а услови пребивалишта су исти као за додељивање плакете.

Признања ће изабранима бити додељена, већ традиционално, на свечаности поводом Дана Заједничког већа општина Вуковар, који се обележава се 23. маја у знак сећања на потписивање Споразума о оснивању из 1997. године. Предлози с биографијама кандидата и образложењем за слуга и разлога због којих се предлажу за признање, требали су да буду достављени до 5. априла, путем мејла или личним доласком у Веће, с назнаком 'За доделу признања ЗВО'.

■ С. Н.

Сто десет истакнутих

У Вуковару је одржана пројекција филма '110 личности које су обликовале српску историју и културу до 1945.'

Филмску пројекцију и предавање историчара филма, АЛЕКСАНДРА САШЕ ЕРДЕЉАНОВИЋА под називом '110 личности које су обликовале српску историју и културу до 1945. године', имала је прилику да погледа вуковарска публика, окупљена 30. марта у простору Српског дома. Реч је о личном доживљају једне епохе српске историје, које су обликовали истакнути појединци.

— Предавање и филм први пут сам представио 2021. године на 110. годину од снимања првог српског и најстаријег балканског играног филма 'Карађорђе'. Тим поводом направио сам филм у којем представљам 110 личности које су имале утицаја на Србију и народ, не само у Србији него у окружењу, у периоду до 1945. године и то су личности које се појављују на филмској траци до тог времена – истакао је аутор. Додао је да је то субјективан избор, с обзиром да многе познате личности, које би такође нашле своје место у филму, нажалост, нису обрађене, јер не постоје снимци из тог периода.

— Интересантно је да, на пример за појединце, попут НИКОЛЕ ТЕСЛЕ, не постоје снимци – рекао је Ердељановић, историчар филма и управник Архива југословенске кинотеке у Београду. Пројекцијом и предавањем је обухваћен велики број истакнутих личности, од чланова краљевских породица, политичара, књижевника, научника, официра до спортиста, односно личности из свих области друштвеног живота, од почетка 20. века, када је настала филмска уметност до 1945. године.

— Неким особама, за које знам да се појављују у пуно филмова, дао сам више

Пројекција филма

простора. У филму у неколико секунди дајем информацију о ЈОВАНУ ДУЧИЋУ који се појављује у неколико секунди у једном снимку са Конгреса пен-а 1933. године у Дубровнику. То је аудио-визуелна фреска друштва са почетка 20. века, за време ратова и између два рата – појаснио је смисао концепције филма Ердељановић. — Саша Ердељановић један од најпозванијих људи у региону да прича о филму, поготово о филму који говори о споменутом периоду – рекао је у име домаћина директор Јавне установе у култури НЕБОЈША ВИДОВИЋ, најавивши могућност сарадње са Југословенском кинотеком.

■ С. Недељковић

Барањци код Војвођана

Чланови Већа обж посетили су Музеј Војводине и Матицу српску

УОРГАНИЗАЦИЈИ ВСНМ-а Осјечко-барањске жупаније већници и представници српских удружења посетили су 1. априла Нови Сад. Посета војвођанској престоници имала је за циљ обилазак српских културних националних институција Матице Српске и Музеја Војводине. Музеј Војводине гостима из Хрватске изашао је у сусрет и отворио своја врата иако је понедељак био нерадни дан. Госте у Музеју Војводине дочекала је виша кустосица СЛАЂАНА ВЕЛЕНДЕЧИЋ, која их је уз добродошлицу провела кроз цели музеј и показала богату поставку.

Испред Музеја Војводине

Музеја, гости из Хрватске примљени су у Матици Српској где их је дочекао генерални секретар МИЛАН МИЦИЋ који их је упознао са историјатом Матице и провео кроз саму зграду. Председник ВСНМ обж ЗОРАН МИЛОШЕВИЋ уручио је поклоне домаћинима. Посета је завршена разгледањем Петроварадинске тврђаве и ручком. Посета Матици Српској и Музеју Војводине наставак је сарадње с матичном државом и националним културним институцијама. Активности на томе започете су прошле године посетом Београду.

■ З. Поповић

Рат против комараца

Посебни центар би требао производити стерилне мужјаке за савремену контролу популације

ОВЕ је године у Славонији и Барањи пролеће прилично уранило. Више нитко не размишља о зимским недаћама, него смо окренути према свему ономе што нам доноси сунце и топло вријеме. Но, ускоро у Осјеку и придраским општинама близу Парка природе Копачки рит стижу и велике невоље – комарци. Стога је Осјечко-барањска жупанија (обж) у дневни ред недавно одржане сједнице Скупштине обж уврстила и приједлог Споразума о сарадњи у програ-

Пуштање стерилних комараца (Фото: Игор Шобан/PIXSELL)

му контроле комараца између обж, Града Осјека и општина Биље, Дарда сјеверно од Драве, те Ердут и Петријевци јужно од Драве.

— Жупанија је и ове године у прорачуну издвојила 200.000 еура, што није dostatно ни заједно са средствима јединица локалне самоуправе. Зато смо кренули у пројект стварања Центра за контролу комараца, а који би у наредних неколико година требао довести до смањења њиховог броја на нашем подручју. То би

посљедишно довело до додатног развоја континенталног туризма, gospodarства и опћенитог живота свих становника – рекао је на сједници обнашатељ дужности жупана МАТО ЛУКИЋ. Надовезао се равнатељ ју Жупанијска развојна агенција обж ДЕНИС ЋОСИЋ, истакнувши да је пројект Центра за контролу комараца један од 40 пројекта које је Жупанија одредила у свом Плану развоја до 2027. године.

— Пројект је као стратешки помно припреман и програмиран кроз прекограничну сарадњу Хрватске и Мађарске. Код нас је предвиђена изградња зграде Центра за контролу комараца, којим би у почетку управљао Наставни завод за јавно здравство обж. Наставило би се праћење и контрола комараца, а ту је дијагностички лабораториј, дакле истраживачки и знанствени дио поступака према комарцима. У коначници наш Завод би требао производити стерилне мужјаке да би се проводила најсавременија метода контроле комараца, коју сада примјењује само неколико земаља у свијету. Желимо постати национални, регионални, еуропски чак и свјетски центар у производњи стерилних комараца, за што имамо знанствену и стручну подлогу – објаснио је Ћосић те додао да предвиђена средства за тај пројект износе – пет милијуна еура.

■ Јован Недић

Литература народу

Крижевачка градска књижница обиљежила је у Војаквачком Осјеку 15 година библиобуса

ГРАДСКА књижница Фрањо Марковић из Крижеваца, обиљежила је у Војаквачком Осјеку 15 година од оснивања библиобусне службе. Прослава овог значајног датума приређена је у простору Подручне школе Војаквачки Осјејк гдје су ученици и ученице извели пригодне рецитације. Својим присуством догађај су увеличали представници крижевачке Градске библиотеке, Копривничко-крижевачке жупаније те матичне школе Људевита Модеца из Крижеваца заједно с мјештанима Војаквачког Осјека. Библиобусна служба на крижевачком подручју почела је са радом 2009. године на иницијативу садашњег мјесног учитеља ТИХОМИРА ПЛЕШЕ и садашње равнатељице МАРЈАНЕ ЈАНУШ ЖУЉ. Циљ ове покретне библиотеке био је учинити доступност услуга посудбе књига становницима крижевачких села. Притом се водило рачуна да се код сеоске дјеце потакне навика читања и развије љубав према књижевности и науци. О покретној библиотеци бираним ријечима говорила је равнатељица Градске књижнице Фрањо Марковић.

— Циљ библиобусне службе је долазак у свако мање мјесто овог нашег краја гдје имамо потенцијалне кориснике. Циљ је

Свечаност у пш
Војаковачки Осиек

такођер да се старији и немоћни укључе и да буду наши чланови, да им дођемо чак на кућни праг. Исто тако особе с инвалидитетом. Имамо сурадњу с Удругом инвалида те Удругом слијепих и слабовидних, гдје се заустављамо на кућном прагу оних корисника који желе посуђивати звучне књиге или књиге увећаног тиска – истакнула је Жуљ.

— Створила се навика и дјеца сад књиге посуђују и у српњу кад нема наставе. За своје село Војаковачки Осиек могу рећи да је јако добро прихватило библиобус, људи су то једва дочекали. Библиобус их окупља јер кад дођу посудити књигу онда се и друже, може се осјетити то заједништво и увијек је позитивна атмосфера. — казао је Тихомир Плеша. Ове године за потребе библиобусне службе набављено је ново, технички модерније возило којим се обилази свеукупно 36 мјеста у којима има преко 900 чланова.

Крижевачка библиобусна служба једна је од многих основаних задњих неколико година у цијелој Хрватској. Прва таква служба у Хрватској и тадашњој Југославији основана је давне 1969. у граду Ријеци од Градске књижнице Ријека док ју је хрватска метропола Загреб добила 1976. године, а Чаковец и Копривница 1979.

■ З. Витановић

Одлично представљање

Кадетска селекција шк Трпиња учествовала је у Београду на Шаховским сусретима будућих шампиона

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Владе Републике Србије, Министарства дијаспоре и министра без портфеља Ђорђа Милићевића, у Београду је од 22. до 24. марта одржан међународни турнир 'Шаховски сусрети будућих шампиона Србија-регион-дијаспора' на којем су учествовали и млади шахисти из шк Трпиња. Турнир је окупио 100 такмичара из 14 земаља региона, односно дијаспоре, који су били подељени у 5 група, са по 20 такмичара, играјући рапид 10

плус 5 у 7 кола. Ово је друга година заредом како се у Београду организује овакав шаховски сусрет.

— Задовољство нам је било што смо имали прилику да учествујемо на овој одлично организованој манифестацији, али и због тога што је наша екипа остварила резултате за похвалу. Сви наши шахисти, односно 11 кадеткиња и кадета су се одлично представили, добили вредне поклоне, а посебне похвале и медаљу за освојено треће место у својој категорији добила је Ања Докмановић – рекао је председник трпињског клуба Никола МАШИРЕВИЋ.

Трпињски шахисти
учи турнира

Према речима организаторке турнира, лиценциране међународне судије и шаховске тренерике МАРИЈЕ ЛУКИЋ, турнир се одржава другу годину заредом а циљ му је да окупи младе Србе који живе ван матичне земље, како би се током дводневног одржавања турнира, упознавали и промовисали заједништво.

— Турнир се не рејтингује, јер нисмо желели да такмичаре додатно стресирамо, како би били опуштени и схватили ово као некакву врсту дружења али и вежбе, да одиграју партије што квалитетније, не размишљајући да ли ће њихов рејтинг да нарасте или падне – објаснила је намеру организатора Лукићева.

— Циљ нам је приближити Србију нашим сународницима ван Србије, други корак је да умрежимо што већи број удружења и кровних организација, које окупљају Србе – истакао је српски министар без портфеља.

■ Сенка Недељковић

Одјећа и историја

Приказан је традиционални начин одијевања кроз старе фотографије

П ОСЛЕДЊЕ мартовске суботе, у беломанастирском Српском културном центру, одржана је изложба под називом 'Слике заборава времена', на којој је приказан традиционални начин одијевања кроз старе фотографије. Изложбу су органи-

зовали чланови СКУД-а 'Јован Лазић' под водством председнице др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ, скенирали 150 старих фотографија, били су изложени стари чаршапи, 'столњаци' и одјећа, већином из приватне колекције Љубице Јеличић (рођене Брњеварац).

— По одећи се некад могло разликовати којем слоју друштва неко припада. Разликовала се радна од свечане одеће, а постојала је и разлика између одевања градског и сеоског становништва. У нашим крајевима, грађанска одећа се развијала под оријенталним, односно турским, али и европским утицајем, док је сеоска одећа биле домаће, кућне радиности и дуже је задржала традиционални облик. За одећу сиромашнијих слојева друштва, иначе, нема пуно записа, док је начин облачења богатих становника приказан на многим сликама и цртежима – навела је Светлана Пешић.

Од краја 19. века сукнену одећу потискује штофано одело, обликовано по угледу на европску моду, уз неретку примену везених украса. У женској одећи биле су штофане, памучне и свилене дводелне хаљине ('пруслук' са дугачком сукњом), које су се носиле у комбинацији са кратком кошуљом и златним капама. Етничка

Др. Светлана Пешић
отвара изложбу

одећа у другој половини 20. века постала је културноисторијска вредност и повремено се користила у одређеним свечаним приликама. Барањски Срби средином 19. века напуштају своје традиционално одевање па почетком 20. века имамо мешавину градског и традиционалног 'рува'. Народна ношња барањских Срба садржи основне одлике панонске зоне, али је била и под утицајем мађарске и немачке ношње, од којих се разликује кројем и начином украшавања.

— На прикупљеним и изложеним фотографијама из приватних албума желели смо показати начин одевања барањских Срба почетком 20. века. На њима видимо традиционални начин одевања, али и онај под европским утицајем. Најстарија фотографија потиче из 1900. године и приказује породицу Илић: оца, мајку и троје деце – рекла је на крају др. Пешић, напоменувши да ће се старе фотографије скенирати и даље те да скуд као донације прима очуване примјерке некадашње одјеће. На самој изложби чланови СКУД-а записивали су исказе окупљених о изложеним фотографијама.

■ Ј. Недић

Stogodnjak (732)

5. 4. – 12. 4. 1924: znate li onu narodnu priču o vuku – sad ga ima, sad ga nema! Ima ga kad vama odgovara, a nema, isto tako – kad vama ne odgovara. Moralna pouka te priče je jasna, objašnjava jedan novinski uvodničar. 'Naime, naš su vuk 'veleizdaja' i 'protudržavni elementi', teške riječi, koje uz materijalnu i fizičku kaznu, nose sa sobom i najveću sramotu za one protiv kojih se upotrebljavaju. Međutim, u nas se te riječi upotrebljavaju i onda kad ljudima sudski ništa nije dokazano... Podsjetimo, za vođe hrvatsko-srpske koalicije, peštanske i bečke novine pisale su da su potkupljeni od srpske vlade, a na sudu se dokazalo da se svi dokumenti o tome – krivotvoreni...! Stoga, s riječima oprezno, pogotovo ako se u njima govori o politici, upozorava uvodničar.

* Uskoro se kreće u popravak magistralne željezničke pruge Beograd – Zagreb. Izmijenit će se sve tračnice i pragovi, kao i urediti podvoz. Već je navodno dogovoreno da se tračnice nabave u Njemačkoj, na račun ratne reparacije.

* iz izvještaja sreskog načelnika u Bitolju u tom je gradu 'vođena krvava borba s kačacima koji su upali u tri kuće i uzeli taoce. U oružanoj akciji sudjelovao je odred žandara i 80 vojnika. Pucnjava je trajala sve do večeri, ali se kačaci nisu predavali. Zato je naredeno da se sve tri kuće zapale, kako bi se odmetnici istjerali na brisani prostor. Međutim, oni nisu napuštali svoje utvrde, pa su izgorjeli zajedno s kućama. U sukobu je, na strani žandara i vojske, bilo pet mrtvih i osmero ranjenih...'

* podignuta je optužnica protiv Jove Čaruge. Ima 39 stranica kucanih na mašini i u njoj su kataloški poredani svi zločini koje je ovaj glasoviti slavonski odmetnik počinio zajedno sa svojim ortacima. Uz njega je optuženo trinaest domatnika. Optužnica ih tereti za šest grabežnih i četiri obična umorstava, 15 razbojstava, jedno javno nasilje i jedno silovanje. Ukupna svota oteta prilikom tih razbojničkih napada iznosi 620.000 kruna, 300 dolara i 29 napoleondara. Državni odvjetnik predlaže da se desetorica zločinaca osude na smrt vješanjem, a ostali na tešku tamnicu u trajanju od 10 do 20 godina. Prije nego što je istražni sudac došao Čarugi u čeliju da mu pročita optužnicu dogodilo se nešto neobično: u zatvoru se pojavio veleposjednik Fekete i zamolio suca da mu dozvoli da posjeti Čarugu. Sudac je to, naravno, odbio objasnivši Feketi da pritvorenika može posjetiti samo netko tko 's njim stoji u bilo kakvoj vezi...' Fekete je na to uzviknuo: 'Ja sam s Čarugom u i te kakvoj vezi, jer sam mu dužnik. On je ubio dvojicu svojih ortaka koji su mene htjeli ubiti.' Kad su Čarugu upitali je li to istina on je to izriječkom potvrdio. Istražni sudac je odmah dopustio da Fekete razgovara s Čarugom. Poslije razgovora veleposjednik i njegova žena, oboje presretni, obasuli su Čarugu mnoštvom kolača i cigareta.

■ Đorđe Ličina

Datumi spoticanja

Iako su dvije opozicijske koalicije nastojale da se ponovljeni izbori za Gradsku skupštinu Beograda održe na kraju zakonskog roka, 2. lipnja, naknadno su zatražile da se posebnim zakonom taj rok pomakne barem za mjesec dana ili da se izbori odgode do jeseni

NOVOIZABRANA predsjednica Narodne skupštine Srbije, ANA BRNABIĆ, držeći se zakona kao pijan plota odlučila je da se ponovljeni izbori za Gradsku skupštinu Beograda održe 2. lipnja. Dvije opozicijske koalicije – Srbija protiv nasilja i NADA – koje su, nakon što je postalo jasno da će se izbori u Beogradu ponoviti, tražile da to bude na kraju zakonskog roka, upravo 2. lipnja, naknadno su ultimativno zatražile da se posebnim zakonom taj rok pomakne barem za mjesec dana, a još im je poželjnije bilo da se odgode do jeseni jer su se oporbenjaci dosjetili da bi se izbori za Gradsku skupštinu Beograda trebali odr-

žati istoga dana kad i izbori u 88 gradova i općina koji se moraju održati ove godine. Istovremeno održavanje svih preostalih lokalnih izbora s ponovljenim izborima za Gradsku skupštinu Beograda opozicija obrazlaže tvrdnjom da će se tako smanjiti mogućnost nezakonite 'migracije birača' iz srpske provincije u Beograd. Srbija protiv nasilja i NADA već skoro pola godine uvjeravaju srpsku i međunarodnu javnost da su na prosinačkim beogradskim izborima pokrađeni jer je njihov relativni pobjednik Srpska napredna stranka nezakonitom 'migracijom birača' iz unutrašnjosti i s Kosova i iz BiH na svoj izborni konto namaknula nekoliko desetaka tisuća glasova i tako ih

spriječila da preuzmu vlast u Beogradu. Pravdu zbog 'izborne krađe' opozicija je prvo pokušala izboriti na ulici, pozivajući Beograđane na masovne prosvjede, a kad su se oni oglasili na njezine pozive, pomoć su potražili u Europskom i pojedinim nacionalnim parlamentima kako bi i međunarodnim pritiskom natjerali Ustavni sud Srbije da zbog 'izborne krađe' ponište ne samo beogradske nego i parlamentarne izbore. Nakon što je, međutim, vladajući SNS odlučio da se izbori u Beogradu ponove, oporbenjaci su zaboravili na svoj zahtjev da se izbori ponove zbog 'izborne krađe' i počeli licitirati s novim ultimatumima.

Izbori u Beogradu ponavljaju se zato što nijedna politička stranka i njihove koalicije nakon izvanrednih beogradskih izbora koji su održani u prosincu prošle godine nisu u zakonskom roku uspjele formirati većinu u gradskom parlamentu. Koaliciji Srpske napredne stranke i Socijalističke partije Srbije nedostajala su dva vijećnika za skupštinsku većinu, a opozicijskim koalicijama Srbija protiv nasilja i NADA šest vijećnika. I jedni i druga većinu su mogli osigurati šest vijećnika pokreta 'Mi – Glas iz naroda', ali su oni to odbili učiniti, odnosno naprednjaci su odustali od formiranja većine uz pomoć dvoje vijećnika 'miovac' koji su im se nudili nakon raskola u pokretu.

Postizbornu pat-poziciju u Beogradu SNS je u prvi mah namjeravao prekinuti održavanjem novih izbora u najkraćem zakonskom roku, krajem travnja ili početkom svibnja. No kompromisno je pristao da se održe početkom lipnja kako bi se dobilo više vremena za provedbu OESS-ovih preporuka za poboljšanje izbornih uvjeta i otklanjanje sumnji u izbornu krađu zbog navodnog masovnog nezakonitog upisivanja i brisanja birača u beogradski popis birača kako bi se u organizaciji SNS-a na dan izbora birači iz unutrašnjosti i susjednih država dovozili na glasanje u Beograd.

OESS-ovim preporukama, koalicije Srbija protiv nasilja i NADA, uz asistenciju građanske inicijative ProGlas, pridodali su i tri svoja zahtjeva: '1. Formiranje komisije koju bi činili predstavnici vlasti, opozicije i relevantne organizacije civilnog društva, a koja će imati izvršna ovlaštenja da vrši kontinuirani nadzor nad biračkim spiskom, stalnu kontrolu i reviziju biračkog spiska; 2. Da javni servis započne odgovorno i profesionalno izveštavanje i 3. Istovremeno održavanje svih lokalnih izbora u onim općinama i gradovima gde nisu održani u decembru.'

Već na prvom sastanku Kolegija svih parlamentarnih klubova koji je sazvala predsjednica Skupštine Ana Brnabić, jednoglasno su prihvaćena prva dva opozicijska zahtjeva, a treći su predstavnici parlamentarne većina odbili s obrazloženjem da nije u skladu s važećim zakonom. Istovremeno nisu pristali na opozicijski prijedlog da se donošenjem *lex specialisa* omogući istovremeno održavanje svih preostalih lokalnih izbora, odnosno održavanje beogradskih izbora mimo zakonskog roka. Predstavnici vladajućih nisu ustuknuli ni pred prijetnjom oporbenjaka da će 'aktivno bojkotirati' izbore u Beogradu ako se ne održe istoga dana kad i svi preostali lokalni izbori u Srbiji. Odbijanje jednog od tri opozicijskih zahtjeva, jedan od njihovih lidera MIROSLAV ALEKSIĆ odmah je protumačio kao namjeru vladajućih da 'i u narednom izbornom procesu nastave da rade ono što su radili – seljenje birača, pritisak na birače, kao i fantomski birači'. Govoreći u ime koalicije Srbija protiv nasilja, Aleksić je poručio:

Srdan Milivojević, Vladimir Obradović i Miroslav Aleksić iz koalicije Srbija protiv nasilja
(Foto: A.K./ATAImages/PIXSELL)

'Mi želimo da izađemo na izbore, ali vlast je odabrala da na izbore ide bez opozicije. Ili ćemo imati izbore ili nećemo.' Aleksić je pojasnio i da je opozicija u konačnici tražila da se posebnim zakonom skrate mandati vlastima u 88 općina i gradova kako bi se i u njima izbori održali kad i gradski izbori u Beogradu – 2 lipnja.

Ana Brnabić je pak poručila: 'Ne želim da kao predsjednica Skupštine prvi put u historiji Srbije pravim nedemokratski presedan kojim mi kao Narodna skupština nekom ograničavamo mandat, mislim da je to duboko opasan presedan koji zadire u demokratske principe. Oko toga nisam spremna da razgovaram, ali sam dala alternativni predlog da danas do ponoći raspišem beogradske izbore za 2. jun. Pristali smo da pomerimo izbore u Beogradu za krajnji mogući zakonski rok, a da sve ostale izbore imamo istog datuma i da se razgovara da ti izbori, koji padaju u julu ili avgustu, budu u septembru ili oktobru.' Srpska redakcija N1 televizije prenosi da je dodala 'da smatra da je to konstruktivan, direktan predlog i da se nada da će to opozicija prihvatiti. Nažalost, oni su odmah odbili taj predlog, i rekli 'ili sva tri zahteva ili nijedan''. Brnabić je naglasila i da je opozicija 'odbila eksplicitno da dalje radimo zajedno na punoj primeni ODIHR-ovih preporuka, pa čak i na primeni ova dva njihova zahteva, o nezavisnoj komisiji i medijima, koje je vlast u načelu prihvatila'.

Ana Brnabić je gotovo usput ukazala i na nedosljednosti u zahtjevima opozicije. Opozicija je prvo tražila da se održavanje beogradskih izbora posebnim zakonom odgodi barem za mjesec dana jer sumnja da je moguće do početka lipnja realizirati OESS-ove preporuke za poboljšanje izbornih uvjeta, a potom je zatražila da se svi ostali lokalni izbori održe 2. lipnja kad i beogradski. Istovremeno održavanje svih lokalnih izbora pak traži kako bi se onemogućila 'migracija birača' iz unutrašnjosti u Beograd, a Brnabić podsjeća da je opozicija tvrdila da su naprednjaci na beogradskim prosinačkim izborima pobijedili zato što su nezakonito na izbore dovezli 40 tisuća birača iz BiH i zato pita: 'Pa, je li' treba da uskladimo izbore sa Republikom Srpskom, pa da imamo svi izbore u isto vreme?'

Predsjednica parlamenta ipak je najavila da će opoziciju opet pozvati da nastave zajedno raditi na realizaciji OESS-ovih preporuka i njezina dva zahtjeva koje su i vladajući u načelu prihvatili. Opozicijske koalicije Srbija protiv nasilja i NADA ultimativnim zahtjevima, međutim, dovele su se u poziciju da dva mjeseca prije njihovog održavanja najprije moraju odlučiti hoće li ih doista bojkotirati, iako su bojkot u obje koalicije dosad gorljivije zagovarale uglavnom stranke koje samostalno ne prelazi izborni prag, dok su stožerne članice koalicija bile suzdržane ili se protivile bojkotu.

Prije četiri godine opozicijski bojkot izbora nije uspio, a bojkotiranje beogradskih izbora zato što se neće održati istovremeno kad i izbori u preostalim 88 općina i gradova u najmanju je ruku neozbiljno i neuvjerljivo. Zdravorazumski je, naime, zaključiti da održavanje izbora samo za Gradsku skupštinu Beograda omogućava i opoziciji da sve svoje resurse koncentrira i iskoristi za vođenje uspješne izborne kampanje i kontrolu svih faza izbornog procesa kako bi se izbori održali u slobodnim i fer uvjetima ili pak uvjerljivo dokazala eventualna izborna krađa. No i za srpsku opoziciju izgleda da vrijedi ono što je prije dvadesetak godina IVO SANADER poručio opozicijskom SDP-u: 'U nas se to kaže kad malo dijete ne zna hoće li piškiti ili kakiti'. Nema jasne poruke biračima koji je to program i tko će ga voditi.' ■

Narod bez škola

Od prvog dana rata cilj su bile obrazovne institucije, škole, univerziteti, ali i džamije i mjesta kulture. Rekao bih da se dešava sistematsko uništavanje kulturnih i obrazovnih institucija u Gazi, govori profesor Wesam Amer i nabraja univerzitete koji više ne postoje

LJUDI Gazu uvijek zamišljaju kao neko tamno mjesto u kojem je nemoguće živjeti. Ali Gaza je lijepa i uvijek smo se trudili da život u njoj učinimo što boljim, uprkos opsadi, uprkos svim restrikcijama slobode, mi smo gradili živote i obrazovali se – riječi su dr. WESAMA AMERA, istraživača i profesora sa Univerziteta Gaza, koji je lani u novembru uspio napustiti Gazu i sada se nalazi u jednoj europskoj zemlji, na univerzitetu koji ga je ugostio. Dok pričamo putem Zooma, Wesam nabraja nazive visokoškolskih i kulturnih institucija u Gazi koje više ne postoje: univerziteti Al-Azhar, Al-Aqsa, Al-Quds, Al-Esraa, Islamski univerzitet... Svih 12 tamošnjih univerziteta i kampusa više ne postoji ili su toliko oštećeni da su neupotrebljivi.

— Neki kampusi su pretvoreni u skloništa za ljude kojima su kuće uništene. U Gazi nema pravih skloništa i ljudi su bježali u institucije kulture i obrazovanja nadajući se da će tu biti sigurni. Ali i tu su bili mete – prisjeća se za Novosti dana pod opsadom koju je preživio.

— Od prvog dana rata cilj su bile obrazovne institucije, škole, univerziteti, ali i džamije i mjesta kulture. Rekao bih da se dešava sistematsko uništavanje kulturnih i obrazovnih institucija u Gazi, kako bi se spriječila moguća obnova života jednom kada rat stane – smatra.

Prema informacijama Ministarstva kulture i obrazovanja Palestine, uništeno je ili znatno oštećeno 378 škola. Uništene su, a neke prethodno i opljačkane, i biblioteke, muzeji, arhive, uključujući Centralni arhiv grada Gaze koji je čuvao dokumenta stara 150 godina. Više nema ni Biblioteke Edward Said, Nacionalne biblioteke, džamije Omari i biblioteke uz nju, gdje je čuvana jedna od najvrjednijih kolekcija rijetkih knjiga iz Palestine, sa djelima iz 14. vijeka.

Zadnji univerzitet koji je izraelska vojska uništila bio je Al-Esraa. Izraelska armija je najprije 17. januara okupirala zgradu te je pretvorila u vojnu bazu i centar za isljedivanje, da bi prije napuštanja zgradu minirali, odnosno sraznili je sa zemljom. Novinar EMAN ALHAJ ALI izvijestio je da je u toku 'brisanje' obrazovnog sistema u Gazi. Ono uključuje i ubijanje intelektualaca, profesora i studenata. Prema podacima spomenutog ministarstva, među ubijenima je i više od 4.300 studenata, više od 230 nastavnika i skoro stotinu profesora, uključujući pjesnika i profesora književnosti REFAATA ALAREE-

Ostaci Univerziteta Al-Azhar u Gazi (Foto: Omar Ishaq/DPA/PIXSELL)

RA i rektora Islamskog univerziteta SUFIANA TAYEHA. Nisu sigurni ni oni koji studiraju ili rade na univerzitetima u drugim dijelovima Palestine, na Zapadnoj obali i u Jerusalemu. Zbog straha od napada, hapšenja ili naprosto zbog ograničene slobode kretanja, većina palestinskih obrazovnih institucija u ovom dijelu Palestine je zatvorena, a nastava se uglavnom odvija *online*.

Istovremeno, studentima i nastavnom osoblju koji su dio izraelskog obrazovnog sistema biva uskraćen pristupu univerzitetima. Primjer je suspenzija profesorice NADERE SHALHOUB-KEVORKIAN, Palestinke koja ima državljanstvo Izraela, a koja je predavala pravo na Univerzitetu Hebrew. Odluka je došla bez najave, neposredno nakon što je za medije govorila protiv cionizma, o napadima na Gazu i ratnim zločinima. Probleme je imala godinama, ali su se intenzivirali prošlog oktobra kada je potpisala peticiju kojom se traži prekid vatre u Gazi i koja rat opisuje kao genocid. U pismu suspenzije koje joj je uručeno preporučeno joj je da nađe drugi univerzitet 'koji bi bolje odgovarao njenim stavovima'.

Sistematsko uništavanje kulturnih i obrazovnih institucija nije počelo lani u oktobru, nego je dio kampanje koja se odvija decenijama. Ekspertica za pitanja Palestine i običaja ratovanja, profesorica sa Oxforda i KARMA NABULSI, skovala je 2009., tokom

napada na Gazu, termin skolasticid koji se referira na odnos Izraela prema palestinskim naučnicima, studentima i institucijama kulture i obrazovanja od 1948. godine. Prema njoj, skolasticid je 'sistematsko uništavanje palestinskog obrazovanja koje vrši Izrael' u kontekstu višedecenijske okupacije. U proteklih nekoliko mjeseci međunarodna inicijativa Naučnici protiv rata protiv Palestine, koja okuplja naučnike iz više zemalja, proširila je ovu definiciju radi sveobuhvatnije slike onoga što se sada dešava, ukazujući na povezanost skolasticida i genocida. Prema ovoj definiciji, skolasticid uključuje namjerno uništavanje kulturnog nasljeđa, arhiva, biblioteka i muzeja, kao i ubijanje ili uzrokovanje teških fizičkih i mentalnih povreda, zatočeništvo ili sistematsko zlostavljanje edukatora, studenata i administracije u obrazovanju. Također uključuje opsadu, zatvaranje i onemogućavanje pristupa institucijama obrazovanja te njihovu upotrebu kao vojnih baza. U izjavi koju je ova grupa objavila na svojoj web-stranici zaključak je da se 'izraelska kolonizatorska politika u Gazi sada fokusira na sistematsko uništavanje i totalni nestanak obrazovanja'. DOUGLAS IRVIN-ERICKSON, profesor na američkom Uni-

verzitetu George Mason, ekspert za genocid i član ove grupe, tvrdi da prema onome kako je genocid definirao RAPHAEL LEMKIN, on kao način počinjenja uključuje i napade na kulturu. O skolasticidu su govorili i predstavnici Južnoafričke Republike pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu. Prema njihovim tvrdnjama, ubistva akademika u Gazi su namjerna. 'Skoro 90.000 palestinskih studenata ne može pohađati univerzitet u Gazi. Preko 60 posto škola, gotovo svi univerziteti i bezbroj knjižara i biblioteka oštećeno je i uništeno. Ubijene su stotine nastavnika i akademika, uključujući dekane univerziteta i vodeće palestinske naučnike. To je zatiranje samih izgleda budućeg obrazovanja djece i mladih u Gazi', rekla je pravna zastupnica BLINNE NÍ GHRÁLAIGH pred tim sudom.

Wesam smatra da je u tom postupku skolasticidu trebalo dati još više prostora, ali naročito apeluje na kolege na univerzitetima širom svijeta da djeluju solidarno i pobune se protiv onog što se dešava.

— Bilo je pojedinačnih ili manjih grupa koje su izašle u javnost govoreći o ovome. Ali nije bilo nekog velikog kolektivnog pokušaja – kaže.

Svjestan je da brojni kolege suosjećaju sa ljudima u Gazi, ali smatra da njihovi glasovi ostaju 'stidljivi' i 'suzdržani'. Nakon 7. oktobra brojni univerziteti u svijetu ponudili su stipendije i mogućnost nastavka studija studentima iz Izraela, ali nema slične inicijative za Palestince. Uz to, međunarodna akademska zajednica bila je puno složnija oko rata u Ukrajini.

U proteklih nekoliko mjeseci pokrenuto je niz inicijativa na univerzitetima širom svijeta za prekid neprijateljstava u Gazi. Ove inicijative i proteste najčešće predvode studenti, kojima se nastavno osoblje povremeno priključuje. U zemljama zapada oni koji aktivno učestvuju u protestima i javno pozivaju na prekid rata nerijetko su izloženi različitim vrstama pritiska, na što ukazuje niz organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava. Sredinom marta u Velikoj Britaniji studenti su okupirali nekoliko univerziteta, uključujući Goldsmiths i Manchester, o čemu mejstrim mediji gotovo ne izvještavaju. Studenti ne samo da traže prekid rata, nego ukazuju na saradnju obrazovnih institucija sa institucijama u Izraelu, uključujući univerzitete, koje pomažu genocid. Studenti u Manchesteru zahtijevaju da njihov univerzitet prekine sva partnerstva sa BAE Systemsom (najveća europska kompanija za proizvodnju oružja koja, pored ostalog, proizvodi naoružanje koje Izrael koristi sada u Gazi) i drugim kompanijama koje se bave proizvodnjom oružja te univerzitetima koji ih podržavaju. Nekoliko sedmica prije okupacije univerziteta u Velikoj Britaniji, studenti i profesori Univerziteta Duke u SAD-u, njih oko sto, tražili su prekid neprijateljstava i odali počast ubijenim profesorima, nastavnicima i studentima u Gazi. Događaj se odvijao pod parolom 'Zaustavite skolasticid', a slični se protesti dešavaju i na drugim univerzitetima u svijetu.

— Onemogućena nam je sloboda kretanja u samoj Palestini. Palestinski univerziteti teško komuniciraju među sobom i nema protoka studenata i akademika. Apsurdno je da je ljudima iz Palestine lakše otići nekamo na zapad, bilo kamo, nego preći sto metara od jednog do drugog univerziteta, recimo iz Gaze do Zapadne obale – kaže Wesam Amer, podsjećajući da uništavanje Palestine, koje uključuje i skolasticid, traje decenijama.

— No u ovom trenutku prvo što nam treba je mir. Nadam se da će se akademija i studenti u svijetu jače zalagati za kraj rata – dodaje Amer, napominjući da će jednom kada stane rat Palestini, a posebno Gazi, trebati sva moguća pomoć da nastavi život. ■

ILUSTRACIJA
Ivica Družak/FINALIZACIJA

Tjeskoba skrolanja

Više istraživanja u svijetu upustilo se u pokušaj znanstvenog dokazivanja teze da je statistički zabilježeni porast mentalnih bolesti kod djece i adolescenata direktno povezan s tehnološkom revolucijom koja je praktički svakom čovjeku na planeti, pa tako i djetetu, omogućila da 24 sata dnevno ‘u džepu nosi internet’

KRAJEM ožujka u SAD-u je objavljena knjiga američkog socijalnog psihologa JONATHANA HAIDTA koja se bavi utjecajem pametnih telefona i društvenih mreža na djecu i adolescente. O knjizi se ovih dana naveliko raspravlja u američkoj javnosti s obzirom na to da je ova tema znanstveno još uvijek relativno neistražena.

Društvene mreže i pametni telefoni pojavili su se prije otprilike dva desetljeća, tijekom kojih su postali sastavni dio djetinjstva takozvane generacije Z (rođeni nakon 1996.), zbog čega Haidt način na koji njezini pripadnici odrastaju naziva ‘djetinjstvo temeljeno na telefonu’. Haidtova knjiga, naslovljena ‘Anksiozna generacija’ (‘Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood is Causing an Epidemic

of Mental Illness’) pokušaj je znanstvenog dokazivanja teze da je u cijelom svijetu statistički zabilježeni porast mentalnih bolesti kod djece i adolescenata direktno povezan s tehnološkom revolucijom koja je praktički svakom čovjeku na planeti, pa tako i djetetu, omogućila da 24 sata dnevno ‘u džepu nosi internet’. Zbog te prilično hrabre, ali i kontroverzne teze, Haidta, inače profesora na njujorškom sveučilištu NYU gdje se bavi teorijama morala, u ponekim su recenzijama okarakterizirali i kao ‘digitalnog apolutista’ i ‘križara’. No osim u vrlo kratkoj i iznenađujuće površnoj recenziji u časopisu Nature, ni u jednoj mu se ne osporava da je svoju tezu potkrijepio velikim brojem podataka koji su mu, kako tvrdi, omogućili da porast mentalnih bolesti kod djece precizno locira u vremenu; ‘nešto je iznenada pošlo po zlu za adolescente ranih 2010-ih’,

piše Haidt u svom eseju objavljenom potkraj ožujka u časopisu Atlantic, navodeći kao neke od ključnih trenutaka pojavu prvih društvenih mreža (Facebook 2004.) i prvog masovno korištenog pametnog telefona, iPhonea, 2007. godine.

Haidt se, drugim, riječima, uhvatio ukročak s fenomenom koji mnogi njegovi kolege, prije svega psiholozi i psihijatri, te radnici socijalnih i obrazovnih institucija, zbog neznanja ili ne uzimaju u obzir ili ga ignoriraju, možda i obeshrabreni uvjerenjem da je nemoguće suprotstaviti se najvećoj globalnoj industriji koja generira goleme profite. Zbog toga se događa da najviše pozicionirani stručnjaci u ovim područjima i u Hrvatskoj praktički na svakodnevnoj bazi dramatično upozoravaju na pogoršanje mentalnog zdravlja djece, ponavljajući tezu da je jedan od primarnih uzroka pandemija Covida-19,

iako je Hrvatska imala jedan od najkraćih lockdowna u Evropi, dok će utjecaj tehnologije spomenuti tek usputno, ako ga uopće i spomenu.

No unatoč ignoranciji nižih razina, američki psiholog svakako nije jedini koji je došao do ovakvih spoznaja. Odbor za unutarnje tržište i zaštitu potrošača Evropskog parlamenta, primjerice, prošle je godine objavio izvještaj u kojemu se detaljno navode rizici onoga što nazivaju ‘ovisničkim dizajnom’ određenih internetskih platformi. Izvještaj sadrži i preporuku da se u Zakon o umjetnoj inteligenciji stave odredbe kojima će se platformama zabraniti ‘uvršavanje subliminalnih karakteristika’ koje su ‘ciljano manipulativne ili upotrebljavaju obmanjujuće tehnike’. U izvještaju Parlamenta navodi se i da 25 posto djece i adolescenata na internetu provodi više od sedam sati dnevno,

pri čemu se više od dva sata dnevno smatra 'pretjeranim vremenom pred ekranom', te da su funkcije platformi poput neograničenog skrolanja 'psihološki trikovi čija je svrha da konzumenti stalno budu prisutni'.

Među štetnim utjecajima pretjerane izloženosti ovim funkcijama u izvještaju se navode depresija, tjeskoba, nisko samopostovanje, problemi s doživljajem vlastitog tijela, poremećaji prehrane, visoke razine stresa, zanemarivanje obitelji i prijatelja, gubitak samokontrole, poremećaji spavanja, kompulzivno kupovanje, zanemarivanje obaveza koje dovodi do lošeg uspjeha u školi, poremećaji pažnje, impulzivnost, neuro-razvojni poremećaji, smanjene kognitivne sposobnosti i poteškoće s pamćenjem i učenjem. Unatoč ovim upozorenjima vlastite institucije, Evropska unija lani je u okviru Zakona o digitalnim uslugama za online platforme uvela tek obavezu da relevantnim službama EU-a omogućuje uvid u svoje sustave kako bi te službe mogle provjeriti čine li kompanije 'sve što je u njihovoj moći' da njihovi proizvodi ne štete djeci, uz propisanu globu od maksimalnih šest posto godišnjih prihoda. Donositelji odluka na političkim razinama, drugim riječima, nisu skloni restriktivnim intervencijama, dok se s druge strane na razini šire javnosti zahuktava ono što su neki komentatori u SAD-u nazvali 'phone-free movement', čiji je jedan od važnijih protagonista upravo Haidt. Štoviše, uz neke državne intervencije, poput inicijative vlade Kine da se online vrijeme za djecu mlađu od osam godina ograniči na 40 minuta, dekreta vlade Francuske kojim se od proizvođača traži obavezno instaliranje aplikacije za roditeljski nadzor, te nekoliko američkih saveznih država koje uvode slične restrikcije, u SAD-u je lani nekoliko stotina obitelji podignulo tužbu protiv četiri najveće svjetske tehnološke kompanije (TikTok, Snapchat, YouTube i Meta). U njoj tvrde da kompanije smišljeno induciraju ovisnost djece i mladih o društvenim mrežama, te da su njihovi mehanizmi provjere starosti djece i roditeljske kontrole neadekvatni i da ih ne primjenjuju. Kritičarima se pridružuju i pripadnici same generacije Z koji su javne osobe, a pomalo jenjava i navada da se ovakvi 'alarmistički' stavovi proglašavaju standardnim gundanjem starijih generacija na pojavu neke nove tehnologije, kao radija 1940-ih ili televizije 1960-ih godina. Ima i intelektualno manje lijeh kritika

Istraživanja pokazuju i pad vremena koje djeca i adolescenti provode u druženju uživo, prosječno 67 minuta dnevno ne računajući školu. Pritom je direktna interakcija nužna za razvoj socijalne inteligencije, dok virtualna interakcija inducira anksioznost i stres

upućenih 'pokretu za slobodu od mobitela', poput one da je jedan od uzroka percepcije porasta mentalnih bolesti i porast pretjeranog dijagnostičiranja i medikalizacije prirodnih psiholoških stanja. Ili pak one koja dovodi u pitanje i samo 'generacijsko razmišljanje' o društvenim fenomenima, koje takve fenomene reducira na pojedine elemente i arhetipove, zanemarujući širi kontekst, primjerice ekonomske okolnosti. Odgovarajući na te kritike, Jonathan Haidt i neki drugi stručnjaci tvrde, međutim, da statistički podaci ukazuju na tako jasan i oštar trend koji se kronološki poklapa s pojavom pametnih telefona i društvenih mreža da se ta pojava jednostavno ničime ne može relativizirati.

Američki Centar za kontrolu i prevenciju bolesti tako je lani objavio da je u desetogodišnjem periodu koji je prethodio pandemiji – koji je dakle počeo 2010. godine – kod djece zabilježen kontinuiran porast osjećaja tuge i beznađa te suicidalnih misli i ponašanja, dosegnuvši u tom periodu rast od 50 posto, dok je stopa samoubojstava

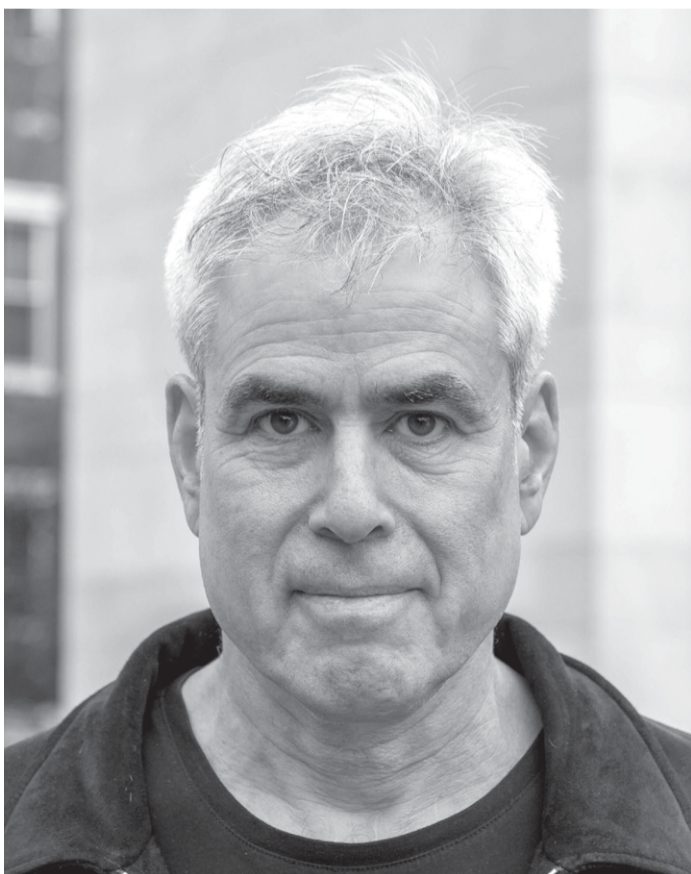
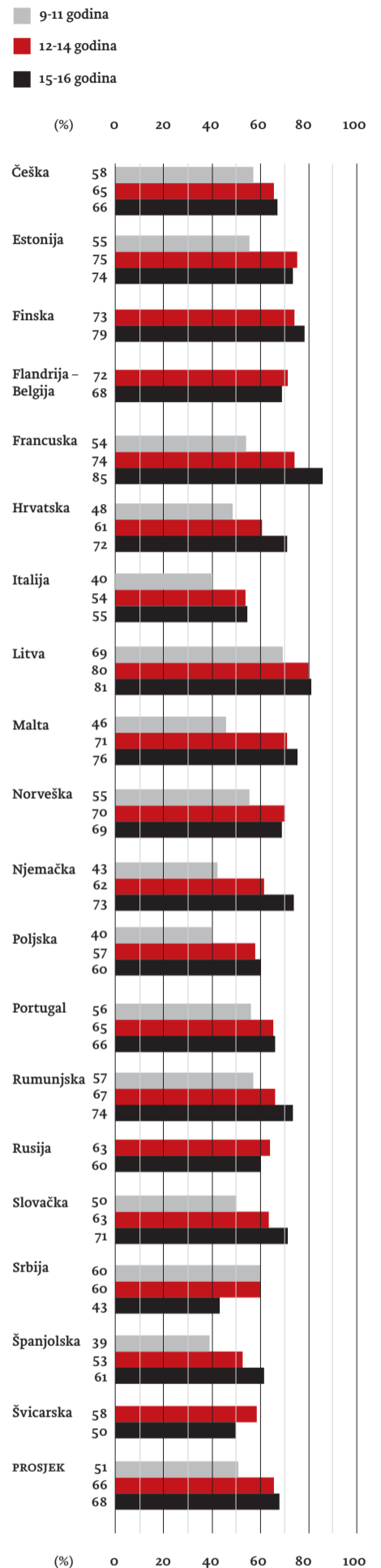
djevojčica narasla za 130 posto. Takva istraživanja generalno su prilično rijetka, a najviše ih se provodi u anglofonim državama, posebice u SAD-u. Podaci Eurostata pokazuju pak nešto drugačiju sliku u Evropi, pa tako nije zabilježen porast samoubojstava adolescenata u istom periodu. S druge strane, zabilježen je porast 'psihološkog stresa' kod djevojčica starih između deset i 14 godina od skoro 40 posto, pa Haidt i njegovi kolege u drugom istraživanju, gledajući još niz podataka, razvijaju teoriju da su najugroženije djevojčice i djevojke iz evropskih zemalja koje bi se mogle opisati kao bogate, individualističke i sekularne, drugim riječima slične anglofonima. Isto tako, njemačka Sveučilišna bolnica u Hamburgu lani je objavila rezultate istraživanja koje je pokazalo da se u toj zemlji od 2019. udvostručio broj djece i mladih ovisnih o igranju online igara i društvenim mrežama (na 680.000), dok je Sveučilište Cambridge provelo anketu među 17-godišnjacima, kojih je 48 posto izjavilo kako smatraju da su ovisni o društvenim mrežama.

Haidt u svom istraživanju primjećuje i da se u istom periodu u svim državama OECD-a, kojih su većina evropske, sustavno bilježe sve lošiji rezultati na PISA testovima, odnosno akademski uspjeh u područjima kao što su čitanje i matematika, a istraživanja bilježe i negativne trendove u drugim aspektima života djece i adolescenata kakvi su spavanje, fizička aktivnost, seksualnost, identitet i odnosi s obitelji. Haidt smatra da je svojevrsna priprema za ovu 'najveću transformaciju djetinjstva u ljudskoj povijesti' započela još 1980-ih, kada su roditelji u zapadnim zemljama djeci sustavno počeli uskraćivati slobodu igre bez nadzora. Budući da je takva aktivnost ključna za fizički, kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj, djeca su bez nje podložnija negativnom utjecaju tehnologije, tvrdi Haidt, te primjećuje i da su djeca prvog vala digitalnih tehnologija, takozvani milenijalci (rođeni između 1981. i 1996.), ostali uglavnom neokrnjeni jer internet i kompjutori nisu bili svima i uvijek dostupni, a većina ih je imala 'obične' mobitele. Tek je sljedeća generacija, prva koja u potpunosti prolazi kroz pubertet s društvenim mrežama i pametnim telefonima, postala generacija sjedilačkog, usamljenog i virtualnog djetinjstva, koje je nekompatibilno sa zdravim ljudskim razvojem.

I STRAŽIVANJA pokazuju i golem pad vremena koje djeca i adolescenti provode u druženju uživo, prosječno 67 minuta dnevno ne računajući školu. Pritom je direktna interakcija nužna za razvoj socijalne inteligencije, dok virtualna interakcija, koju Haidt naziva 'performativnom', inducira anksioznost i stres (ako nema željene reakcije odmah), a odnosi s ljudima doživljavaju se površno i lako zamjenjivima. Iako funkcionira drugačije od droga, stručnjaci se slažu da ovisnost o internetu postoji i kao fiziološka pojava jer aktivnost potiče visoke razine dopamina, a simptomi ustezanja uključuju, kao i kod adiktivnih supstanci, iritabilnost, anksioznost, nesanicu i drugo.

Unatoč kritikama da preuveličava razmjere problema, Haidt i sam navodi da većina djece ne dosegne stanje 'problematične upotrebe' društvenih mreža, no s obzirom na to da trend nije statičan već je u kontinuiranom porastu, upozorava, kao i niz stručnjaka u Evropi, da bi trebalo uvesti neke jednostavne mjere, poput zabrane pametnih telefona u školama. Haidt se u istraživanju oslanja na rad francuskog sociologa ÉMILEA DURKHEIMA, koji je u svom kapitalnom djelu 'Samoubojstvo' iz 1897.

Usporedna tablica rezultata iz Eukidsonlineova istraživanja za odgovor 'Lakše mi je biti svoj na internetu nego u izravnom doticaju s ljudima', prema dobi ispitanika (ponekad ili često)

Jonathan Haidt
(Foto: Privatna arhiva)

postavio tezu da je samoubojstvo sociološka, odnosno društvena činjenica, a ne samo manifestacija nečije individualne psihologije. Durkheim je razvio teoriju prema kojoj je takozvano anomijsko samoubojstvo posljedica dezintegracije normativne strukture društva, te da se pojavljuje u vremenima ubrzane društvene transformacije, kao što je to bilo u vrijeme industrijske revolucije. Jonathan Haidt smatra da su, slično Evropi 19. stoljeća, tinejdžeri nakon 2010. gurnuti u svijet 'tehnološki inducirane anomalije' koja pokazuje sve masovniji negativan učinak na njihovo mentalno zdravlje, a njegovo mišljenje potvrđuje sve veći broj znanstvenih istraživanja. ■

INTERNACIONALA

Rezolucija u UN-u – povod za negiranje genocida

Devet godina nakon ruskog veta na Rezoluciju o genocidu u Srebrenici, funkcioneri RS-a spekuliraju da bi dokument mogao ponovo biti tema Savjeta bezbjednosti, što je novi povod za relativizacije i negiranje genocida

DEVET godina poslije veta Ruske Federacije na Rezoluciju o genocidu u Srebrenici funkcioneri bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska spekuliraju da bi novi tekst rezolucije mogao ponovo biti tema Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija. Prijedlog dokumenta u koji javnost nema uvid novi je povod za relativizacije i negiranje genocida u Srebrenici u godini lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini. Argumenti protiv potencijalne rezolucije koju imaju funkcioneri entiteta RS su sljedeći: rezolucija bi onemogućila Republici Srpskoj međunarodnu afirmaciju, naštetila ugledu ovog entiteta, predstavila iskrivljenu sliku o kolektivnoj krivici srpskog naroda, označila Srbe genocidnim narodom. Dok pokušavaju konstruisati saglasnost u kojoj će pripadnici srpskog naroda prihvatiti kolektivnu krivicu, manipuliraju se voljom šire zajednice pojedinaca koji sebe doživljavaju kao Srbi da pokažu jasnu distancu od počinitelja i naredbodavaca genocida. Prvi put je taj pokušaj prihvatanja kolektivne odgovornosti bio u formi peticije Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) protiv zabrane negiranja i relativizacije genocida pokrenute u julu 2021., i to pod plaštom protivljenja odlukama visokog predstavnika Savjeta za implementaciju mira u BiH. Sada je ta neuspješna peticija u čijem se rezultatu do danas ne zna ništa postala moćan politički alat funkcionera Republike Srpske. Više to nije tekst koji se nudi građankama i građani-

ma RS-a, već isključivo alat takozvane spoljne politike tog entiteta.

Tražeci ponovo podršku Ruske Federacije u slučaju da tekst nove rezolucije dospije pred Savjet bezbjednosti UN-a, funkcioneri entiteta RS upozoravaju da se spoljna politika BiH ne može voditi bez njihove saglasnosti. 'Disolucija Bosne i Hercegovine', 'destabilizacija Republike Srpske', potencijalno označavanje RS-a kao 'genocidne tvorevine', 'lobiranje zapadnih sila', 'afirmacija bošnjačke politike autoviktimizacije' samo su neki od značajnih narativa koje predstavljaju funkcioneri entitetskih institucija u medijima u zemlji i regionu. Pored pomenutih tumačenja potencijalnog teksta nove rezolucije o genocidu u Srebrenici, osnovni sadržaj u tim objavama je direktna negacija ili relativizacije genocida. 'Ministar inostranih poslova u Savjetu ministara ELMEDIN KONAKOVIĆ rekao je da je upoznat s time da ambasador BiH u UN-u ZLATKO LAGUMDŽIJA priprema rezoluciju o Srebrenici i izrazio nadu da će se taj dokument o kojem ne postoji stav Predsjedništva BiH u aprilu naći na sjednici Generalne skupštine UN-a. Srpska članica Predsjedništva BiH Željka Cvijanović informisala je predsjednika 78. zasjedanja Generalne skupštine UN DENISA FRANSISA da Predsjedništvo nije konsultovano o novoj rezoluciji o Srebrenici, ističući da se bilo kakve aktivnosti te vrste smatraju unilatelnom akcijom', piše Radio Televizija Republike Srpske, dodajući u posljednjem paragrafu direktnu negaciju genocida, odnosno negiranje da se u Srebrenici dogodio ikakav genocid. 'Pokušaj Bošnjaka da u Savjet bezbjednosti UN-a proguraju novu rezoluciju o Srebrenici može samo doprinijeti destabilizaciji BiH', rekao je predsjednik Narodne skupštine RS-a NENAD STEVANDIĆ, a prenosi RTRS. Stevandić je do-

dao da od toga ni Bošnjaci neće imati nikakve koristi, kao i da se vraćaju starim metodama i spinovima, koristeći to kao žeton u budućoj satanizaciji Srba. 'Oni vide da ističe vrijeme toj politici koju su sprovodili posljednje tri ili četiri godine, a da nisu postigli ozbiljne efekte protiv Republike Srpske', istakao je Stevandić, dodavši da je 'raspoloženje naroda u Srpskoj takvo da bi, ako bude još pritisaka, došlo do disolucije BiH', prenosi RTRS.

MILORAD DODIK, predsjednik Republike Srpske, izjavio je da ambasador BiH pri UN-u Zlatko Lagumdžija i njegovi pokrovitelji iz Sarajeva eventualnim pokretanjem usvajanja nove rezolucije o Srebrenici rizikuju cijelu BiH i njen opstanak. 'Jedini organ koji vodi spoljnu politiku je Predsjedništvo i ima procedura za to. Ako su mislili da to gurnu, trebali su to da stave u proceduru. Oni znaju da to ne može da prođe i da je to potpuno nezakonita priča', rekao je Dodik, negirajući potom genocid u Srebrenici. Podsjetimo, prije odlaska s funkcije visokog predstavnika Savjeta za implementaciju mira u Bosni i Hercegovini (PIC), VALENTIN INZKO iskoristio je Bonske ovlasti i izmijenio Kazneni zakon Bosne i Hercegovine. Djela javnog odobravanja, poricanja, grubog umanjevanja ili pokušaja opravdanja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnog zločina utvrđenog pravomoćnim presudama na način koji bi mogao potaknuti nasilje ili orožnu usmjerenu protiv osoba ili skupine osoba kažnjiva su kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

Od 28. jula 2021. godine kada je taj zakon stupio na snagu pa do danas Tužilaštvo BiH je donijelo ukupno 38 naredbi o nesprovođenju istrage po krivičnim prijavama za negiranje genocida. 'Odredba je zaista široko postavljena jer nije dovoljno da neko kaže da se nešto nije desilo i da to predstavlja krivično djelo. Tužilac mora dokazati da je takvo negiranje moglo dovesti do određene posljedice', protumačio je 9. maja 2023. MILANKO KAJGANIĆ, tada glavni tužilac Tužilaštva BiH u izjavi za televiziju O kanal. Memorijalni centar Srebrenica uočio je u periodu od 2021. do 2023. godine 1.011 slučajeva negiranja i relativizacije genocida u Srebrenici. U periodu od maja 2022. do maja 2023. zabilježeno je 90 slučajeva negiranja i relativizacije genocida u Srebrenici. 'Najčešći načini negiranja genocida su aktivno poricanje (53), opravdanje ili poređenje sa drugim ratnim zločinima (26), podrška počiniocima u kojoj se ne mora eksplicitno spominjati genocid (devet), te priznavanje zločina ali ne i genocida (dva)', navode iz Memorijalnog centra Srebrenica u izvještaju o negiranju genocida za prošlu godinu. Na listi negatora ili relativizatora genocida koju je pripremio Memorijalni centar Srebrenica su ZORAN MILANOVIĆ, predsjednik Republike Hrvatske, ALEKSANDAR VUČIĆ, predsjednik Republike Srbije, MILORAD DODIK, predsjednik entiteta RS, javni servisi Novinska agencija Republike Srpske i Radio Televizija Republike Srpske, dnevni listovi Politika, Srpski telegraf, Informer, Alo, Večernje novosti, portali Sputnik i IN4S. A čak i kada kritikuju negiranje i relativizaciju genocida, mediji prenose poruke koje takav stav sadrže. 'Kritički otklon' ili distanca u tom slučaju ne znači apsolutno ništa. No, pojedini mediji uopšte se ne trude da pokažu ni takozvani 'kritički otklon': negiranje genocida prezentuju kao gotovu istinu.

■ Ljupko Mišeljić

KRATKO I JASNO Komplicirana legalizacija kanabisa

Na prijedlog Stranke zelenih i liberala u Njemačkoj je od 1. travnja starijima od 18 godina dozvoljeno posjedovanje do 25 grama kanabisa. Koji su motivi za tu inicijativu?

Rasprave o legalizaciji kanabisa počele su u Njemačkoj još sredinom 1970-ih. Stranka zelenih svoje korijene vuče iz alternativnih pokreta tog perioda te se od samog osnutka zalaže za legalizaciju. Liberali (FDP) su do prije nekoliko godina po tom pitanju bili manje-više ravnodušni, da bi sada svoju podršku legalizaciji u javnosti 'prodavali' kao logičnu posljedicu njihove ideologije samoodgovornosti. Međutim, najvažniji razlog koji je doveo do legalizacije pretjerano je opterećenje njemačke policije i pravosuđa. Već se godinama sudovi žale da progon konzumenata i sitnih dilera kanabisa opterećuje njihove resurse.

Prvotni model iz 2021. podrazumijevao je stvaranje tisuća radnih mjesta i milijarde eura proračunskih prihoda godišnje, što bi zapravo značilo stvaranje komercijalnog tržišta kanabisa. Je li početna intencija bila urediti industriju po profitnom modelu?

U javnoj raspravi nisam primijetio da su ekonomski razlozi igrali veću ulogu u donošenju zakona. Naravno, postoji i određeni finansijski interes. Međutim, najveći kritičari legalizacije dolaze upravo od onih inače sklonih ekonomskoj liberalizaciji, a sam zakon tako je kompliciran da se zaista ne može nazvati *business-friendly*.

Mediji prenose kritike stručnjaka za ovisnost, a žali se i policija tvrdeći da će imati problema s implementacijom?

Upozorenja medicinskih stručnjaka sigurno su opravdana, primjerice da redovito konzumiranje THC-a može škoditi razvoju mozga, pa bi zato minimalna dob za dozvoljeno posjedovanje trebala biti 21 godina. S druge strane, ta argumentacija zanemaruje činjenicu da su kanabis i drugi THC proizvodi u Njemačkoj već desetljećima lako dostupni i maloljetnicima. Kritike iz policije da je zakon prekompliciran po mom su mišljenju također opravdane. Primjerice, zabranjuje se javno konzumiranje u blizini škola, bolnica i sličnih institucija. Na društvenim mrežama pojavile su se mape gradova poput Berlina, na kojima su zone u kojima je javno konzumiranje zabranjeno označene crvenim točkama. Veći dio grada spada u tu zonu, pa je policija u pravu kada tvrdi da će sada imati još više posla.

■ Tena Erceg

Od 2021. je zabilježeno preko hiljadu slučajeva negiranja i relativizacije genocida u Srebrenici (Foto: Matthias Schrader/DPA)

Šezdeseta godišnjica diktature

Brazilska vojna hunta izravno je ubila stotine građana te prouzročila smrt dodatnih tisuća pripadnika starosjedačkih naroda. Predsjednik Lula iznenadio je odustajanjem od službenog obilježavanja vojnog udara

Prosvjedni karneval u Sao Paulu povodom 60. godišnjice državnog udara (Foto: Amanda Perobelli/Reuters)

MEHANIČKO gušenje izazvano samoubojstvom, pisalo je kao uzrok smrti u osnovnom upisu u matricu umrlih. Obducent tobože nije primijetio da žrtva na tijelu ima razne povrede, a na vratu dva traga od omče, od kojih je jedan nastao nakon smrti, prilikom inscenacije samoubojstva. Tako je 25. listopada 1975. u podrumima brazilske vojne diktature završio život VLADIMIRA HERZOGA, uglednoga novinara, profesora i dramaturga, rođenoga 1937. u židovskoj obitelji u Osijeku, čiji su roditelji nakon uspostave takozvane NDH uspjeli izbjeći prvo u Italiju, potom u Brazil, nadarenog

mladog čovjeka o čijim uspjesima u novoj domovini svjedoči i prestižna nagrada s njegovim imenom namijenjena brazilskim novinarima koji se zalažu za demokraciju, mir i ljudska prava. Ujutro je bio pozvan na 'informativni razgovor' s vojnim istražiteljima o svojim vezama s Brazilskom komunističkom partijom (PCB), a navečer ga više nije bilo. Tek će 2013. godine obitelji biti uručen dokument u kojem točno piše da je njegova smrt posljedica mučenja (premda ne i ubojstva). Tek jedna od južnoameričkih vojnih diktatura šezdesetih godina prošloga stoljeća, ona brazilska uspostavljena je vojnim udarom s 31. ožujka na 1. travnja 1964. Generalska će hunta voditi zemlju sve do 15. ožujka 1985. kada je predala vlast pod uvjetom amnestije, da nitko ne bude osuđen za počinjena zlodjela.

Predsjednik LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA LULA, lijeve orijentacije, nemalo je iznenadio javnost kad je krajem veljače obznanio da neće biti službenog obilježavanja vojnoga udara kojim je oboren predsjednik JOÃO GOULART, zvan JANGO, također lijeve orijentacije, i otvoren put diktaturi koja će trajati 21 godinu. 'Ne mogu stalno misliti o prošlosti', presjekao je Lula u istom intervjuu, 'više sam zabrinut zbog puča iz siječnja 2023.', kad su tisuće pristaša ekstremne desnice poharale zgrade-simbole zakonodavne, izvršne i pravosudne vlasti Braziliji, pokušavajući izazvati intervenciju vojske i smijeniti s Lulu s dužnosti predsjednika koju je bio preuzeo tjedan dana prije. Nije ni obnovio komisiju za sjećanje koju je bio ukinuo njegov prethodnik JAIR BOLSONARO (predsjednik od 2019. do kraja 2022.), bivši satnik, pun nostalgije za vojnom diktaturom, koji je čak i svečano obilježavao njezine godišnjice. A kad je davao glas za *impeachment* predsjednice DILME ROUSSEFF, 2016. godine, i same mučene u podrumima diktature, posvetio ga je jednom od najzloglasnijih simbola diktature, pukovniku CARLOSU BRILHANTEU USTRI, šefu nekadašnjih centara u kojima su mučeni i ubijani opozicionari diktaturi (koji je, dakako, 'samo provodio naredbe', kako je potom bez ikakva kajanja objašnjavao).

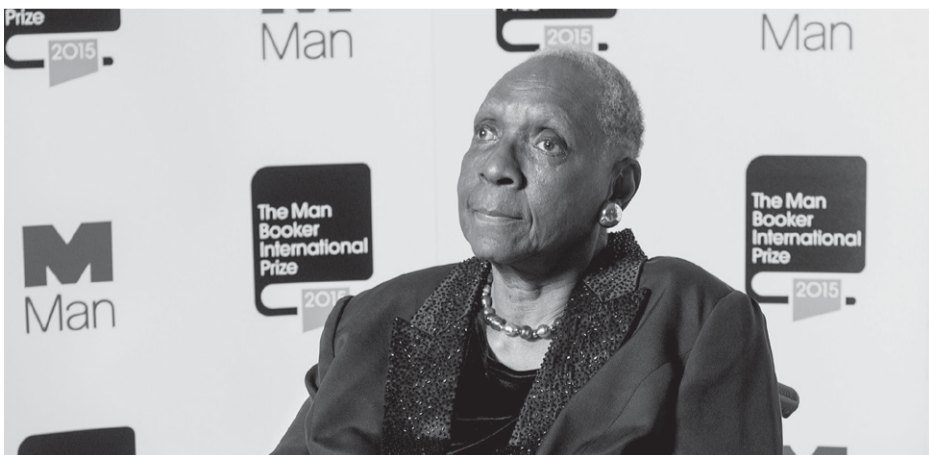
Događaji koji su počeli prije šezdeset godina i dan-danas dijele brazilsko društvo. Stoga iznenaduju Luline riječi u odnosu na režim koji je ubio najmanje 434 osobe i mučio njih više od 20.000, dok su tisuće pripadnika starosjedačkih naroda preminule zbog posljedica državne politike. Tim više što je i on sam – kao ondašnji sindikalni vođa – bio žestok protivnik diktature. No upravo u bolsonarsko-generalnom grmu leži zec. U toku su, naime, sudske istrage o ulozi visokih oficira u razradi državnog udara krajem 2022. u Bolsonarovo režiji, pošto je ovaj već bio izgubio predsjedničke izbore, a prije no što je predao dužnost. Očito Luli politički ne odgovara otvaranje još starih rana, a časa kad su brojni visoki oficiri pritisnuti uza zid. No iako je poznat kao pragmatičan političar, čini se ipak da je ovaj put bio pretjerano zabrinut – promatrači se slažu u ocjeni da obilježavanje uvođenja vojne diktature ne bi izazvalo revolt u kasarnama.

Premda oficiri ni danas još ne govore o državnom udaru ni o diktaturi. Za njih je to 'revolucija', kojom je spriječeno da komunisti preuzmu vlast, kao nekoliko godina prije na Kubi. A ako je netko i malo pretjerao u ubijanju i mučenju, zaboga, tako je to u revoluciji.

■ Želimir Brala

PERSONA NON CROATA

Foto: DDAA/WENN

U provansalskom Aptu je 2. travnja umrla MARYSE CONDÉ, spisateljica s francuskog karipskog otočja Gvadalupa. Autorica niza romana i drama rođena je 1934. U svojim je djelima istraživala život afričke dijaspore na Karibima, nastale kao posljedica kolonijalizma i ropstva. Najpoznatiji njen roman je 'Segu: Zemljani zid'. Dobitnica je brojnih uglednih književnih nagrada, a spominjala se i kao potencijalna dobitnica Nobelove nagrade za književnost.

■ J. B.

Sultanov poraz

LOKALNI izbori održani 31. ožujka u Turskoj predstavljaju najveći poraz predsjednika RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA i njegove konzervativne Stranke pravde i razvoja (AKP) u duže no dvadesetljetnoj vladavini. Opozicijska kemalistička Republikanska narodna

stranka (CHP) osvojila je 37,8 posto glasova, zadržavši vlast u najvećim gradovima – Istanbulu, Ankari, Izmiru i Antalyji te preuzevši dodatne kao što su Bursa, Denizli ili Balıkesir. AKP je dobio 35,5 posto glasova, sedam manje nego 2019. godine. Osim što je ovo prvi puta od 2001. da AKP zaostaje za glavnim konkurentom, CHP je zabilježio znatan rast podrške u unutrašnjosti Anatolije koja je dosad predstavljala glavno uporište vladajućih. Poraz je tim veći zato što se Erdoğan aktivno uključio u kampanju, pretvorivši izbore u referendum o svojoj vladavini. Rezultat je izostao, uključujući i u 16-milijunskom Istanbulu u kojem je 1980-ih započeo političku karijeru. U ekonomski, društveno i kulturno najznačajnijem turskom gradu uvjerljivo je pobijedio dosadašnji gradonačelnik EKREM İMAMOĞLU. Ambiciozni i popularni političar slovio je kao potencijalni kandidat na prošlogodišnjim predsjedničkim izborima, no u ime CHP-a kandidirao se tadašnji stranački vođa KEMAL KILIÇDAROĞLU, a CHP je izgubio i predsjedničke i parlamentarne izbore. O Erdoğanovom strahu od İmamoğlua govori i činjenica da je potonji 2022. zbog uvrede državnih funkcionara osuđen na dvije i pol godine zatvorske kazne, što uključuje i zabranu bavljenja politikom u tom periodu. İmamoğlu se žalio te do drugostupanjske presude kazna nije na snazi. İmamoğlu bi mogao biti najvažniji budući Erdoğanov izazivač, ukoliko ne bude spriječen sudskim odlukama.

Pozadina izbornog rezultata uvelike se nalazi u višegodišnjoj ekonomskoj krizi. Inflacija iznosi približno 70 posto, dok se trećina stanovništva 85-milijunske zemlje nalazi u riziku od siromaštva. Uzroke krize obično se pronalazi u Erdoğanovoj neortodoksnoj ekonomskoj politici i održavanju niskih kamatnih stopa. Odnedavno su vlasti ipak posegnule za njihovim dramatičnim podizanjem te je pokrenut program štednje kako bi se udovoljilo zapadnim tržištima. To je otuđilo AKP-ovu jezgru, koju očito nije mogla zadržati ni najava podizanja minimalne plaće za 49 posto. Rezultati izbora imat će snažan utjecaj na budući smjer zemlje. Pobjeda bi Erdoğanu omogućila cementiranje autokratske vlasti i daljnje uništavanje demokracije. Turski sultan najavio je donošenje novog ustava kojim bi mu se omogućilo da 2028. dobije i četvrti predsjednički mandat. Vanjskopolitički, izborni bi uspjeh poslužio za opravdavanje relativno bliskih odnosa s PUTINOVOM Rusijom. Trenutno se ti planovi doimaju ozbiljno ugroženim. No analitičari poput AMBERIN ZAMAN nagađaju da bi upravo poraz mogao dovesti do jačanja autoritarizma i radikalizacije Erdoğanove nacionalističke politike. İmamoğlu pobjedu zahvaljuje i savezu s prokurdom Strankom narodne jednakosti i demokracije (DEM), pri čemu Kurdi čine značajnih 11 posto istanbulskog stanovništva. Kako nemali dio DEM-ove baze simpatizira Radničku partiju Kurdistanu (PKK), koja od 1984. vodi oružanu pobunu, Erdoğan je CHP napadao tvrdeći da surađuje s teroristima. I DEM je na ovim izborima poboljšao rezultat, otimajući AKP-u vlast u nekoliko provincija turskog Kurdistanu. No DEM-ovom izbornom pobjedniku u polumilijunskom Vanu zabranjeno je preuzimanje vlasti te stižu izvještaji o prosvjedima, sukobima s policijom i jačanju represije u tom dijelu zemlje. Ukratko, iako su ovi izbori proglašeni povijesnim, njihove posljedice neko vrijeme neće biti jasne.

■ Jerko Bakotin

Korifej jezika narodnoga

Formatiran srijemskom srčanošću i naglašenom liričnošću, Branko Radičević ispjevao je osobni kanconijer u kojem su mnogi čuli ne samo neke davno prohujale vjetrove i sanjanja svojih pradjedova, nego su među njegovim besjedama čuli i – glazbu

POLIGLOTI svih zemalja, ujedinite se!

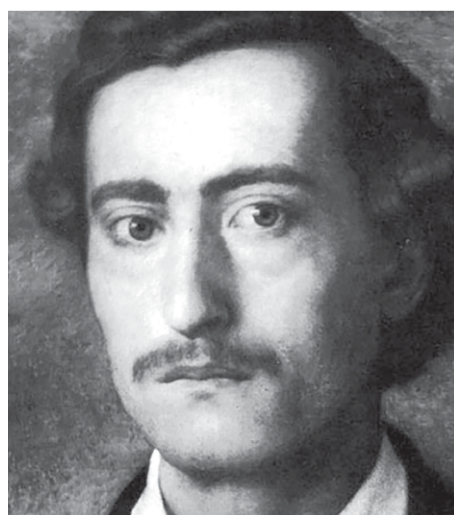
Baš mi ova parola – i kao parodija i kao persiflaža – pada na pamet kad se sjetim šireg dosega od onoga pjesničkog što ga je bio ucijepio u kulturu u kojoj je trajao i koju je iza sebe ostavio pjesnik BRANKO RADIČEVIĆ. Asocijativni grozd sabire u sebi još i zrnjive VUKA STEFANOVIĆA KARADŽIĆA i ĐURE DANIČIĆA, pregoace srpske uljudbene i usmene baštine opismenjene u jezično-literarnim spisima baš posredstvom njihovih kulturološko-aktivističkih angažmana, i koji je grozd jednog možda dao dažd mošta, a već sutradan bio kiša vina u badnju i barilu štokavskoga narodnog jezika srpske provenijencije.

Jerbo, i Karadžić i Daničić neporecivi su kalem na govornoj lozi što su stvorili bastardnost jezične kulture koja vezuje i Hrvate i Srbe, jer su načinili gibanicu i pletenicu koja ne može opstati ni bez hrvatske ni bez srpske supstance. Daničić je bio rođeni Hrvat djelom injektiran u magmu srpske jezikoslovno-književne branše – i Hrvatosrbin i Srbohrvat koji je pokrenuo najveći i najambiciozniji leksikografski pothvat na ovim prostorima od stoljeća ‘minus sedmog’ – Akademijin rječnik u Zagrebu učinjen posredstvom 23 obimna enciklopedijska sveska! – dok je Karadžić bio formalno narodni jezikoznanac-amater, za čijim su se mnogim postulatima povodili, i dandanas se povode, nebrojeni viđeni hrvatski lingvisti među kojima su mnogi od njih s kočopernom titulom akademika na perju svojega revera. Spomenimo samo riječ ‘narječje’, koju je Vuk Karadžić uveo ni manje ni više nego iz ruskog jezika i koja je grozničavom preferencijom zaživjela najviše među terminologijom baš hrvatskih lingvisti: naročito onih što se u nacionalističkoj ognjici trse i staru najviše upozoriti na s jedne nepostojeće, a neprirodne razlike u govorima Hrvata i Srba s druge strane. Zato od svih nas što se međusobno sporazumijevamo bez problema i prevoditelja ustvari i čine umjetne ‘poliglote’ koji se tobože sporazumijevaju i komuniciraju na nekoliko jezika... Kao što ribe ne znaju da je voda ili more medij u kojemu bivaju i žive, tako ni mnoštvo naših ‘uglednih’ lingvista ni svjesni nisu koliki su oni zapravo istinski ‘vukovci’ i u kolikoj mjeri šire i pronose jezične prakse kao ideje koje je glavom

i brčinama bio detektirao baš Vuk Karadžić... Naravno, slažem se, smjerni štioče, to je zasebna tema o kojoj će biti riječi u drugoj prilici.

Nakon što je Branko Radičević, evoga, taman prije dva stoljeća 27. ožujka 1824. bio rođen u Slavonskom Brodu, gdje mu je otac radio kao carinski činovnik, te pošto je školovanje dijelom bio u se ugradio u Srijemskim Karlovcima i dijelom u Temišvaru, domalo potom nastanio se u Beču, kamo je otišao na

Mladi Branko zarana se bio inficirao umjetnošću jer je njegov otac Teodor bio dobro naklonjen književnosti. Prevodio je komade ‘Wilhelm Tell’ i ‘Razbojnice’ Friedricha Schillera, poznao se osobno s Vukom Karadžićem

studij prava. Ondje je stupio u kontakt s aktivnošću i Karadžića i Daničića, kojima je glavni životni moto bio rad na narodnome jeziku, njegova klasifikacija, leksikologija i stvaranje idiomatskog sustava koji će biti esencijalan za sve Srbe. Opijen tim nastojanjima i ohrabren zaživljenošću tog modela u kurentnoj praksi, mladi Radičević dao se na pisanje pjesama koje je i već prije stvarao na jeziku svojih otaca, a ne na njemačkom koji je bio prisutan i u njegovoj otadžbini. Doduše, neke je prve stihove i radove bio složio u govornoj germanskoj varijanti, ali ju je ubrzo odbacio i nastavio redati svoje verse – na ćirilici. Slučajno ili ne, upravo će njegova prva stihozbirka ‘Pesme’ biti objelodanjena u Beču 1847., istoga godišta kad Vuk Karadžić tiska svoje zacijelo najznačajnije djelo: prvi prijevod biblijskoga Novog zavjeta u srpskoj historiografiji na narodnom jeziku, čije je fundamente sâm bio nalio i na njima podignuo nosive zidove buduće pisane kule svoje kulture. Dodamo li svemu i činjenicu da je desetak godina potom (1868.) Đuro Daničić stvorio i prvi srpski prijevod Staroga zavjeta, bez imalo krzmanja može se konstatirati kako upravo ta trojka srpskih ‘bečkih klasika’ čini jezičnu osovinu i kobilicu zipke sveukupne srpske baštine.

Radičevićeve ‘Pesme’ polučile su golem uspjeh i izazvale veliku pažnju, nakon čega je kanio upustiti se i u ispjevavanje velikoga epa koji, nažalost, nikada nije napisao. Isprva ga je u tome spriječila revolucija što je nastala baš u vrijeme recepcije njegove poezije, a svaku daljnju ideju kasnije je zaustavila pjesnikova prerana smrt od tuberkuloze, koja ga je u Beču pokosila sad već kao studenta medicine, 30. lipnja 1853., u 30. godini života.

Mladi Branko zarana se bio inficirao umjetnošću, jer je njegov otac TEODOR bio dobro naklonjen književnosti. Prevodio je komade ‘Wilhelm Tell’ i ‘Razbojnice’ FRIEDRICH SCHILLERA, poznao se osobno s Vukom Karadžićem i sve su to bili impulsi koji su ubrzali prepoznavanje artističke žice u biću juvenilnoga poete. Iako je dosta lutao okolo, njegov je domicil vazda bio omeđen kampa-nilizmom vojvodanskih Sremskih Karlovaca, koji su u njemu pobudili duh razgaljenoga ro-

Branko Radičević – pjesnik
pozitivno raskalašen u jeziku
(Foto: Wikimedia Commons)

mantičara. Što bi se reklo: gnijezdo iz kojega je odletio bio je njegov duševni cilj u koji se uvijek iznova želio i kanio vratiti.

Formatiran srijemskom srčanošću i naglašenom liričnošću, Branko Radičević ispjevao je osobni kanconijer u kojem su mnogi čuli ne samo neke davno prohujale vjetrove i sanjanja svojih pradjedova, nego su među njegovim besjedama čuli i – glazbu. Poslušajmo ovo iz kulturne njegove pjesme ‘Kad mladijah umreti’:

*Glava klonu, lice potavnilo,
Bolovanje oko mi popilo,
Ruka lomna, telo izmoždeno,
A kleca mi slabačko koleno!
Dođe doba da idem u groba.*

Ove stihove uglazbio je JOSIP HATZE, slavni splitski skladatelj, tvorac operâ ‘Povratak’ i ‘Adel i Mara’, ali i čitave rukoveti kompozicija za glas i glasovir, od kojih je jedna i ova iz Radičevićeve pjesmarice. Versifikaciju je sâm pjesnik položio na zanimljivi prozodijski razboj, jerbo kvintinu, strofu od pet stihova, gradi tako da prva dva, treći i četvrti stih veže paralelnom rimom, dok u petom provodi leoninski srok: rimuje se sredina s koncem versa (Dođe doba da idem u groba). Tu tehniku Radičević često provodi.

A još jasnije u uhu slušača odjekuju ovi njegovi stihovi:

*Pevam danju, pevam noću,
Pevam, sele, što god hoću,
A što hoću, ono mogu,
Samo jedno još ne mogu:
Da zapevam glasovito,
Glasovito, silovito,
Da te dignem sa zemljice,
Da te metnem međ zvezdice.*

Naravno da nam sad ušima ne struje i lubanjom ne odjekuju stihovi što ih znamo iz klasične literature, nego iz primijenjene estradne uporabe ispjevane glasom ZDRAVKA ČOLIĆA po kajdama kompozitora KORNELIJA KOVAČA. Pjesma inače nosi ime: ‘Mini Karadžić u spomenicu’.

U nizu elegičnih i sentimentalnih pjesama u kojima Radičević bugari o rodnom kraju ili minulom vremenu, ali i onih junačkih, kanda pisanih desnicom vladike PETRA II. PETROVIĆA NJEGOŠA, poput dugodahih vijenaca kitičica ‘Hajdukov grob’ ili epopeje ‘Ludi Branko’, ističe se i poema ‘Đački rastanak’. To je ubava jeremijada u kojoj zaneseni pjesnik tvrđim deseteračkim, čvrsto rimovanim stihom – sad u maniri junačke pučke usmene poezije, sad u načinu kad se pjesmom igra kolo – sneno nariče nad kolijevkom svojega djetinjstva u Sremu. Deseterac se povremeno reducira, već prema tome kad se hoće ubrzati dinamizam ritma, ali ni u tim poskočnim dionicama čisto sricanje ne izostaje: ‘Brže, braćo, amo, amo, / Da se skupa poigramo! / Srbijanče, ognju živi, / Ko se tebe još ne divi! / Hrvacane, ne od lane, / Oduvek si ti bez mane! / Oj Bosanče, stara slavo, / Tvrdo srce, tvrda glavo (...) Oj sokole, Dalmatinče, / Divna mora divni sinče!’

Narodni korifej Branko Radičević bio je i pozitivno raskalašen u jeziku, što je rezultiralo brojnim neologizmima kojih nema u Vukovu slavnom Srpskom rječniku, ali je bio i još pozitivnije razuzdan u za to doba prilično smionim libertinskim stihovima s erotskim aluzijama. No uvijek je mogao opravdanje pronaći u starozavjetnoj Pjesmi nad pjesmama. Njegova pjesma ‘Vragolije’ pak najbolje opisuje njegovu mladenački razularenu putenost:

*Pa se, mladan, za njom stisnu,
Dohvati je sade:
‘Jao mene!’ ona vrisnu,
Pa pod lipu pade. ■*

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Sidran i mačke

PIŠE Sinan Gudžević

Evo, ni peti dan ne prestajemo pričati o mačkama. Avda su mačke jako voljele. Bila je jedna, to je ova na slici, koja je bila uličarka, zvali su je Luda. Ona bi s ulice dolazila u kuću 'da malo popriča sa Sidranom'. Ako bi sjedio, došla bi mu u krilo, ako bi legao, legla bi mu na pokrivač

POLA sata prije no što će ABDULAH SIDRAN na tabutu biti donesen iz Gazi Husrev-begove džamije u mezarje Ferhadije, jedna je mačka prišla iskopanom grobu, malo gledala unutra, pa je skočila u njega. Pri doskoku je načinila još jedan skok, kao piruetu, potom je čučnula i legla na dno groba. Za njom je uskočila još jedna i legla uz onu prvu. Drugi su vidjeli i treću, neki i četvrtu mačku, ja nisam, jer se nagomilalo ljudi i zaklonilo pogled na onaj zemljin zijev.

Onda je stigla povorka sa Sidranovim tabutom. U njoj su se ljudi mijenjali, osim dvojice, TARIKA, sina pjesnikova i FAHRUDINA HASOVIĆA, stolara zvanog MACA, prijatelja kuće Sidran iz Goražda. Maca je bio i jedan od onih koji će Sidrana spustiti u grob, to je Sidran, dok je bolovao, kazao kao želju svome sinu Tariku. Nosači su sve mijenjajući jedan drugoga došli u ulicu Vladimira Skarića, ondje je tabut na rukama ponesen niz onih nekoliko stepenica i spušten kraj groba. Ona mačka što je u grob prva skočila stala je tad ispred Sidranove udovice SABIJE i njih dvije su se pogledale. Gospoda Sabija je stajala na čilimu ispred ulaza uz džamiju leđima ka zidu, a mačka je stajala ispred nje. Gledale su se barem pola minute. Prizor su mogli vidjeti svi koji su onamo pogledali.

O mačkama što uskaču u iskopan grob svakako će zooolozi poznavaoći imati ujednačena ili izdvojena mišljenja i objašnjenja, kako koji, možda bi bilo najbolje vidjeti šta o mačkama kazuje BREHM, a za to bi trebalo imati pri ruci barem onaj tom o mačkama i risovima, jedan od 28 tomova.

Sa Sidranom sam više puta razgovarao o mačkama. Mi smo se i na mačkama 'nalazili'. Kad sam izišao iz vojske, ispričao sam mu kako sam, sa još 11 dobrovoljaca vojnika, išao na marš od Ljubljane do Jajca i natrag i da je sve trajalo 31 dan, cio mjesec juli. On je u mojem pričanju o zgodama s toga tabananja u znoju po žarkom suncu, vidio savršenu građu za filmski scenario i više puta me nagovarao da to stavim na papir: 12 paralelnih priča. Kad sam mu kazao i da sam u vojsci četiri i po mjeseca imao mačku, koju sam donio iz Zemuna i kako je cijeli juli bila ostala bez mene, a kako ju je za to vrijeme hranio vojnik RAHMAN, kuhar iz Gnjlana, on je poskočio radosno: i mačku Anju u scenario! Više puta me je za četrdesetak godina znao prekoriti: 'Ne napisa ti onaj avnojevski marš u 12 slika sa mačkom Anjom!'

U Salernu, dok smo hodali ispod golemih palmi, gledajući im debla rekao je kako se uz njih mačke teško penju, i životinji koju mačka pojuri najbolje je da se popne na palmu. Objasnio mi je da je za mačkine šape nepovoljno otpadanje palmine kore koje prati svaki ulazak nokta u deblo. Ali je, šaljivdžija kakav je bio, kazao kako to vjerovatno ne bi važno za njegova davnoga mačka Hektora: *taj se peo, gdje je htjeo*, narimao je Sidran travestiju na DUŠKA RADOVIĆA. Moj prilog mačcarski pod salernitanskim palmama bilo je jedno mjesto iz HERODOTA, gdje stoji kako su stari Egipćani, kad bi im kuću zadesio požar, prije no što bi krenuli da požar gase, skakali da najprije spasu iz kuće mačku. U neprevaziđenom romanu 'Egipatska princeza' o životu u starom Egiptu, GEORG EBERS kazuje kako su muškarci i žene u žalosti sjekli kosu kad bi im uginula mačka, najsvetija od svih životinja. Leševe mačaka Egipćani su mumificirali i sahranjivali. Među svim

Abdulah Sidran i mačka Luda, 2022. Foto: Bija Sidran

balsamiranim životinjama starog Egipta od mumificirane mačke nijedna nije bila češća ni brižljivije umotavana u grobno platno. Sidran je dodao kako je spasiti mačku zadatak svakog čovjeka koji vodi računa da spasi sklad i ljepotu. I bio je jako zadivljen onim hadisom u kojem Poslanik Muhammed, kad treba da klanja, da ne bi probudio svoju mačku Muezzu koja mu spava u naručju, daje da mu se izrežu rukavi. Rekao sam Sidranu da bi mu pristajalo ime Abu Hurairah (otac mačaka), na šta je uzvratio: 'Ne bunim se, ako nije grehota, jer se tako zvao jedan od Poslanikovih pratilaca koji je vazda usa se imao mačku.' Kazao mi je da u Damasku ima Mačja džamija, Masjid al-Qitat. 'Qitat' su na arapskom 'mačke'. Ta je džamija struktura koja štiti i hrani ulične mačke, stotine mačaka se hrane hranom koja se kupuje od džamijskih prihoda.

MARKA VEŠOVIĆA je Sidran smatrao najvećim pjesnikom, i znao bi, često i telefonom kazati stihove iz Markove pjesme 'Mačka': *Čučnuh na stepeništu da mačku ničiju/ nahranim i pomilujem. Oči starije od svijeta -/ gledaju u me davnoprošlog. Ponekad bih njegov navod izravnao Sidranom: Tuga ima šape od svile i hod mačiji.*

SUTRADAN, nakon što smo na Sidrana nasuli humku, otišao sam sa AMELOM ZEC FILIPOVIĆ u kuću Sidranovih. U kući je bila i mačka, ime joj je Cura. Evocirali smo, po NASTASJEVIĆU, *to pa to i sve to*, i jučerašnje događaje. Mačke nam nisu izlazile iz glava i usta. Bija, Amra i Tarik su već imali raznih fotografija mačaka u iskopanom grobu i potom na humku grobnom. I dva video snimka im je neko dostavio. Jedan od njih je već na internetu. Meni je fotografije mačaka u Sidranovu grobu poslao slikar MIRZA HUNTIĆ, on ih je i načinio, stajao je blizu sa svojom suprugom slikarkom SUZANNE ARBANAS. Oboje kažu da nikada na sahranama nešto slično nisu vidjeli.

Evo, ni peti dan ne prestajemo pričati o mačkama. Avda su mačke jako voljele. Bila

je jedna, to je ova na slici, koja je bila uličarka, zvali su je Luda. Ona bi s ulice dolazila u kuću 'da malo popriča sa Sidranom'. Ako bi sjedio, došla bi mu u krilo, ako bi legao, legla bi mu na pokrivač. Bija je načinila video snimak kako mu se Luda, ispred kuće, mota oko nogu, gricka mu cipele, on čeka taksi, ona ga ne pušta, mogla bi se ušunjati u njegovu pjesmu 'Zapis o čudu', možda se i ušunjala, pod drugim naslovom:

*Ona se odnekud dovuče, jezikom zmije i
kandžom
mačke, žacne i zagrebe, žestoko, duboko, ko
prstom
u oko. Zaboli, zaboli, ko suza dječija. Avaj, avaj,
avaj!
i tisuću još puta: avaj! To li je, Bože, sudba
čovječija?
To li je, Bože, življenje ljudsko, tegobno i
bijedno?*

A stanovnica kuće Cura je polagala najviša prava na Sidrana. Kad bi, u pravilu iza ponoći, ustajao, i sjedao za kompjuter da piše, ona bi mu znala leći na tastaturu. I ni makac. Ako bi krenuo da je makne, znala bi ga ogrepsi ili ugristi za ruku. Barem dvaput mi je rekao: 'Kad bih nešto, protiv Curine volje i napisao, ujutro bih vidio da to i nije bilo nešto što valja.'

Ta Cura, četiri dana nakon smrti pjesnikove, nije ni jela ni pila, tek je peti dan počela. Ta Cura je jedne večeri, prije pet godina, mijaučući i držeći rep narogušen kao u vjeverice, dočekala Biju, Avda, Amru i Tarika na povratku iz posjete Bijinoj rodbini uz sama ulazna vrata kuće. Oni iz svoje kuće nisu izbivali ni dva sata, te im nije bila jasna Curina ljutnja. Tek kad su se popeli uz stepenice, shvatili su da im je kuća opljačkana. U pljački je nestao sav Bijin nakit naslijeđen od majke: majčin vjenčani dijamantski prsten, rubini, i zlatne belenzuke. A Cura je gledala kako lopovi sve uzimaju i sve odnose. Ona bi mogla i kazati koji su to bili, ali mi njezin jezik ne znamo. ■

Pjesnik iz Nazareta

Prve je pjesme Taha Muhammad Ali napisao u večernjim smjenama u suvenirnici, a prva mu je zbirka objavljena kad je imao 52 godine. Taj autodidakt, koji je do kraja života ostao 'musliman koji prodaje kršćanske drangulije Židovima', u svojim se pjesmama zauzimao za 'običnog' čovjeka

OVOGA Uskrsa, izvještavaju izraelski mediji, u Nazaretu gotovo da nije bilo turista. Dramatična je to promjena u odnosu na ranije godine. Prazan je ostao i obližnji nacionalni park Zippori. Park je otvoren 1990-ih, desetljećima u njega posjetitelji hrle razgledavati arheološko nalazište, a posebno mozaik 'Mona Lisa iz Galileje'.

U Zipporiju je 1931. rođen palestinski pjesnik TAHA MUHAMMAD ALI. Selo se tada zvalo Safurija. Kao i 417 ostalih palestinskih sela,

opustošeno je 1948., izraelskom okupacijom i protjerivanjem palestinskog stanovništva. Preimenovano je u Zippori, u koji su naseljeni židovski migranti iz centralne Europe. Sedamnaestogodišnji Ali s obitelji je 1948. završio u izbjegličkom kampu u Libanonu. Godinu kasnije uspjeli su se vratiti u Nazaret gdje su registrirani kao 'prisutni odsutni', što je bila birokratska klasifikacija za Palestince unutar novoformiranih granica Izraela. Mogli su ostati, ali im nije dopušten povratak u predratne domove.

U Nazaretu je obitelj Ali prvo preživljavala radeći od jutra do mraka na malom falafel kiosku. Kasnije je kiosk pretvoren u suvenirnicu, a Taha je postao, i do kraja života (preminuo je 2011.) ostao 'musliman koji prodaje kršćanske drangulije Židovima'. Gdje se u tome i kako pojavilo pjesništvo? Prve je pjesme autodidakt Ali ('seljak, sin seljaka') napisao u večernjim smjenama u suvenirnici, a prva mu je zbirka objavljena kad je imao pedeset i dvije godine.

Za njega bi izvan Palestine vjerojatno znao malo tko, da nije knjige 'Moja sreća nema veze sa srećom: Život pjesnika u palestinskom stoljeću', Alijeve biografije koju je napisala ADINA HOFFMAN 2009. godine. Hoffman se kao američka Židovka preselila u Jeruzalem 1992., prema vlastitom priznanju 'bez da je znala riječ arapskog' i 'bez ikakvih afiniteta prema palestinskoj kulturi'. Alija je upoznala 1995. jer je njen suprug, pjesnik i prevoditelj PETER COLE, počeo prevoditi njegove pjesme na engleski. Ibis Editions, mala izdavača kuća koju Hoffman i Cole vode u Jeruzalemu, objavio je prvi svezak Alijevih djela na engleskom 2000. godine. Kasnije je Alijeva djela na hebrejski počeo prevoditi izraelsko-palestinski pisac ANTON ŠAMAS, također Galilejac, koji je jednom konstatirao kako 'nema ničeg tako izraelskog kao što je izraelski Arapin'.

Hoffman je knjigu o Aliju pisala s fokusom na širi društveni kontekst, temeljito istražujući arapske i hebrejske izvore i arhive o Safuriji. Dok je Alija pod stare dane intervjuirala u njegovom domu u Nazaretu, uz izjave je pribilježila da pričaju u 'spavaćoj sobi, jedinog grijanoj prostoriji u kući'. U toj se prostoriji Ali mislima vraća u svoj prvi dom, u kojem je u jednoj sobi sa životinjama živjela čitava obitelj. Prije nego što se on 1931. rodio, njegovi roditelji pokopali su četvero djece, dvoje novorođenčadi, i još dvoje dvogodišnjaka. Nije bilo neuobičajeno za to doba – jedno groblje u Safuriji bilo je posebno određeno za djecu. Tek je Taha poživio duže, dovoljno dugo da roditelji povjeruju da je prošlo najgore. Kasnije je dobio dva brata i sestru. Preživljavali su od poljoprivrede, po čitave dane radili u polju. 'Prije nego što bi ugledao selo, kaže mi, mogao ga je namirisati. Miris je nadjačavao sve – majčina dušica i menta i stabla limuna, brnistra i pšenica i masline. Voćke su bile posvuda, a na izvoru Kastal osjetio je čist, hladan dašak vode koja je seosku zemlju činila tako bogatom, a zatim sve bliže kući miris vatre, pomiješan s mirisima iz pretrpane parcele rajčica, kupusa, peršina, cvjetače, mladog luka, krstavaca i omiljenog mu crnog sljeza koji bi majka sitno nasjeckala ili raširila da se suši pa bi ga kasnije jeli u varivu', prenosi u knjizi Alijeva sjećanja Hoffman.

Prije 1948., Safurija, kao ni šire okolno područje, nije imala lokalne novine, nikakav arhiv, ambulantu u kojoj bi se čuvali medicinski kartoni, školski dnevnic. Svega nekoliko fotografija iz tog perioda načinio je ERIC MATSON, švedski fotograf iz kršćanske komune Američka kolonija, u sklopu serije fotografija iz 1930-ih nazvane 'Biblijski krajolici'. Još par fotografija iz 1930-ih prikazuje arheološka nalazišta, koja je istraživao američki tim arheologa predvođen LEROYEM WATERMANOM. O nalazištima je tih godina izvještavao i New York Times, špekuliralo se da je lokalno kazalište 'možda gradio i Isus'.

O tome se čitalo u dalekoj Americi, ali nije u Safuriji. New York Timesa će se Ali spomenuti 1973. u pjesmi 'Abd El Hadi se bori protiv vilesile'. U njoj piše: 'U životu nije ni pisao ni čitao / U životu nije posjekao ni jedno drvo / Nije prezeo grkljan ni jednog teleta / U životu nije progovorio o New York Timesu iza leđa / Nije podigao glas na ni jednu dušu / Osim da veli: 'Uđite, molim vas, zaboga, ne možete

odbiti!' Unatoč tome slučaj Abd El Hadija je 'očajan', a 'njegova bogom dana prava zrno soli bačeno u more'. U stihovima dalje stoji: 'Dame i gospodo članovi žirija / O svojim neprijateljima moj klijent ne zna ništa / I uvjeravam vas / Ako bi sreo cijelu posadu nosača zrakoplova Enterprise / Poslužio bi im jaja / Sa sunčanom stranom gore / I labneh / Friško izvađen iz kese'.

Alijeve pjesme uglavnom su pjesme o siromašnim seljacima, a u njima se Palestina nikad ne spominje eksplicitno, iako zato nisu manje pjesme. Pjesnik je narator, zauzima se za slučaj 'običnog' čovjeka. Pjesmu o Abd El Hadiju inspirirao je izvještaj o pristajanju Enterprisea u Sueski kanal, kada su egipatski seljaci pohrli zaraditi koji dolar i američkim vojnicima nudili Coca Colu. 'Coca Cola, jedan dolar!', oponaša ih Ali u razgovoru s Hoffman.

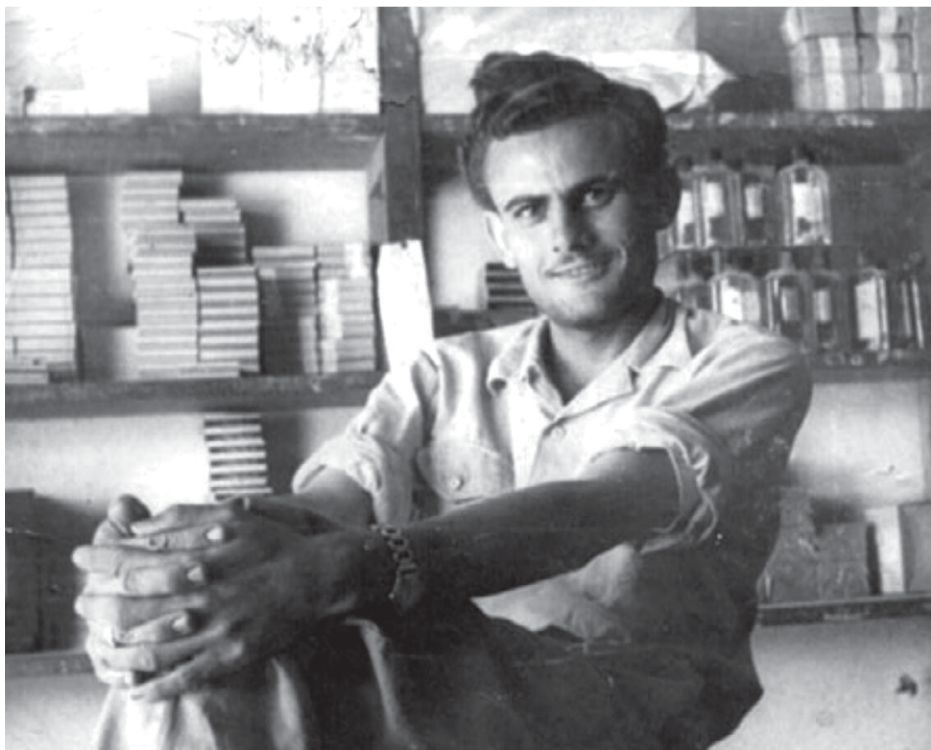
'Prvih sam deset godina života hodao bos', kaže dječak Halid, glavni lik Alijeve kratke priče 'Pa što?' iz 1966. godine. Halid osjeća ogromno uzbuđenje i strah pri susretu s prvim parom cipela. Na kraju ispadne da su obje cipele koje je dobio za desnu nogu, ali on ih nastavlja nositi (i govoriti: 'Pa što? Pa što?'), iako ga pri svakom koraku prati sram i muka. Ljudi se snalaze kako znaju i umiju, kratko rezimira Ali. Njegova staloženost paše uz Hoffmanin pristup, u interakciji oboje djeluju nesvakidašnje 'posloženi', brižno zainteresirani jedno za drugo. Veliki događaji itekako se stalno i kobno nadvijaju nad njima, ali u svemu tome uspijevaju zastati, što čitateljima omogućuje da uđu i u sporije sate Alijevih dana. A to je vrijedno i rijetko kad su životi Palestinaca u pitanju.

Kontekst koji omogućuje zastajanje je naravno bitan – Ali nije živio u Gazi ni na Zapadnoj obali, gdje je položaj Palestinaca dosta teži, iako su i u Izraelu drugorazredni građani. Nije ni velik dio života proveo u egzilu (kao npr. radikalniji MAHMUD DARVIŠ i GASAN KANAFANI), pa ne čudi da nije postao nacionalni pjesnik i da još uvijek ima *underground* reputaciju u arapskom svijetu.

Nije nevažno ni to što od pisanja nije mogao zarađivati ni u fušu, kamoli samo od toga živjeti. Uz rad u suvenirnici svakoga dana (najmanje 12 sati dnevno) prvo je sam sebe učio arapski, a zatim i engleski. Hebrejski je naučio konverzacijske osnove, ali ga nije čitao ni pisao. Kad ga Hoffman pita kako to, Ali odgovara da je uz sve što je radio znao da ima vremena da dobro nauči samo jedan dodatni jezik uz arapski. Odabrao je engleski, zbog turista i želje da uči više o svijetu. Objava prve zbirke poezije u 52. godini života nije bila slučajnost. Tek je tada ekonomski bio malo stabilniji, i jezično i književno u sebe sigurniji.

Na kraju je sa sedamdeset godina počeo putovati, poeziju iz zbirke 'Pa što: Nove i izabrane pjesme' recitirao je po svijetu. I dalje je, doduše, živio od suvenirnice. Neki europski novinar jednom ga je opisao kao 'vlasnika prominentne nazaretske suvenirnice', pa je Ali kad se vratio u Nazaret na dućan izvjesio natpis 'prominentni centar suvenira u Nazaretu'. I u životu i u pjesmama, kod njega je uvijek bilo humora. Njegovi su likovi pokušavali 'prevariti život' svojim zanosom, radom i radošću, iako su često ispadali budalasti, žrtve sistemskog apsurd. Tim se više, ovih dana kada izraelski mediji pišu o Nazaretu i Zipporiju u kojima fali turista, vrijedi sjetiti Safurije i jednog Kasima koji se još uvijek u njoj skriva. U pjesmi iz 1988. Ali o prijatelju Kasimu piše: 'Kasime / Ako su te besramno ubili / Siguran sam da si prevario svoje ubojice / Baš kao što si uspio prevariti godine / Nema zemaljskog povjetarca koji će naići na kost tvog tijela / Prst tvoje ruke / Ili jednu cipelu koja bi ti mogla odgovarati / Kasime, prevario si ih / Uvijek sam ti zavidio, Kasime / Tvojoj vještini u igri skrivača / Koju smo igrali bosu u sumrak kad smo bili dječaci'. ■

Taha Muhammad Ali u mladosti
(Foto: Privatna arhiva)

Mikijev almanah užasa

Otkud Miki i Mini u kafkijanskim noćnim morama kasnog kapitalizma? Odgovor donosi zbirka priča beogradsko-bečke autorice Barbi Marković koja je dobila glavnu književnu nagradu na Lajpciškom sajmu knjiga

NA nedavno završenom Lajpciškom sajmu knjiga glavnu književnu nagradu za zbirku priča 'Minihorror' dobila je BARBI MARKOVIĆ, beogradska autorica koja već skoro 20 godina živi i radi u Beču, a u Hrvatskoj je nepoznata po romanima 'Izlaženje' (2006.), 'Superherojke' (2016.) i 'Die verschissene Zeit' (2021.). Možda nimalo nevažna nagrada za zbirku objavljenu krajem prošle godine u izdanju austrijskog Residenz Verлага i još uvijek dostupnu isključivo na njemačkom jeziku pomogne da se i kod nas čuje nešto više o ovoj sjajnoj književnici. Pa da se onda, eventualno, objave i neke njene ranije knjige ili u kazalištima postavi koji od dramskih tekstova. Bio bi to dobitak za ovdašnju publiku. A evo šta bi publika saznala.

Već je debitantsko 'Izlaženje' pokazalo da Marković planira pisati izvan poznatih okvi-

ra: izvan okvira jednog jezika, izvan okvira uobičajenog autorskog stvaranja. Riječ je o romanu – dobro, radije noveli – zamišljenoj kao književni *remix* teksta THOMASA BERNHARDA 'Hodanje'. Koncept je u osnovi jednostavan: Marković je prevela Bernharda s njemačkog na srpski (hrvatski: naš) jezik vjerno prateći njegovu hipnotičku rečenicu, ali je pritom izmijenila imena likova, lokacije i ključne glagole. Umjesto priče o bečkim kavanama, ozbiljnim muškarcima i njihovim dugim razgovorima tako smo u prepoznatljivom bernhardovskom stilu dobili pripovijest o beogradskim klubovima, drogiranim i rasplešanim djevojkama, njihovim *partyjima* i *afterima*. U nedavnom razgovoru

Sustavno nepoznata u Hrvatskoj – Barbi Marković prima nagradu na Lajpciškom sajmu knjiga (Foto: IMAGO/dts Nachrichtenagentur/IMAGOSTOCK&PEOPLE)

za Guardian Marković prepričava kako su u Suhrkampu, uglednoj Bernhardovoj izdavačkoj kući, jedva popustili njenim molbama i dozvolili joj da se poigra predloškom, prijateljski joj usput savjetujući da se 'ubuduće suzdržava od sličnih projekata'. A nakon što je projekt dovršen, jedni su 'Izlaženje' o(t) pisali kao običnu dosjetku, dok su drugi bili oduševljeni. Autor ovog teksta – mogli ste do sada primijetiti – spada u drugu skupinu. Jer vjerojatno nijedan strani pisac nije utjecao na postjugoslavensku književnu scenu tako izravno kao Bernhard, a zasigurno nijedna postjugoslavenska spisateljica nije Bernhardu pristupila tako originalno kao Barbi Marković. Njena ideja da Bernharda na ovaj način *remixira* može djelovati kao brzopotezni trik, ali taj trik podrazumijeva itekako zanimljive semantičke pomake. Rodno i generacijsko rekonstruiranje izvornika, konceptualna klackalica postavljena između germanofonog književnog centra i balkanske književne periferije, visoka kultura Beča propuštena kroz 'niske' pop-kulturne registre, Bernhardova opsesija muzičkom figurom fuge koju je pokušavao transponirati u svoje tekstove 'prevedena' u digitalni repertoar *playlista* i *samplinga*... 'Izlaženje' vjerno prati vlastiti predložak tako što ga iznevjerava na skoro svim razinama. A može i obratno.

Ako nam je 'Izlaženje' predstavilo autoricu koja stvara između dva jezika, onda je njen naredni roman 'Superherojke', napisan naizmjenično na našem i njemačkom, to potvrdilo. I ova je priča o – najsazetije rečeno – ženskom prijateljstvu i 'našima' u Beču u međuvremenu izišla u Beogradu, ali nažalost još uvijek nije preveden treći roman, 'Die verschissene Zeit' ('Ustrano vrijeme'), radnjom smješten upravo u Beograd usranih devedesetih. 'Minihorror', lajpciški laureat koji je već uvršten na nekoliko lista najboljih prošlogodišnjih austrijskih naslova, dijelom se nastavlja na prethodne knjige, a ipak donosi nešto novo. Hrvatskoj publici prva bi asocijacija mogao biti SAŠA STANIŠIĆ: još jedan pisac s ovih prostora koji je u njemački jezik preselio jedinstveno postjugoslavensko iskustvo, koji je generacijski blizak Marković i koji je, naposljetku, također dobio prestižnu Nagradu Lajpciškog sajma, još 2014. za roman 'Uoči slavlja'. Ali to su ipak sporedne paralele. Poetički i tematski, najbolje ćete se orijentirati ako pomislite na MAŠU KOLANOVIĆ. U manjoj mjeri na njenu 'Sloboštinu Barbie', koja se obrće oko naslovne plastične junakinje ženskih djetinjstava otprilike onako kako se 'Minihorror' obrće oko stripovskih likova Mini i Mikija, dok su obje knjige razigrane simpatično djetinjastim crtežima. U većoj mjeri podudarnosti postoje između 'Minihorrora' i Kolanovićinih 'Poštovanih kukaca i drugih jezivih priča': oba su pripovjedna svijeta ukošena negdje između humora i horora, oba kafkijanskim kombinacijama dešifriraju pomaknutu logiku svakodnevice kasnog kapitalizma.

Toliko o paralelama, jer Marković je ipak samosvojna i poetički originalna autorica. Njeni Miki i Mini sredovječni su par iz centra Beča: Mini je književnica koja je u Austriju došla iz Srbije, Miki se doselio iz štajerske provincije. Žive tipičan srednjeklasni život: šoping i bindžanje serija, povremene svađe oko pospremanja stana, rad od kuće ili u *coworking spaceu*, zajednički izlasci i zdrava prehrana, H&M i Ikea... Ali ono što se u početku doima kao niz epizoda iz života običnog bečkog *middle class* para redovito dobiva neočekivan, apsurdan i jezovit zaokret. Mini i Miki odlaze posjetiti njenu rodbinu u Srbiji, ali rodbina baca Mini u veliku rupu u dvorištu pa je vrijeđa vičući: 'Nisi bolja od nas!', 'Ne umeš da kuvaš!', 'Uvek si bila smotana!', 'Ugojila si se!', dok isprepadani Miki bježi. Miki odlazi doktoru i žali se na bolove, ali doktor se Mikiju još gorljivije

Kapitalistički nadrealizam
– zbirka priča 'Minihorror'

žali na vlastite bolesti. Mini i Miki naručuju u Ikei komad namještaja koji, ispostaviti će se, još uvijek nije proizveden, a radnici im dolaze na vrata i agresivno inzistiraju da nepostojeći komad namještaja montiraju. U baru se susreću s prijateljem koji histerično ponavlja da mu ide izvanredno u životu, poslu i ljubavi, ali onda se raspe komadiće koje Mini i Miki sastavljaju 'kako bi u taxiju mogao reći svoju adresu'. I tako dalje: sve dalje od idiličnog građanskog života, sve bliže neumoljivoj logici noćnih mora.

Imena glavnih likova pritom nisu jedina veza sa svijetom stripa. Kroz priče se provlače standardne formulacije sveznajućeg stripovskog pripovjedača ('Za to vrijeme...', 'Pet minuta kasnije...'), a epizode se nižu kao u strip-seriji u kojoj svaka avantura okončava bez posljedica i život svaki put započinje iznova, pa je moguće da Mini ostavi Mikija koji je zbog opsesije zdravom prehranom postao član neke sekte, ali da u idućoj priči njih dvoje ponovno budu zajedno, kao da se ništa nije dogodilo. Stripovska karikaturnost, zapravo, vodi 'Minihorror' prema groteski, a i groteska i karikatura počivaju na pretjerivanju: čini se kao da je upravo dosljedno apsurdističko pretjerivanje odgovor koji Marković nudi na diktaturu malograđanskih snova. Bloger i teoretičar MARK FISHER je govorio o 'kapitalističkom realizmu' kao dominantnoj ideologiji našeg doba, ali Marković tu ideologiju podriva, nudeći nam nešto poput *kapitalističkog nadrealizma*, istodobno zabavnog i zloknobnog, prijetećeg i duhovitog. A tu je napokon i 'Bonus materijal' na kraju zbirke sa 105 ideja za buduće horor priče o Mikiju i Mini. 'Mini već deset godina piše na njemačkom, ali najednom shvaća: ona ne zna njemački.' 'Miki traži doktoricu, ali u međuvremenu su preostale samo one privatne.' 'Miki se napokon dobro naspavao. Otvara oči i zadovoljno zijeva. Vilica mu ostaje visjeti.'

Barbi Marković, uza sve ostalo, ima nešto što ovdašnjoj književnoj sceni već dugo nedostaje: neodoljiv osjećaj za humor koji je pomaknut, riskantan i ruban. Već to bi bilo dovoljno da je zaželimo čitati i na našem jeziku. Utoliko ukoliko je rođena u Beogradu i odrasla u Srbiji, šanse su joj doduše male, jer ovdašnje Ministarstvo kulture u HDZ-ovoj režiji već godinama predano radi na tome da kompletnu književnu komunikaciju između Hrvatske i Srbije svede na periodične svađe oko statusa dubrovačke književnosti. Ali možemo se zato uzdati u nepogrešivi provincijalni refleks hrvatske kulturne politike: sada kad je Marković dobila važnu nagradu u Austriji, tamo na Zapadu, možda 'Minihorror', a onda i prethodni naslovi, ipak dođu do polica naših knjižara i knjižnica. Vrijedilo bi. ■

Na sinajskom pijesku

Radonićevi 'Dalmatinci u pustinji' proučavanju El Shatta donose dugoočekivanu oštrinu u fokusu, postavljajući prvi put u domaćoj historiografiji u prednji plan odluke koje su zbjegu prethodile, kao i detalje fascinantnog političkog rada na terenu zbjega

KNJIGU 'El Shatt – Dalmatinci u pustinji' (Plejada, Synopsis, Društvo prijatelja vrgorske starine; Vrgorac-Zagreb 2023.) povjesničara BRANKA RADONIĆA u prvom redu odlikuje iznimno vješto pripovijedanje, a ne tek izlaganje respektabilno opsežne (izvorne, dijelom dosad nekoristene) građe o povijesti dalmatinskog zbjega kao velikog političkog događaja s kraja Drugoga svjetskog rata. To valja naglasiti, da se budući čitatelji ove bogate knjige (teške oko dva kilograma, s više od sedam stotina stranica i obogaćene s tisuću fusnota) ne prepadnu, nego knjigu počnu čitati baš otpočetka, od uvodnih razmatranja o arhivskim izvorima i temeljnim točkama u historiografiji tog dalmatinskog zbjega između 1943. i 1946. godine.

Podnaslov knjige 'Povijest dalmatinskog zbjega u Italiji i Egiptu od 1943. do 1946. godine – opći i lokalni (vrgorski) pogled' autor ovako objašnjava na prvim stranicama: 'Smatrao sam da je na jednom mjestu, u istoj knjizi, za razliku od većine ranijih radova, potrebno dati lokalni i opći pregled povijesti dalmatinskog zbjega. Lokalni, s utvrđivanjem mikro-razloga koji su doveli do nastanka zbjega na nekom manjem području, i opći, s pregledom razloga nastanka, organizacije i života cijelog zbjega, čine logičnu zaokruženu cjelinu i omogućuju svakom čitatelju horizontalno i vertikalno uživljavanje u temu. U oba ta dijela nalazi se veći broj poglavlja, a gotovo svako može stajati samo za sebe, tako da će knjiga privući čitatelje koje zanima općenita problematika zbjega, ali i one koji iskazuju interes za pojedine teme povijesti zbjega.'

Nogometna reprezentacija zbjega u društvu britanske činovnice Phyllis Mackenzie (Foto: Gradski muzej Makarska)

I točno tako, autorova jednostavnost naracije ali i iznimna pedantnost u povezivanju historijske kronologije i pripadnih digresijskih bilježaka otvara percepciju ovih povijesnih događaja kao niza političkih peripetija. Jasno je da je zavičajna motivacija pokrenula Radonića na višegodišnje istraživanje i rad na knjizi čija je koncepcija uz poslovičnu historiografsku urednost stoga dosegla finocju emotivnog u etnografiji svjedočanstava sudionika zbjega iz Vrgorske krajine.

'Knjigu posvećujem svim Vrgorčanima, sudionicima dalmatinskog zbjega u Italiji i Egiptu, a posebno obitelji koja pradjeda JURE FRANIĆA, sina IVANOVA iz sela Vina,

izbjeglicama u Italiji u drugoj polovici 1944. godine', piše posvećeni istraživač svoga kraja Branko Radonić, zbog čega u Kazalu imena tražimo Franiće i knjigu možda počinjemo od poglavlja o vojnom djelovanju u Vrgorskoj krajini od talijanske kapitulacije do odlaska na zbjeg između rujna 1943. i lipnja 1944. godine. Uz odličan izbor fotografija, ondje je čitava kronologija zbjega, popis svih Vrgorčana koji su u njemu sudjelovali uz njihove osnovne biografske podatke i njihov doprinos životu u zbjegu.

Svako poglavlje u Radonićevoj knjizi počinje činjenicom talijanske okupacije, ali nigdje nema formulaičnog ponavljanja kronologije, nego se poznati događaji nastoje promotriti iz drugačije geografske ili političke perspektive. U tom je smislu posebno zanimljivo ono sa svjedočanstvima sudionika zbjega iz Vrgorske krajine, gdje autor najprije oprezno izlaže manjkavosti metode oralne historije. Prošlo je naime više od sedamdeset godina od povratka Vrgorčana iz Egipta ili Italije, ali je svejedno neprocjenjivo primijetiti kako se svi protagonisti zbjega iz daleke vlastite prošlosti sjećaju istih motiva i na istim mjestima ih preplavljaju jednaki osjećaji straha, tuge ili neskrivene radosti. Na sinajskom pijesku su stvorili prototip socijalističkog društva i ondje stekli temeljne vještine života u kolektivu, da bi se vratili u mahom spaljena sela rodnoga kraja i krenuli ispočetka.

Naravno, čitatelji ne trebaju imati zavičajne kompetencije da bi kroz povijest vr-

Budući da je zbjeg bio prosvjetiteljski poligon za djecu i nepismene pa je ubrzo uspostavio fantastičan mehanizam osposobljavanja medicinskih i tehničkih kadrova, nekoliko tisuća izbjeglica iz Italije i Egipta vratilo se prije ostalih i uključilo u partizansku vojsku

goračke zajednice uvidjeli spektralnu narav svakakvih problema što su, mnogo ranije od trenutka porinuća broda na put Sredozemljem, imali politički organizatori zbjega u Egipat ili Italiju. Općenito je historiografija dalmatinskog zbjega između 1943. – 1946. kao najdramatičnijeg događaja (ne samo) Dalmacije i (ne samo) Jugoslavije u kojemu je sudjelovalo gotovo 40 tisuća ljudi od čega u najvećem broju žena i djece, raskošno i kvalitetno postavljena u javnosti. Interes za temu El Shatta posljednjih godina očekivano se dinamizirao u različitim medijima, pa je ovaj Radonićev doprinos itekako upadljiv, kao dugoočekivana oštrina u fokusu. Recimo, u uvodu knjige se kratko rezonira kako je logično da je dalmatinski zbjeg u Italiji i Egiptu ostao s 'ove strane službene historiografije' u socijalističkoj Jugoslaviji jer su ga domi-

Bolničarka kupa novorođenče u El Shattu (Foto: Kongresna knjižnica SAD-a, fond UNRRA)

Trenuci rasonode uz Sueski kanal (Foto: Kongresna knjižnica SAD-a, fond UNRRA)

nantno činile skupine koje su simpatizirale i podržavale partizansku borbu, kao što je iz istih razloga logično što se nakon 1990-ih u službenoj historiografiji zbjeg spominjao isključivo u auri 'bezvremenskih priča o preživljavanju čovjeka vihorom rata otrgnutom od domovine'.

Za razliku od navedenih pristupa, u kojima je ideološki moment uglavnom jamčio reprezentativno-površnu historiografiju, Radonićevi 'Dalmatinci u pustinji' su dokaz historiografije s dvostrukim pokrićem. Jedno je u kompetenciji goleme istražene građe, a drugo u njezinoj političkoj poanti koja nije amblematske prirode, nego se pripovjednom dinamikom pokazuje kao živa politička povijest kontinuiranog, napornog i upornog političkog rada konkretnih protagonista, konkretnih karaktera. Drugim riječima, ako je kronologija osnovnih događaja dalmatinskog zbjega danas opće mjesto, ova Radonićeva knjiga prvi put u domaćoj historiografiji u isti plan postavlja činjenice političkih pripetavanja i odluka koje su zbjegu prethodile, kao i detalja fascinantno upornog političkog rada na terenu zbjega, izvan domovine.

Najveći dalmatinski zbjeg tijekom Drugog svjetskog rata podrazumijevao je dakle gotovo 40 tisuća izbjeglica koje su nakon talijanske kapitulacije izbjegle iz svojih dalmatinskih sela i gradova na otok Vis pod zaštitom NOVJ-a i njegove mornarice, a odatle u Italiju i zatim uz pomoć Saveznika u Egipat. Manji dio zbjega smješten je na jugu Italije u gradićima Santa Maria di Leuca, Santa Maria al Bagno i Santa Cesarea

1944. i početkom 1945. godine. Oko 28 tisuća izbjeglica je napustilo Italiju u prvoj polovici 1944. zbog kompliciranih logističkih problema pa je savezničkim brodovima krenulo prema Egiptu. Većina je smještaj našla u El Shattu, mjestu blizu Sueskog kanala, a ostali u logorima El Khatatba kod Kaira i Tolumbat kraj Aleksandrije. Krajem 1944. zbjeg iz El Khatatbe je zbog loših klimatskih uvjeta, a posebice zbog pomora djece radi epidemije ospica, prebačen u Tolumbat i El Shatt. Budući da je egipatski zbjeg bio prosvjetiteljski poligon za djecu i nepismene pa je vrlo brzo uspostavio fantastičan mehanizam osposobljavanja i medicinskih i tehničkih kadrova, nekoliko tisuća

izbjeglica iz Italije i Egipta vratilo se prije ostalih i uključilo u partizansku vojsku kao vojnici, tehničko i sanitetsko osoblje. Jugoslavenski partizanski zbjeg boravio je u Egiptu do ožujka 1946., kada je završena repatrijacija najvećeg dijela zbjega, dok se njegov mali dio odbio vratiti u domovinu. Riječ je o onim izbjeglicama (čiji broj do danas nije točno utvrđen, ali se očito ne radi o tisućama, nego stotinama ljudi) koji su se svojevremeno izdvojili iz partizanskih izbjegličkih logora i uz pomoć Saveznika se smjestili u druge egipatske logore. Riječ je također o kategoriji izbjeglica iz Dalmacije koje je domaća memoaristika i dosadašnja historiografija dalmatinskoga zbjega različito nazivala (rojalistički, kraljev, četnički, ustaški zbjeg) a Radonić ih obuhvaća terminom 'nekomunistički zbjeg' jer je 'neprijateljski stav prema TITU i Komunističkoj partiji bio jedini nazivnik što je povezao različite političke skupine unutar hrvatskog i srpskog naroda i naveo ih na izdvajanje u poseban logor'. Nije bilo jednostavno organizirati zbrinjavanje te grupe izbjeglica. Posljednji civilni direktor logora, Amerikanac EMERSON M. BROWN, o toj grupi ljudi svjedoči kao o 'onima koji nisu bili romantičarski disidenti'. Tek 1948. godine te su izbjeglice našle način da napuste El Shatt i odsele u neku od prekomorskih zemalja, iako o njima otad nema dokumentiranog traga. Međutim, svjedočenja protagonista nekomunističkog zbjega su u knjizi također dokumentirana, pa tako i dijelovi dopisa Centralnog odbora zbjega (COZ-a) iz kojih je upadljivo s kolikom je dozom tolerancije politička administracija logora pokušavala uspostaviti što fleksibilniju (time i otporniju) strukturu dalmatinskog zbjega u totalu.

IPAK, u preglednoj strukturi ove knjige u šest dijelova (od kojih su posljednja dva posvećena vrgoračkoj povijesti zbjega) za političku povijest dalmatinskog zbjega nedvojbeno je najvažniji njezin prvi dio gdje se opisuju ratne okolnosti Dalmacije od talijanske kapitulacije do konačne odluke o obrani Visa, i potanko dokumentira nastanak dalmatinskog zbjega preko uspostave kontakata partizana i Saveznika u Južnoj Italiji i evakuacija brodovima na Vis i u Italiju. Poglavlje 'Braniti ili evakuirati Vis?' s upitnikom čija je energija od kraja prosinca 1943. do ožujka 1944. intenzivirala izuzetno oštru prepirku unutar partizanskog rukovodstva, predstavlja dokumentaciju 'radio depeša' suprotstavljenih strana. Oblasni komitet KPH za Dalmaciju i Operativni štab za obranu otoka zalagali su se za stav da Vis treba uporno braniti kao ključnu stratešku točku bez premca, dok je Štab 8. dalmatinskog korpusa držao da ga treba napustiti i jedinice prebaciti na kopno, u čemu je imao podršku Glavnog štaba Hrvatske i Centralnog komiteta KPH. Radonić prenosi te de-

Historiografija s dvostrukim pokrićem

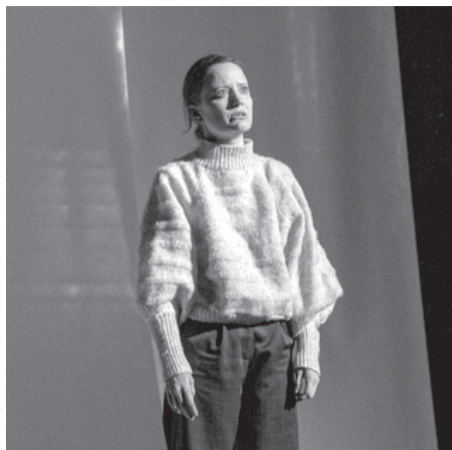
peše uz suspens diskretnih didaskalija, jer je riječ o prijelomnom događaju u zadnjoj etapi rata. Kad je naime 20. siječnja 1944. Vrhovni štab NOVJ-a presjekao prepirke komandi na terenu i donio konačnu odluku o obrani Visa, trebalo je proći još par mjeseci dok se ne usuglase suprotstavljeni stavovi sekretara CK SKH ANDRIJE HEBRANGA i jednog od vođa ustanka u Dalmaciji (a za vrijeme prepiske na dužnosti političkog sekretara Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju) VICKA KRSTULOVIĆA. Odlukom Vrhovnog štaba na čelu s Titom 23. ožujka 1944. naređuje se ostanak na Visu, čime je konačno završena rasprava o budućnosti obrane Visa. Vicko Krstulović

Zbog presudne odluke o obrani Visa 1944., koju Radonić dokumentira, taj je otok kao stvarni 'ključ Jadrana' mogao ponijeti teret izbjeglica prema Italiji pa dalje prema Egiptu, gdje je taj 'teret' dobio obrise 'svijesti naprednog i kulturnog naroda'

kao jedna od najmarkatnijih figura dalmatinske povijesti i otvoreni kritičar tadašnjih Titovih stavova o obrani Dalmacije time je ostvario veliku pobjedu u ime dalmatinskih partizana, a u korist sretnog tijeka nadolazećih događaja. Vis je kao stvarni 'ključ Jadrana' otad mogao ponijeti teret izbjeglica prema Italiji pa dalje prema Egiptu, gdje je na elšatskom pijesku taj 'teret' dobio obrise 'svijesti naprednog i kulturnog naroda', kako je pisalo na naslovnici logorskog Našeg lista u lipnju 1944. godine. Obrana Visa je srce obrane dalmatinskih izbjeglica koje su svoju nesreću i sreću okušale na najvažnijem historijskom putovanju ove zemlje, o čemu zapravo govori ova vrijedna knjiga. ■

Suzie Miller: Prima facie

(r: Anja Suša, Bitef teatar)

Briljantna izvedba Maše Dakić (Foto: Marko Krunic)

PIŠE Bojan Munjin

Pravda je gola

Predstava koja ne osuđuje, nego ukazuje na promjene koje tek čekaju da se dogode

KAZALIŠTE je oduvijek bilo ogledalo stvarnosti, ali se ponekad u toj vrsti umjetnosti dogodi ili da stvarnost zauzme centralno mjesto na pozornici ili da pozornica postane sudnica istoj takvoj stvarnosti. Naime, kazališna predstava 'Prima facie', koja sa velikim uspjehom ovih tjedana igra u Bitef teatru u Beogradu u režiji ANJE SUŠE i bavi se traumatičnom i kroničnom temom silovanja – pogodila je ovaj vrlo prisutni društveni problem baš u živac. Na primjer, prema nedavnom istraživanju OESS-a za jugoistočnu Evropu, u Srbiji je seksualnom uznemiravanju izloženo 42 posto žena nakon 15. godine života, među kojima se nalaze i žrtve silovanja. Podaci na lokalnoj razini prilično su obeshrabrujući i dokazuju neprestano jednu te istu stvar: žene su stalne mete i žrtve seksualnog nasilja. Komad 'Prima facie' australske spisateljice SUZIE MILLER, inače nekadašnje advokatice za ljudska prava, premijerno je bio prikazan u Sidneyju 2019. godine, dobitnik je teatarskih nagrada Toni i Oliver i predstavljen je najznačajnijim kazališnim događajem prošle godine u New Yorku i Londonu. To samo dokazuje da osjetljivost na (seksualno) nasilje jest i bit će krajnje važna i univerzalna stvar svugdje u svijetu. Beogradska verzija ovog komada zamišljena je kao monodrama: puna dva sata glumica MAŠA ĐAKIĆ na briljantan izvedbeni način priča priču o uspješnoj američkoj pravnici, pripadnici tzv. više klase u New Yorku, koju siluje njen bliski kolega, prijatelj i ljubavnik. Da li je to onda silovanje ili nije? Predstava se, ne bez razloga, zove 'Prima facie', što u doslovnom prijevodu znači 'na prvi pogled', ali je to i pravnički izraz koji označava pretpostavku odgovornosti koja nije konačna i može se osporiti u postupku. Čitavo barutno punjenje ove napete predstave sačinjeno je od teške psihološke traume žene, centralne junakinje ove priče koja je doživjela silovanje, pravničkih duela na sudu i njene nemoci u dokazivanju krivice silovatelja. Ova priča nema sretan kraj: silovatelj je ponešto

kriv, ali ne do kraja, i uz dobrog advokata i gomilu pravnih začkoljica on je zapravo slobodan i može da ide kući.

Gledati jednu jedinu glumicu samu na sceni dva sata objektivno predstavlja značajan napor, ali u slučaju Maše Dakić i ove teme, predstava se prati u jednom dahu. Važan društveni kontekst u kojem predstava 'Prima facie' odzvanja tako snažno leži u razlozima zašto žene vrlo često ne prijavljuju seksualno nasilje. To su vlastiti strah i sram, a onda i moguća osuda okoline. Zluradost i zatucanost često idu ruku pod ruku i kod nas i u svijetu. Ako se ti razlozi povežu sa zidom pravnih komplikacija koje ženi žrtvi često neće dati za pravo čak ni kada su stvari očite, onda intimna trauma postaje još teža. Ili, kako je netko zapisao: 'Pravosudni sistem je dijabolična patrijarhalna zamka koja nastoji da onemogućuje žene da bilo šta dokažu i zapravo ih izlaže ponovnom silovanju optužujući ih za suučestvo u zločinu'. Zbog svega toga, rezultati poput onih recentnog istraživanja Agencije Evropske unije za temeljna ljudska prava (FRA) o nasilju nad ženama u državama EU-a su očiti: nešto više od petine žena doživjelo je tjelesno ili seksualno nasilje od svojeg sadašnjeg ili prijašnjeg partnera, ali samo 14 posto žena je takav slučaj prijavilo policiji. Nakon američke verzije predstave 'Prima facie', kritičar New York Timesa zapisao je kako se pozornica pretvorila u neku vrstu striptiz kluba za advokate, ogolivši pravdu pred našim očima, dok je nakon beogradske premijere zabilježeno kako 'Prima facie' nije predstava koja osuđuje, nego ukazuje na promjene koje tek čekaju da se dogode. ■

The Holdovers (r: Alexander Payne)

(2023.)

Dominic Sessa i Paul Giamatti kao Angus i Paul

PIŠE Damir Radić

Raslojeni cinici

Film koji ostavlja dojmljiv trag svojim možda konzervativnim, ali dubinski rafiniranim pristupom

OPUS ALEXANDERA PAYNEA najvećim se dijelom sastoji od tzv. malih filmova o malim ljudima, što je nekad bio slogan Motovun Film Festivala za sažeto opisivanje njegove programske politike. Dakako, mali ljudi u malim filmovima nikad nisu stvarno mali, jer običan mali čovjek ontički nužno prestaje biti običnim i malim kad postane filmski lik. Samim činom izdvajanja i uvrštavanja u umjetničko djelo zadobiva, hajmo reći, veličinu, odnosno istaknute dimenzije. A ako su posebno kvalitetni, ni mali filmovi nisu mali, osim po budžetu. Većina Payneovih filmova nastajala je, za američke prilike, u skromnijim proračunskim uvjetima, u kombinaciji nezavisne produkcije i potpore 'umjetničkih ogranaka' velikih holivudskih kuća, tako da su uvijek imali dobru vidljivost. Payne nikad nije postao zvijezda nezavisne scene usporediva s gotovo mitskim imenima braće COEN ili TARANTINA – djelovao je po principu 'tiha voda brege dere'. I tako je malo po malo dorastao do nezaobilazne autorske činjenice američke kinematografije. Ključni trenutak zbilo se 2004. sa 'Stranputicama', njegovim četvrtim dugometražnim ostvarenjem, dočekanim kritičarskim laudama i nominiranim za pet Oscara, među kojima i za najbolji film, režiju i scenarijsku adaptaciju, a potom je i potvrđena. Začudujuće, nominaciju nije dobio nositelj glavne uloge PAUL GIAMATTI, premda je ostvario izvanrednu rolu, no nepravda je ispravljena nakon prve sljedeće suradnje Paynea i velikog glumca, koja se dogodila u aktualnom, također izrazito hvaljenom naslovu 'The Holdovers' – među pet oskarovskih nominacija našla se i ona za Giamattija, ali nažalost nije imao nikakve šanse protiv favoriziranog CILLIANA MURPHYJA kao tvorca atomske bombe u razvikanom NOLANOVOM 'Oppenheimeru'.

Giamatti sočno tumači ulogu sredovječnog nastavnika povijesti u prestižnom srednjoškolskom internatu, čovjeka koji gotovo da nema života izvan zabrana svog posla i institucije na kojoj radi, a koju je

kao tinejdžer i sam pohadao, koja je dakle na neki način njegov pravi dom. Ali profesor zbog svog strogog i ciničnog karaktera nije omiljen ni među učenicima ni među kolegama; čini se da ga simpatiziraju tek pripadnici nešto nižeg staleža – tajnica, školska kuharica i domar. Za kaznu, dobit će obavazu 'dadjiljati' učenike koji ostaju u internatu preko božićno-novogodišnjih praznika, čiji će broj uskoro spasti na jednog jedinog. Potonji nije ništa simpatičniji od profesora, a obojica kriju tajne koje će se do kraja filma, dakako, razotkriti i zbližiti ih. Radnja se zbiva početkom 1970-ih, rekonstrukcija razdoblja uzorno je provedena, uključujući i stilske postupke tadašnjih novoholivudskih filmova, no temeljni je interes odnos starijeg i mlađeg muškaraca uz potporu pobočnih likova, među kojima su u prvi plan došle kuharica u Oscarom nagrađenoj izvedbi DA'VINE JOY RANDOLPH i tajnica u možda još kvalitetnijoj interpretaciji nenominirane CARRIE PRESTON. Jezgra filma je dakle odnos profesora i učenika, njihovo kontinuirano međusobno približavanje i udaljšavanje, smjenjivanje ne samo antitetskih osjećaja koje gaje jedan za drugoga, nego i suprotstavljenih osjećaja koji pobuđuju kod gledatelja. U tome je posebno rizičan lik učenika u tumačenju DOMINICA SESSE, jer nerijetko je iritantan, a mjestimično i antipatičan, ali nedvojbeno uvjerljiv i autentičan. Završnica donosi emotivnu kulminaciju sa žrtvovanjem profesora za učenika, što je više nego predvidivo, ali je i suvereno realizirano. 'The Holdovers' se pokazao još jednim Payneovim filmom koji ne pomete gledatelja na prvu, jer jednostavno nema ekstraordinarnih tematskih i stilskih iskoraka, ali kao tinjajuća vatra ostavlja dojmljiv trag svojim možda konzervativnim, ali dubinski rafiniranim pristupom što donosi sugestiju slojevitosti. ■

PREPORUKE: SERIJE

Yellowstone

(SkyShowtime/Netflix)

CENTRALNI lik ove Paramountove neo western drame smještene u suvremenu Montanu iscrpljeni je patrijarh John Dutton (KEVIN COSTNER), vlasnik najvećeg ranča u SAD-u, koji očajnički pokušava zaštititi obiteljsku baštinu od potencijalnih napadača koji prijete sa svih strana. Drama se odvija na nekoliko razina; dok ranču Yellowstone prijete i prošlost i budućnost – jer šef rezervata Broken Rock političkim pritiskom želi povratiti zemlju starosjedocima, a graditelji mu na granicama posjeda planiraju urbanizaciju i turizam – opsesivni se Dutton hrva i s problemima unutar razjedinjene obitelji. Naravno, i obiteljski i imovinski sporovi izmiču kontroli, prikazujući beskrupuloznost na koju je čovjek spreman u zaštiti onoga što misli da mu pripada. Kao utjelovljenje tropa o romantičnom kauboju koji priziva prašnjavu mitologiju Divljeg zapada i život u skladu s prirodom, Dutton je kičasti amblem zaštitnika tradicionalnih vrijednosti na kojima je Amerika sazdana, čime je tvorac serije TAYLOR SHERIDAN lukavo podišao publici s konzervativne strane političkog spektra, a seriji usput priskrbio i

status *red state* 'Successiona'. No te tobožnje vrijednosti, često nazivane 'pravima', ipak bivaju zorno prokazane okrutnim načinima na koje ih Dutton štiti. Svoju nezajažljivu pohlepu tako maskira u velike ideale, sposoban racionalizirati svaki zločin obiteljskim mitom o krvavo izbornom tlu. Premda je u pitanju izrazito falocentrična kaubojska fantazija za bijele muškarce prepuna sirovog nasilja, ogromnu ulogu u njoj imaju ženski likovi, osobito Duttonova kći Beth (KELLY REILLY), koja se u muškom svijetu ponaša kao muškarac. Ta tragična antijunakinja, kojoj su pogonsko gorivo nakalemljene traume, divlja je, okrutna i lukava agentica kaosa koja ne preza ni od čega da zadrži status očeve miljenice. Iako takva karikirana karakterizacija može djelovati kao nevjesto muško pisanje ženskih likova, opravdanje joj se može pronaći u tvrdom testosteronskom miljeu koji je ženama nesklon, čak i u žanrovskoj fikciji, pa zapravo predstavlja i svojevrsni odmak od tipične reprezentacije žene u vesternu.

1923.

(SkyShowtime)

NA valu ogromnog uspjeha 'Yellowstonea', Sheridan se domislio načinu da svoju kompleksnu supuničastu *americanu* prostre stoljeće unazad i upozna nas s Duttonovim precima, pa je za ovu predpriču angažirao zvjezdanu postavu – HARRISONA FORDA i HELEN MIRREN. Generacija dinastije s početka 20.

stoljeća, kada stari Zapad i moderni svijet kolidiraju, suočava se s nizom novih izazova, uključujući ekspanziju na Zapad, Veliku depresiju i prohibiciju. U ovoj povijesnoj sagi o zemlji, moći i ambiciji, priča se račva u nekoliko rukavaca; dok se stari kauboj Jacob i njegova žena Cara bore s nemirima na imanju, izazvanima najezdom skakavaca, sušom te bijesnim rančerima koji ih pokušavaju svrgnuti s položaja moći u zajednici, njihov se nećak u Africi bori s demonima koje je baštiniu u ratu, nesvjestan da bi ga njegovo izbjivanje moglo koštati naslijeđa. Uz dramu Duttonovih, razvija se i mučna, ali važna politička drama o institucional-

ziranom državnom zlostavljanju i prisilnom pokrštanju starosjedilačkih djevojaka u katoličkim internatima, kojom Sheridan nesputano kritizira kolonijalne mehanizme moći. Preljevanjem priče iz Montane u Afriku i Evropu serija se i žanrovski mijenja, pretapajući se iz obiteljske western melodrame u pustolovni film.

1883.

(SkyShowtime)

ČETRDESET godina dublje u obiteljsku povijest, u posljednjim danima kolonizacije starog Zapada, četveročlana obitelj Dutton bježi od siromaštva u Teksasu pa, uz mnoge evropske iseljenike u potrazi za boljom budućnošću, siskusnim vođičem (SAM ELLIOTT) kreće na putovanje ogromnim, navodno praznim prostranstvima još neukroćene Amerike. Od prethodnih dviju drama iz epske Yellowstone franšize, ova se punokrvna, raskošno producirana avanturistička western mini-serija razlikuje ne samo atmosferom, ritmom, kronoto-

pom i sadržajem, već i načinom na koji je pripovijedanje strukturirano. Kroz priču nas vodi naratorica Elisa Dutton (ISABEL MAY), neustrašiva osamnaestogodišnja kaubojka koja već u početnoj *flash-forward* sceni ukazuje na vlastitu smrt, praktički kao najavu ili opomenu da je ono što će u deset epizoda uslijediti neumoljiva borba bez pobjednika, prepuna egzistencijalne tjeskobe i pustoši – život u svojoj esenciji. Nakon ove tragične, pomalo kičaste *americanu* o moći koja se proteže kroz stoljeća, čak i gledatelj nesklon vesternu morat će priznati da je Taylor Sheridan uspio stvoriti jedan prilično spektakularan i adiktivan univerzum.

■ Jelena Svilar

Plesna i vizualna umjetnica,
autorica diptiha 'How to be more human'

MIA ŠTARK

Zanima me ono ljudsko u komunikaciji sa strojem

U četvrtak, 4. aprila u zagrebačkoj Galeriji Miroslav Kraljević bit će predstavljen vaš izvedbeno-izložbeni diptih 'How to be more human'. Od čega se sastoji?

Radovi koji ga čine su instalacija 'Waldeinsamkeit' i serija od pet mikroizvedbi 'I bit ću ovdje da vam pomognem'. Na samom otvorenju moći će se pogledati i čuti instalacija te naravno pogledati scenografija, odnosno izvedbeni prostor. Sljedeći dan započinju izvedbe. U humoresknoj maniri bavim se kompleksnom idejom fizičke prisutnosti čovjeka, odnosno njegovim mjestom u prirodi. Zapravo, i jedan i drugi rad pokušavaju potaknuti gledatelja da se odmakne od virtualnog i misaonog, to jest da se približi osjetilnom i tjelesnom.

Foto: Alessandro Fagioli

Tematski oslonac radova je umjetna inteligencija, odnosno ChatGPT, kojim se poigravate i u najavi događanja. Zbog čega vam je on umjetnički poticajan?

Komunikacija i miskomunikacija, odnosno sam jezik mi je vrlo često umjetnički poticaj, pa bih mogla reći da je to ono što me prvo privuklo prema ChatGPT-u. Kako piše, kako su sastavljene i organizirane te rečenice, kako se oslovljava, kako se izražava i onda kako to utječe na nas. Percipiram li ja uopće da se taj stroj oslovljava sa 'I', odnosno s 'ja' i da je sklon reći 'our world'? Doživljavam to kao dvosjekli mač. Unatoč silnom naglašavanju da je to 'language model' koji nema životno iskustvo ni osjećaje, i dalje mi je zanimljiv fenomen našeg suživljavanja s pisanom riječi, našeg personificiranja, pridavanja značaja. To je ono ljudsko što me interesira i privlači da istražujem. Zanimalo me kako bi čovjek reagirao da se susretne s čovjekom koji se izražava na način kao što se izražava ChatGPT. Zanimljivo mi je također da će se neki ljudi više 'igrati' s ChatGPT-jem, dok će ga neki koristiti samo kao alat. Ovaj trenutak 'igre' me interesira; što nam to znači, prelazimo li granice (i što bi uopće značilo), provociramo li neki stroj koji govori na isti način kao i mi, može li se uopće taj stroj pro-

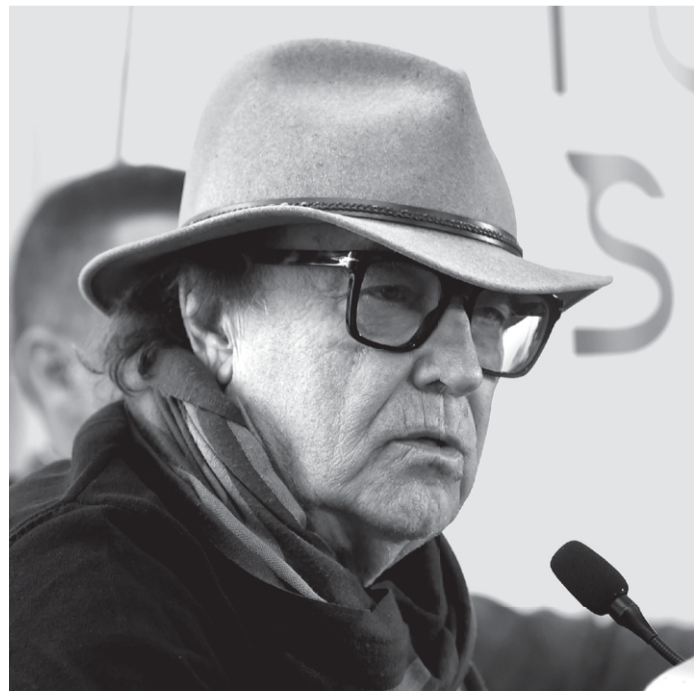
vocirati i što to onda čini čovjeku, kako se osjećamo spram toga itd.

Rad je proizišao iz vaše prošlogodišnje rezidencije u okviru GMK-ovog Otvorenog studija. Što u kontekstu radnih uvjeta za umjetnice i umjetnike u Hrvatskoj predstavljaju takvi programi i ima li ih dovoljno?

Mogu reći da su takvi program izuzetno potrebni i korisni, naročito za nas koji nemamo još uvijek atelje. Svakako nam osiguravaju mir i mogućnost fokusa na proces kreiranja. Ne znam što bi bilo dovoljno, ali znam da ih sada u Hrvatskoj ima sve više, što je jako dobro. Nadam se da će ih biti još više, što različitijih formata i trajanja. No bilo bi dobro imati na umu da rezidencija nije samo prazan prostor, već i prostor za kreiranje. Tako, na primjer, ako poželimo potražiti prostor u kojemu se želim izraziti kroz svoj primarni medij, što je tradicionalna grafika, neću se baš usrećiti. Takvih je prostora puno manje jer su i zahtjevniji (potrebne su velike preše, digestori, kiseline itd.). Ali ću za sada uspjeti u Hrvatskoj pronaći prostor u kojemu mogu raditi nešto izvedbeno, digitalno ili konceptualno.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Redatelj i scenarist LORDAN ZAFRANOVIĆ dobitnik je nagrade za životno djelo 71. Martovskog festivala. U službenom priopćenju stoji da je Zafranović 'laureat koji svakoj nagradi koju dobije daje i deo sopstvene vrednosti i značaja'. Taj bi se značaj uskoro mogao produbiti i filmom 'Djeca Kozare', koji upravo dovršava.

■ L.P.

Priznanje festivala na kojem je 1966. prikazao prvi film – Lordan Zafranović (Foto: Zorana Mandić/ATAImages/PIXSELL)

Предаторска ПОЛИТИКА

Све мањи буџети, нетранспарентно одлучивање, кашњења с конкурсима и потпоре недовољне за нормалан рад гуше независну културу у Србији, док се с друге стране награђују пројекти фантомских и подобних организација

ОТВОРИМО ли сајт Асоцијације независне културне сцене Србије (нксс), од четири последње вести на насловној страни у тренутку писања овог текста, три су везане уз постојеће проблеме – две се баве кашњењем резултата конкурса Министарства културе и београдског Секретаријата за културу, трећа лошим положајем музичара Београдске филхармоније – а само је једна посвећена конференцији о независној култури у југоисточној Европи. И то није само тренутна ситуација.

Испратимо ли вести о нксс-у по другим медијима, наслови ће гласити овако: ‘Усвојен буџет, а конкурси за културу још нису расписани’, ‘Цвијета прокишњава...’, ‘Асоцијација нксс о расписаним јавним конкурсима: Искорак Министарства културе, али недовољан’, ‘Хвала, али...’: Асоцијација нксс Министарству културе поводом делимично расписаних конкурса’, ‘нксс: Најгори конкурси за културу, Министарство негира’, ‘Београд опет касни са конкурсима за суфинансирање културе’, као и: ‘Где је нестала тужба против Секретаријата за културу’. Два последња су из недељника Време и можда су најбољи приказ у ком времену независна култура битише и са каквим проблемима се суочава. У другом од њих стоји да ‘Управни суд већ пет година не решава тужбу против Секретаријата за културу Београда, подне-

ту због резултата конкурса за суфинансирање пројеката из 2019. године’. Тужбу је изазвао начин избора учесника конкурса који заслужују новац из буџета, чињеница да нису познати чланови комисија који су одлучивали о расподели средстава, док је новац из буџета Града Београда тада добило 28 пројеката организација које су означене као ‘сумњиве’. То су организације које нису регистроване за област културе, које су се регистровале непосредно пред конкурс или су непосредно пред конкурс пререгистроване тако да им култура постане основна делатност. Пет година чека се на решење, а нови конкурси долазе. По словима видимо да се ништа не мења, али у нксс-у су упорни да сваке године ураде анализу резултата конкурса за финансирање и суфинансирање пројеката из области савременог културног стваралаштва и да укажу на структурне проблеме у културном пољу у Србији. Како веле, ‘да остана забележено’. Посебно зато што не само да се ништа не мења, него је све горе и горе. У анализи за 2023. стоји да прошлогдишњи резултати показују највећи низ неправилности, произвољности, незнања и некомпетенција у процесу дистрибуције средстава, чиме је погођен велик број организација и уметничких програма.

‘Изузетно мали буџет Министарства културе ове године је смањен на 0,67 посто укупног буџета Републике Србије. При томе, огроман део овог буџета се издваја

за рад 26 републичких установа културе (ове године 63,34 одсто), а веома мали за конкурс за савремену културну продукцију (3,26 одсто) и међународну сарадњу (3,15 одсто). Мизеран део буџета Министарства културе (1,68 одсто) додељује се, преко конкурса за финансирање и суфинансирање пројеката у области савременог стваралаштва, за рад више од 2.000 организација цивилног сектора у култури и још око 1.000 културно-уметничких друштава’, стоји још у тој опширној анализи, у којој се додаје да је такав минимални буџет додељен највећем броју пројеката у последњих пет година.

Као један од највећих проблема нксс даље наводи постојање ‘предаторских’ организација. Мирјана Драгосављевић, коју можемо назвати нксс-овом портпаролком, објашњава да је углавном реч о сумњивим организацијама за које не постоје трагови о њиховом постојању и раду, а на конкурсима узимају велике суме новца.

— Сајт Агенције за привредне регистре показује да се ради о организацијама које или немају финансијске извештаје за претходну годину или су тек покренуте пар месеци пред конкурс. Не можете да нађете њихове активности нити било какве трагове – каже Драгосављевић, а њен закључак је да иза њиховог успеха на конкурсима стоји дискреционо право министра, односно министарке, да им додели средства.

Ипак, неки од примера ‘предаторских’ организација не морају бити без икаквог историјата. Напротив, нксс-ова анализа наводи да је најизразитији пример Београдски фестивал игре, ‘који је на конкурс Министарства културе 2023. године добио девет милиона динара, а 2022. године 12 милиона динара (у оба случаја четвртину укупног буџета овог конкурса); на конкурс Секретаријата за културу Београда шест милиона динара, а 2022. године четири милиона динара (трећину укупног буџета конкурса); и на конкурс Покрајинског секретаријата за културу три милиона динара 2023. године и два милиона ди-

нара 2022. године (што је други највећи грант на конкурс)’.

МАРКО ПЕЈОВИЋ из удружења Хајде да... истиче да је реч о комерцијалном фестивалу који се у великој мери може издржавати од карата које за наше услове нису баш тако јефтине.

— Наравно, то за тај фестивал није довољно, зато што он зове велике продукције које пуно коштају. Али проблем јесте што се тај фестивал финансира из истих ставки као што се финансирају сви други актери у културном извођачком пољу, и ми се онда стално суочавамо да тај фестивал добије милионе, а да ви за свој пројекат добијете 200.000 динара и са тим новцем треба да направите неку продукцију која укључује пет плесача, кореографа, драматурга, композитора, костимографа... Ја стварно не знам ко у тим комисијама заиста верује да ми можемо да продукujemo било шта, осим да будемо неплаћени или да сви раде за 30.000 динара три месеца, колико је минимално потребно за рад на једној представи. Не знам од чега да живимо та три месеца – пита се Пејовић и додаје да се ипак очекује да резултат продукцијски, естетски и концептуално буде задовољавајући.

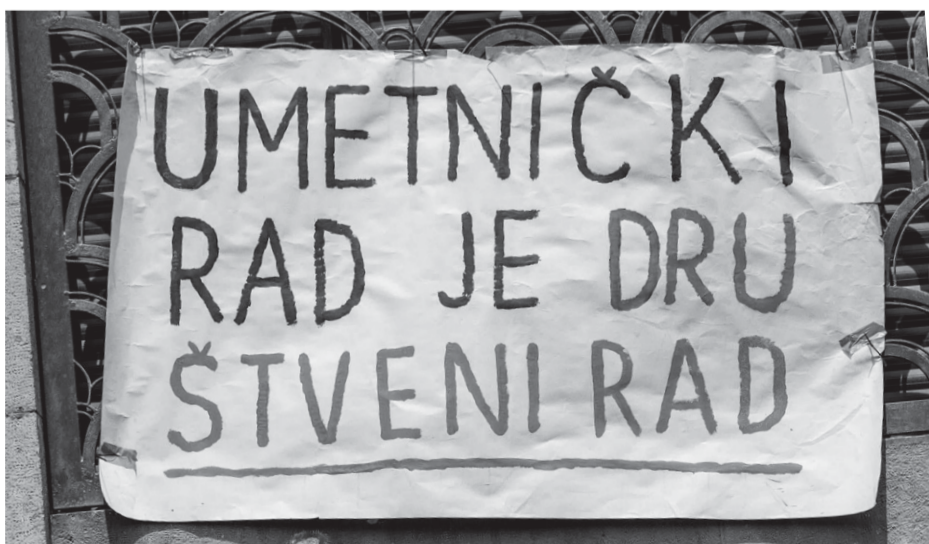
У више наврата представници независне сцене протестовали су испред Министарства културе, али узалуд, док Министарство поручује да ‘пружа пуну подршку функционисању свих сегмената културе’ и да то чини подједнако према ‘буџетским корисницима и уметницима и организацијама из цивилног сектора’. Идеја протеста била је да то буде нека врста форума на ком би се разговарало о проблемима, истиче наш саговорник. Министарка МАЈА ГОЈКОВИЋ чак их је позвала на разговор.

— Ми смо формирали неку малу комисију, састављену искључиво од жена, које представљају нксс и своје организације из различитих делова Србије и које су све у неком тренутку биле унутар управног одбора нксс-а. Надали смо се да би та линија децентрализације, као и линија која говори о позицији жена као културних радница могла допринети разумевању. Међутим, као одговор смо добили могуће козметичке измене. На пример, да и формулар и све остало за конкурс Министарства буде у електронској форми – објашњава Пејовић.

Све то би можда и имало неког смисла кад би се конкурси расписивали на време, што видимо из увода да није случај, а и кад се распишу и средства одобре, опет је проблем нетранспарентне процедуре, нејасног састава комисија, минималних грантова... — После свега, Министарство културе подржи пројекте који се обраћају деци и раде са њима са 150.000 динара и ви се стварно питате о чему размишља једно такво државно тело које још очекује некакве одрживе резултате у том пољу. Видите да ту нема некакве озбиљног промишљања и од свега тога што ми тражимо да се промени они нам кажу да ћемо радити у дигиталној форми, која се опет ове године није десила и опет смо слали гомиле папира да би свако у комисији добио тај свежањ папира за сваки пројекат и могао да га прочита – разочарано ће Пејовић.

Мирјана Драгосављевић истиче да је све до фамозне политичке воље хоћемо ли уложити у нове генерације или ћемо да дајемо субвенције страним инвеститорима који ће свакако отићи када исцрпе ресурсе.

— Кад би се дао неки подстрек ванинституционалној сцени, то би се вишеструко вратило на различите начине. То је новац који опет бива овде потрошен и који утиче на економију ове земље – закључује она. ■

Протестна порука на згради Министарства културе у Београду (Фото: Ирена Чучковић/Асоцијација нксс)

TV RAŠETANJE

Gem, set, trač

PIŠE Boris Rašeta

Vijest o raskidu suradnje Đokovića i Ivaniševića snažno je odjeknula i izvan sportskih krugova. Na premijeri dokumentarca 'Legenda' o Nikoli Piliću, Đoković je prokomentirao rastanak. 'Rastali smo se pozitivno', kazao je, 'došlo je do točke zasićenja, poslije šest godina pisanja povijesti, ali uvijek je bio tu za mene'

Novi dan uživo, N1,
26. ožujka, 8:00

BORNA ŠMER duhovito je, sa skupa HDZ-a u Tar-Vabrigi, kazao kako je PLENKOVIĆ nalik na kralja Midu – što god dotakne pretvara u zlato, gdje god dođe začne preporod, renesansu. Navečer je u Newsnightu gostovao ZORAN MILANOVIĆ, no intervju je otišao u totalno krivom smjeru. Pola sata razgovora utrošeno je na hektično svrdlanje po ustavnopravnim pitanjima, pa nismo uspjeli saznati najvažnije stvari. Kakav je to program – ako postoji – osmišljen za mjesec dana? GRBINU to nije pošlo za rukom ni za četiri godine. Postoji li kostur 'Treće republike'? To su velike riječi, što stoji iza njih? 'Treća republika' podrazumijeva radikalnu rekonstrukciju institucionalnog i ustavnog krajolika, za koju je potrebno imati jasan plan i dvije trećine saborskih ruku. Čije bi to ruke, nevinije, bile? Kako je moguće pomiriti neoliberalne, bračni par PULJAK, i ljevičare iz SDP-a i platforme Možemo? Što je s ugradnjom abortusa u ustav, što obećava Možemo, a na što bi Most pristao nikad? Kako zauzdati banke, koje stotinama nameta građane deru gore nego Musa jarca? Kako ćemo integrirati 'gastarbajtere', čija će populacija uskoro postati brojnija od nacionalnih manjina? Kako regulirati to tržište rada, kako dodjeljivati državljanstva... Milanović očito puno improvizira, ali ovaj razgovor to nije raskrinkao. Najvažnija novost koja je usput iscurila s margina intervjua – možda se tu i začela – bila je ideja o eutanaziji Ustavnog suda, dopisnog razreda HDZ-a, ali Hrvatskoj bi puno ljekovitije bilo 'naoružavanje' nekih već pridavljenih ustanova, poput Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa ili Državnog ureda za reviziju, nego upokojenje tog vampira. Valjda ćemo i o tome nešto čuti do kraja kampanje.

Eiffelov toranj: San
jednog vizionara,
HRT, 27. ožujka,
20:15

LEGENDARNI GUSTAVE EIFFEL za samo dvije godine, dva mjeseca i pet dana izgradio je najveći toranj na svijetu (mi za to vrijeme nismo uspjeli obnoviti ni baraku pet be). Građevina koja je trebala poslužiti kao privremeni zaštitni znak Svjetske izložbe (Eiffel je dobio koncesiju na deset pa na dvadeset godina, nakon čega je trebala biti razmontirana) postala je vječni simbol Pariza, možda i najpoznatija zgrada na svijetu. Svojedobno je izazivala užas. MAUPASSANT je govorio kako se penje na toranj jer je to jedino mjesto s kojeg ga se ne može vidjeti. U izvrsnom dokumentarcu, s puno rekonstrukcija, vidjeli smo kako je nastalo to svjetsko čudo, doznajući usput da je genijalni inženjer Eiffel izradio i unutarnju konstrukciju Kipa slobode u New Yorku. Još prije toga taj je 'vrhunski majstor željeza' sagradio most u Bordeauxu, vijadukt Garabit u Cantalu i nedavno otkrivene prijenosne mostove u Vijetnamu, pa se upisao u povijest na vijeke vjekova.

Goran Ivanišević i Novak Đoković igraju Čovječe, ne ljuti se (Foto: Facebook)

RTL Danas,
28. ožujka, 19:00

ZORAN Milanović nije jednostavan sugovornik, posebno ne sad, u ustavnopravnim i političkim maglama kakve dosad nismo imali, ali ADRIAN DE VRGNA s njim je odradio udžbenički intervju. Smiren, pripremljen, širok, pristojan ali kritičan, suštinski beskompromisan, oštar, iscijedio je iz Milanovića masu upotrebljivih odgovora – vidjeli smo da je "Treća republika" embrij, tek djelomično osmišljen koncept čija nosiva konstrukcija, ni ustavna ni kadrovska, ni svjetonazorska ni stranačka, nije poznata – to je nehadezeovska ili neplenkovičevska Hrvatska, a što je to u sadržajno pozitivnom smislu, ostaje za vidjeti. Kako bi borbeni Milanović vodio vladu sastavljenu od rogova u vreći? I to smo doznali: predsjednik bi se kao premijer transformirao u GANDHIJA, mirotvorca. I na Milanovićeve je kontraudare De Vrgna reagirao kao vidra. 'Jeste li baš sigurni da Most neće opet s hadezeom, dvaput su išli', upitao je Milanovića, koji je odmahnuo rukom: 'Kad je to bilo?' 'Dvijeisuće petnaeste i šesnaeste', kao iz topa je odgovorio De Vrgna. Dojmljiva memorija, nema što! 'Hvala vam na profesionalnosti', kazao je na kraju Milanović De Vrgni, pa to isto možemo reći i mi.

Proleće na
posljednjem jezeru,
YouTube

TIHOMIR STANIĆ izgleda kao reinkarnacija IVE ANDRIĆA u filmu 'Proleće na posljednjem jezeru', ali to nije jedina vrlina tog djela. 'Proleće' obrađuje kratku epizodu iz Andrićeva života, koji je do travnja 1941. bio jugoslavenski ambasador u Berlinu ('Hitlerova je ruka', zabilježio je, 'prilikom predaje vjerodajnica bila hladna i malo vlažna'), da bi ga Nijemci, s osobljem ambasade, protjerali na Bodensko jezero, tik uz švicarsku granicu. S Andrićem su pjesnik JOSIP SIBE MILIČIĆ, superšpijun VLADIMIR VAUHNİK, Andrićeva, tada tiha patnja a kasnije supruga, MILICA BABIĆ, i njen tadašnji muž NENAD JOVANOVIĆ. Niti Nijemci znaju što bi s njima, niti oni znaju što bi sa sobom, 'kud bi se deli', kako kažu u Srbiji. U turobnoj atmosferi, u požaru svjetova, u maloj jugoslavenskoj enklavi odvija

se nekoliko emotivnih i političkih, drama... 'Film o Andriću je ideja bivšeg glavnog urednika Kulturno-obrazovnog programa RTS-a NEBOJŠE BRADIĆA. On je želio da naša kuća uradi film o našem poznatom književniku i pozvao je ŽURIĆA da napiše scenarij. Kasnije, kad sam se i ja uključio u ovaj projekat, počeo sam da se bavim tim godinama u životu Andrića', rekao je redatelj FILIP ČOLOVIĆ za Kurir. Tihomir Stanić glumi Andrića i u seriji 'Nobelovac'. Bilo bio dobro da naši TV producenti seriju, koja će uskoro biti premijerno prikazana u Srbiji, pogledaju pa eventualno otkupe i za hrvatsko tržište. 'Proleće' je iznimno lijep, otmjen film (scenarij Vule Žurić, režija Filip Čolović, kamera GOJKO DESPOTOVIĆ) čija je estetika pomalo ajvorijevska, a pristup temi skrupulozno faktičan. Možete ga pogledati na YouTubeu, uz povremeno prekidanje reklamama, što je danak vremenu. Svakako zaslužuje preporuku.

Dnevnik, RTS,
28. ožujka, 23:25

RASTALI su se civilizirano i prijateljski, kao Češka i Slovačka, šteta je što praksu takvih razvoda nismo više puta doživjeli na povijesnoj pozornici. Vijest o raskidu suradnje najuspješnijeg sportskog dvojca, NOVAKA ĐOKOVIĆA i GORANA IVANIŠEVIĆA, snažno je odjeknula i izvan sportskih krugova. Na premijeri dokumentarca 'Legenda' o NIKOLI PILIĆU, Đoković je prokomentirao rastanak. 'Rastali smo se pozitivno', kazao je, 'došlo je do točke zasićenja, poslije šest godina pisanja povijesti, osvojili smo brojne titule, prošli smo kroz sito i rešet, deportaciju, diskvalifikaciju, prilično neugodno, ali uvijek je bio tu za mene i imao je ljudski odnos prema meni. Želim mu sve najbolje, a što se tiče naredne etape, još nemam jasnu ideju tko bi to mogao biti i hoće li uopće netko biti. Uvijek sam imao trenere uz sebe, ali svakako da će javnost biti blagovremeno obaviještena', poručio je Đoković. Lijepo je riječi kazao i o Nikoli Piliću. 'Za mene je poseban osjećaj bio gledati film o Nikoli Piliću. Više puta sam rekao da je on moj teniski otac, jedini koji je uspio ujediniti Srbe i Hrvate i sa te dvije reprezentacije osvojiti Dejvis kup', rekao je Đoković. ■

PONOVO RADI BIOSKOP

– prema scenariju Arseno Diklića

Kino Daruvar
Daruvar, Trg kralja Tomislava 14a

Četvrtak, 11.4.

18:00 h
Milioni na otoku, (Branko Bauer), 1955. (97')

Ponedjeljak, 15.4.

18:00 h
Hajdučka vremena, (Vladimir Tadej), 1977. (90')

19:30 h
Zimovanje u Jakobsfeldu, (Branko Bauer), 1975. (108')

SKC
Beli Manastir, Imre Nagya 8

Subota, 13.4.

20:00 h
Ne okreći se, sine (Branko Bauer), 1956. (112')

Nedjelja, 14.4.

20:00 h
Salaš u Malom Ritu (Branko Bauer), 1976. (126')

SKD Prosvjeta / Pododbor Rijeka
Rijeka, Demetrova 16b

Petak, 12.4.

20:00 h
Dilžansa snova (Soja Jovanović), 1960. (103')

Utorak, 16.4.

19:00 h
Marš na Drinu (Žika Mitrović), 1964. (107')

Organizatori:
Srpsko narodno vijeće, Kino Tuškanac, SKD Prosvjeta

Podržao Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH

